

M. B. BENJAN

HLBINY a VÝŠINY

**V ŽIVOTE
ČLOVEKA**

črtečky... kamienky z mozaiky... vybrané témy...

...z PSYCHIATRIE a PSYCHOLÓGIE

...z NOOLÓGIE

... z AUTOBIOGRAFIE

ZMÝSEL a ZÁMER

vo SVĚTE a v ŽIVOTE (i v UTRPENÍ)

OBSAH

Prológ 5

1. časť:

Čriepky z PSYCHIATRIE a PSYCHOLÓGIE... 11

ŠTYRIA SLÁVNI PSYCHIATRI 11

TRAJA „HLBINNÍ“... 13

Sigmund Freud (1856 – 1939) 13

Alfred Adler (1870 – 1937) 19

Carl Gustav Jung (1875 - 1961) 21

ŠTVRTÝ „VÝŠINNÝ“... 24

Viktor Emil Frankl (1905 – 1997) 24

Niečo z Franklovho životného príbehu 25

Stručný prierez Franklovou teóriou 27

Vôľa k zmyslu 28

2. časť:

Kamienky z mozaiky NOOLÓGIE 43

Úvod k 2. časti 43

LOGOTERAPIA A METANOIA 45

**Ešte niečo o ZMYSELE, o UTRPENÍ a o niektorých „DUŠEVNÝCH PROBLÉMOCH
DUCHOVNÝCH ĽUDÍ“ 49**

ZMYSEL, UTRPENIE, zmysel utrpenia... 49

PREMENA MYSLE 55

VIERA, LÁSKA, NÁDEJ 58

VIERA 58

LÁSKA 64

NÁDEJ 71

PREDSTAVY BOHA. Autorita a poslušnosť. 73

**ZMYSEL má nielen situácia, ale aj život. „NÁHODA“ je často v skutočnosti
ZÁMEROM. Nepýtaj sa iba „Prečo?“ („Za čo?“), ale aj „Pre čo?“ („Načo?“) 79**

PRÁVDA A TOLERANTNOSŤ 85

PRÁCA, SLUŽBA, TRPEZLIVOSŤ, POKORA 90

TRPEZLIVOSŤ 91

POKORA 93

SEBAREALIZÁCIA, ŠŤASTIE, RADOSŤ 94

3. časť:

Vybraté kapitoly z AUTOBIOGRAFIE 97

„NÁHODA a OSUD“ VERZUS ZÁMER a ZMYSEL 97

Od „slepej NÁHODY“ a „fatálneho OSUDU“ 97

O podivných „náhodách“ v príbehu môjho života 99

Som vďačný svojmu nebeskému Otcovi, že nesplnil moje priania podľa mojich predstáv	107
Vsuvka medzi minulosťou a prítomnosťou	122
ČLOVEK MIENI, PÁN BOM MENÍ – buď mu vďaka za to!	125
Ťažké, a súčasne radostné roky	127
Poznanie zmyslu, Božieho zámeru, a mojej úlohy v ňom	134
„...NIELEN..., ALE AJ...“	134
a znova: „...NIELEN..., ALE AJ...“	142
Epilóg...	145
Post scriptum...	147
tyždeň po...	148
...a EŠTE NIE JE KONIEC...	149
mesiac po...	150
Knihy MBKB	155

(časť prológu)

Tri časti a tri línie

Táto kniha obsahuje tri časti:

1. Čriepky z psychiatrie a psychológie
2. Kamenky mozaiky z noológie
3. Vybraté kapitoly z autobiografie. Náhoda a osud verzus zámer a zmysel.

Názov každej z častí približne naznačuje, o čo v nej predovšetkým ide.¹ „Predovšetkým“, nie výlučne, lebo nosná téma knihy prekračuje hranice jednotlivých častí. Dá sa to povedať aj takto: tému knihy tvoria tri osobitné línie (**a.** psychologicko-psychiatrická, **b.** noologická, čiže duševno-duchovná (psycho-pneumická, mentálno-spirituálna), **c.** autobiografická), pričom každá z nich dominuje v jednej z troch častí knihy, no nie je na ňu obmedzená. Schematicky graficky by to bolo možné znázorniť približne takto:

	1.	2.	3.
a.	_____	_____	_____
b.	_____	_____	_____
c.	_____	_____	_____

Tento výber z knihy **„Hlbiny a výšiny v živote človeka. Zámer a zmysel vo svete, v živote (i v utrpení)“** obsahuje iba 2. časť knihy (plus titulnú stranu, obsah, časť z prológu a informácie o knihách vydaných MB.knihy-benjan).

Túto knihu (i ostatné, ktoré sú uvedené v informáciách o knihách na konci tejto ukážky) v tlačenej forme si môžete objednať cez www.knihy-benjan.sk (mb@knihy-benjan.sk) alebo v internetovom kníhkupectve **Martinus**,

¹ Knihu môžete začať čítať od hociaktovej z jej troch častí. Pre lepšie porozumeniu textu niektorých kapitol však radím začať prvou časťou, pretože v 2. a 3. časti je niekoľko odvolávk na fakty uvedené v 1. časti.

2. časť

Kamienky z mozaiky NOOLÓGIE

ÚVOD K 2. ČASTI

Pár poznámok k názvu tejto časti a k výrazom s ním súvisiacim:

Výraz „kamienky mozaiky“ (tak ako „čriepky“ v nadpise 1. časti a „vybraté kapitoly“ v nadpise 3. časti knihy) znamená, že ide iba o niektoré vybraté veci z danej problematiky. Tie, ktoré sú relevantné z hľadiska príslušnej „línie“ témy tejto knihy (pozri Úvod).

Noológia. O význame tohto výrazu (zavedeného V. E. Franklom) som sa už zmienil. No na úvod tejto časti, ktorá je venovaná predovšetkým noologickým otázkam, bude dobré to zopakovať – vysvetliť význam tohto nie všeobecne známeho pojmu:

Výraz „*noológia*“ je odvodený od gréckeho slova *nús* (*νοῦς*), čo je jeden z hlavných pojmov klasickej gréckej filozofie. Prekladá sa najčastejšie ako *mysel*, niekedy aj *rozum* (lat. *ratio*), *intelekt* (*intellectus*). Nejde však iba o rozum ľudský, ale často aj božský, ktorý riadi všetky veci. V tomto zmysle sú si grécke výrazy *nús* a *logos* (napr. v *J 1,1-3*) svojím významom veľmi blízke. V iných súvislostiach slovo *nús* má bližšie k biblickému výrazu *duch* (gr. *pneuma*, hebr. *ruach*; napr. v *1M 1,2*; *J 3,5-8*), ale najčastejším biblickým výrazom vyjadrujúcim v podstate to isté, čo *nús*, t.j. myseľ človeka, je „*srdce*“ (hebr. *léb*, gr. *kardia*). „Srdce“ tu znamená niečo úplne iné ako v anatómii a vo fyziológii: ide vlastne o „vnútro, podstatu človeka“ – nástroj Ducha Božieho a sídlo vôle, úvah a rozhodovania sa, teda rozumu a citu (t.j. mysle). (*1M 6,5-6*; *Ž 7,10-11*; *Mt 15, 18-19 atd.*).

Duchovné veci. To, čo súvisí s noológiou (pozri predošlý odsek).

Duchovné problémy. Niektoré stavy zo širokej škály „psychických problémov“, ktoré však nepatria do skupiny psychóz a neuróz, vyžadujúci psychiatrickú liečbu. Ide hlavne o poruchy správania sa etického a náboženského charakteru (poruchy vzťahu k ľuďom a k Bohu).

Duchovní ľudia. Tento výraz používa opakovane apoštol Pavel pri rozlišovaní ľudí na duchovných a telesných.¹ Sú to tí, ktorí v našej schéme (pozri Úvod) sú zaradení do skupiny (životnej úrovne) III.

V mojej knihe PREMENY (METANOIOÚZY) som sa dost' podrobne zaoberal zmenou mysle – metanoiou (starogr. μετανοια, odvodené od slo-

¹ Napr. v *1Kor. 2,14-15*: „...telesný človek neprijíma veci Božieho Ducha; sú mu totiž bláznovstvom, a nemôže ich poznať, pretože sa posudzujú duchovne. Ale **duchovný človek** posudzuje všetko, jeho však neposudzuje nik.“ (Zrejme sa tým myslí to, že neduchovný človek nemôže posudzovať duchovného, pretože ho jednoducho nechápe).

vesa μετανοεῖν), písal som i o ľuďoch, ktorí tou zmenou prešli (teda o ľuďoch „duchovných“, t.j. tých, ktorí dosiahli zmenu „statusu pred Bohom“ – stali sa synmi/dcérami Božími), a tiež o tom ako ich tá zmena môže oslobodiť od mnohých „poviazaností“ hriechom (napr. od závislosti na drogách, trestnej alebo inej amorálnej činnosti atď.), no nehorovoril som tam o tom, že aj títo ľudia môžu mať problémy (telesné, duševné, ale i duchovné), a o tom, čo môže byť ich príčinou, a čo by mali robiť, ak sa tieto problémy dostavia. Preto práve o tomto (predovšetkým) by mali byť nasledujúce kapitoly.

Chcem však pripomenúť niektoré zásadné veci:

...že nám tu *nepôjde* o psychózy (endogénne, organické, toxické, funkčné...),¹ ktoré si vyžadujú špeciálnu odbornú psychiatrickú liečbu.

...že aj pokiaľ ide o *neurózy*,² sú tu isté obmedzenia; ved' predsa kniha nie je (nemôže, ani nechce byť) učebnicou psychiatrie, ale má byť iba akýmsi prehľadom niektorých problémov (a tiež chýb a omylov, ktorých sa často mnohí dopúšťajú, či už z ľahostajnosti alebo nevedomosti).

...a že nám tu *pôjde hlavne* o ľudí, ktorých psychika je pod kontrolou duchovnej úrovne mysle, teda o „*ľudí duchovných*“ (úroveň III.), poprípade o ľudí *hl'adajúcich* (dosiaľ nerozhodnutých), ktorým psychiatri, ktorí sa nezaujímajú o duchovný život človeka (pretože je pre nich ničím neznámym), nemôžu pomôcť.

¹ Toto obmedzenie sa týka aj všetkých druhov psychoterapie (vrátane Freudovej „psychoanalýzy“, Adlerovej „individuálnej psychológie osobnosti“, Jungovej „analytickej psychológie“, Franklovej „logoterapie“, ale aj iných, tu nespomínaných psychoterapeutických metód).

² Aký je rozdiel medzi psychózou a neurózou? Psychóza aj neuróza majú spoločné to, že ide o psychické ochorenie, ktoré ovplyvňuje pacientovo správanie, prežívanie a vnímanie. Jedným z rozdielov medzi nimi je, že človek s neurózou si uvedomuje svoje ochorenie – má pocit, že je chorý. Človek s psychózou si neuvedomuje, že je chorý. Rozdiel medzi psychózou a neurózou je, pravdaže, aj v symptomatike (príznakoch), psychopatológii (príčinách poruchy) a v terapii (liečbe). Na rozdiel od psychóz, neurózy predstavujú síce miernejšie odchýlky v správaní, či v motorike, no i tak danému jedincovi sťažujú každodenný život. Medzi neurózy radíme rôzne afektívne poruchy, ako sú ľahšie formy depresie, mánie, ich kombinácia (tzv. bipolárna porucha), ďalej úzkostné stavy, obsedantné (nutkavé) myšlienky a iné.

Psychózy sa spájajú niekedy s takzvaným „šialenstvom“, kedy býva ovplyvnená pacientova schopnosť racionálne uvažovať. Ide o výrazné poruchy osobnosti, ktoré sa vyznačujú vážnymi emočnými a mentálnymi narušeniami, ktoré spôsobujú, že jedinec nie je schopný samostatne fungovať, a nedokáže sa prispôsobiť spoločnosti. Jeho vnímanie reality je skreslené, nie je schopný adekvátne reagovať a správať sa. Medzi psychózy patria rôzne duševné ochorenia, ako napr. schizofrénia a iné poruchy psychiky s halucináciami a bludmi, rôzne demencie, ťažké (najmä tzv. endogénne) depresie, mánie a mánio-depresie („bipolárne poruchy“, nazývané kedysi aj „cyklofrénie“), ťažká paranoia, hypochondria, a niektoré iné závažné poruchy.

V tomto zmysle (teda s uvedenými „obmedzeniami“) má kniha ambíciu stať sa pomocníkom – pravdaže, iba pre tých, čo o pomoc stoja.

Táto pomoc nemusí spočívať iba v apelovaní na dodržiavanie istých zásad a vyhýbanie sa nebezpečným (no často podceňovaným) veciam, ale napríklad aj v presnom definovaní pojmov, veľmi často používaných, no obvykle diametrálne rozdielne chápaných, a preto vedúcich často k dezinformovanosti, a následnému chybnému mysleniu a konaniu, a to aj u tých, u ktorých by sme to možno vôbec neočakávali.

A práve týmto – vyjasnením si obsahu niektorých základných pojmov – chcem začať. Niekomu sa možno bude zdať, že ide o zbytočné vysvetľovanie „banálnych, notoricky známych vecí“ – až tak „známych, banálnych“, že ich mnohí používanú často akosi „bezmyšlienkovú“ – bez toho, aby si uvedomovali ich význam, ich *skutočný, pravý význam*.

Pritom sa nevyhnem tomu, aby som nezopakoval niečo z mojich predošlých kníh. Teraz sú však tieto „úvahy a fakty“ väčšinou postavené do nových súvislostí, poprípade sú podopreté novým poznaním (alebo názormi iných), a tak môžu tieto veci nadobudnúť aj nový *význam*. Ak hovorím o *novom význame*, mám na mysli ani nie tak ich nový obsah, zmysel (hoci v niektorých prípadoch pôjde aj oň), ale skôr *význam* v zmysle novej, *vyššej naliehavosti*, akceptačnej nevyhnutnosti.

LOGOTERAPIA A METANOIA¹

Čo majú, a čo nemajú spoločné? Hoci jedna i druhá sa týkajú duchovnej dimenzie človeka, a ide im o zmenu myslenia, postojov človeka, o premenu jeho mysle,² predsa len je medzi nimi dosť podstatný rozdiel: *logoterapia* je, ako to z jej názvu vyplýva, psychoterapiou (liečbou psychiky), čiže jej úlohou je pomáhať ľuďom psychicky chorým (majúcim psychické problémy); patrí v podstate medzi tzv. liečebné metódy psychoanalytické (v širšom zmysle), ktoré sa snažia riešiť problémy pacienta analyzovaním jeho mysle (rôznych jej úrovní). Pričom sa však od ostatných psychoanalytických postupov podstatne líši tým, že neignoruje duchovnú úroveň ľudskej mysle. *Metanoia* nie je psychiatrický, ale biblický pojem. Týka sa potenciálne každého človeka, teda nie iba psychicky chorého (hoci má priaznivý vplyv, okrem iného, aj na psychické zdravie). Ak píšem „potenciálne každého“, myslím tým to, že každý človek ňou môže, ale aj nemusí prejsť. Záleží na

¹ Čo je *logoterapia* bolo stručne vysvetlené v predchádzajúcej kapitole; o tom, čo je *metanoia* som podrobne písal v niektorých iných svojich knihách, napr. v už spomínanej *PREMENY (METANOIOZY)*, ale tiež na iných miestach tejto knihy.

² Čiže „srdca“ (vnútra, podstaty) človeka, a teda jeho postojov, myslenia a konania.

jeho rozhodnutí, či ju prijme, alebo nie. Pri metanoi nejde, na rozdiel od logoterapie, iba o čiastkové psychické problémy (syndrómy), ale o celú osobnosť človeka, o radikálnu premenu jeho mysle („srdca“), čoho dôsledkom môže byť, pravdaže, aj odstránenie jeho event. psychických problémov; ale to zďaleka nie je to hlavné: ide tu totiž o oveľa viac – o záchranu (spásu) človeka.

Logoterapia je teda medicínsky (psychiatrický, resp. psychologický), zatiaľ čo metanoia je „teologický“¹ pojem. *Logoterapia* síce s duchovnom počíta, ale oň prvoplánovo neusiluje. Jej autor sa dokonca otvorene ohradzuje proti tomu, aby azda niekto o nej tvrdil („vyčítal“ jej), že má nejaké „ideologické, resp. náboženské zámery“. Prečo? Najlepšie na to odpovie samotný V. E. Frankl:²

„Logoterapia by sa dala ľahko znehodnotiť, keby sa povedalo, že je to svetonázor, osobná ideológia, osobná religiozita pána Frankla, ktorý nie je žiaden vedec; ktorý chce vpustiť náboženstvo zadnými dverami, potom, čo sa nám konečne podarilo zbaviť sa „čiernokabátnikov“ apod. Iste, v určitom zmysle je na tom niečo pravdy. Pretože logoterapia sa otvorene hlási k transantropologickej – schválne nehovorím transpersonálnej – dimenzii.

Náboženstvo môže byť pre logoterapiu „iba“ predmetom, no nie východiskovým bodom; napriek tomu jej však tento predmet leží obzvlášť na srdci, a to z prostého dôvodu: v súvislosti s logoterapiou *znamená logos* jednak *ducha*, a jednak aj *zmysel*. Duchom sa myslí dimenzia špecificky humánneho fenoménu. Na rozdiel od redukcionizmu si totiž logoterapia zakazuje redukovať samu seba na nejaké subhumánne fenomény alebo sa od nich odvodzovať.

Neodsudzuje, tak ako Freud, náboženstvo ako »kolektívnu nutkavú neurózu ľudstva«, a Pána Boha ako »introjikané imágo otca« apod. To nerobí. Ale jedno predsa len robí. Berie náboženstvo stopercentne vážne ako ľudský fenomén, podobne ako sexualitu atd. Roky, možno desaťročia (to nemôžem presne určiť) tým posilňovala pozície všetkým tým americkým pastorom, kňazom a rabinom.“

¹ „Teologický“ píšem v úvodzovkách, pretože výraz „teo-lógia“ (v zmysle „veda o Bohu“) je podľa mňa nezmysel: Boh totiž nie je vedecky poznateľný, a veda so svojimi metódami skúmania vôbec nie je kompetentná vynášať o Bohu akékoľvek závery. Výraz teológia možno chápať nanajvýš ako „reči o Bohu a pokusy o interpretáciu Božieho slova, alebo niektorého iného jeho zjavenia“. V tomto zmysle používam toto slovo aj ja. Teda ak tu (alebo v iných svojich publikáciách) použijem slová *teológia*, *teologický*, nikdy nemám na mysli niečo, čo by nejako súviselo s tzv. „vedou o Bohu“, ale iba s tým, „čo si myslí človek (alebo skupina ľudí) o spásе človeka alebo o tom, čo súvisí s niektorým Božím zjavením, najmä so zjavením v Jeho Slove (v *Písme – Biblii*)“.

² Ide o citát z knihy „Gottsuche und Sinnfrage“ (český preklad vyšiel pod názvom „Bůh a člověk hledající smysl“). Aj ostatné tu použité Franklove citáty pochádzajú prevažne (no nie výhradne) z tejto jeho knihy.

Naopak ten, kto usiluje o *metanoiu* (alebo píše o nej), sa od „náboženstva“¹ dištancovať nemusí, ani nechce (iba ak od takého „náboženstva“, ktoré bazíruje na cirkevniectve a nebiblických dogmách). Pri metanoi neasistuje žiaden psychiater alebo psychológ (ktorý by sa musel obávať o svoju „vedeckú reputáciu“), pretože tu ide o spoluprácu iba dvoch subjektov: Božieho ducha a človeka, ktorý sa pôsobeniu Ducha poddá, a prijme Bohom ponúkaný dar. Prijme – alebo neprijme. Môže ho totiž aj odmietnuť. Pravdaže, so všetkými dôsledkami: s tým, že nikdy nedosiahne duchovnú úroveň svojej mysle, a že sa vzdá spásy.

U takého človeka nie je možná ani logoterapia: veď akýmže duchovnom by sa zaoberala, ak ho príslušný pacient nemá. Tu sa rozchádzam s Franklom: Frankl predpokladá túto duchovnú úroveň u každého, hovorí napr. o religiozite, ktorú si človek neuvedomuje.² Nazýva to „podvedomým náboženstvom“. Citujem:

„Človek je v zásade prirodzene náboženský, v celých svojich dejinách náboženským zostal, a iba v posledných desaťročiach, storočiach sa jeho náboženskosť zriedila, hoci celkom nevymizla. „Nezmizla“ do tej miery, že ľudia sú **podvedome** stále ešte náboženski.“

Na iných miestach zase píše o tzv. „nevedomom Bohu.“³

Podľa všetkého Frankl toto svoje poznanie nadobudol pri stretnutí s ľuďmi, ktorí ešte neprešli tou spomínanou existencionálnou voľbou: prijať, či odmietnuť Božiu ponuku? Sú teda, dá sa povedať, „pred-duchovní“ (pritom sa taký človek môže navonok javiť buď ako formálne veriaci, alebo aj ako ateista, poprípade antiteista⁴). Toto však, opakujem, ne-

¹ Aj k významu slova „náboženstvo“ (podobne ako k výrazu „teológia“) musím pridať krátky komentár: „náboženstvom“ nemyslím, ako to často býva, žiadnu „vierouku“ (dogmatiku) niektorej konfesie (cirkvi, sekty...), ale opäť iba to, čo bolo uvedené v pozn. p. č. o teológii: „...to, čo sa týka ľudských predstáv o spásе alebo o niektorom z Božích zjavení.“

² No nie je to tak: táto duchovná úroveň (dimenzia) síce môže byť niekedy v akomsi „latentnom stave“, ale iba u človeka, ktorý sa dosiaľ nerozhodol, nie však u toho, ktorý ju vedome odmietol.

³ Frankl tým, pochopiteľne, nemyslí, žeby samotný Boh bol „nevedomým“, ale že je prítomný v človeku, ktorý si jeho prítomnosť neuvedomuje. Toto plne akceptujem aj ja (píšem o tom vo svojich knihách), ibaže to označujem ako „pôsobenie Ducha Božieho **na** človeka“, a po duchovnom znovuzrození aj „**v** človeku a **cez** (prostredníctvom) človeka“ (podrobnejšie o tom pozri v knihe „PREMENY“).

⁴ *Ateista* je „človek bez Boha“, t.j. ten, ktorému je Boh ľahostajný, alebo ktorý Boha nepozná. Nezamieňajme si ho s *antiteistom* – človekom, ktorý aktívne proti Bohu bojuje. Keďže proti Bohu bojuje, nemožno o ňom predpokladať, že o Bohu nevie. On vlastne verí v Boha. O antiteistovi totiž platí to, čo apoštol Jakub hovorí o iných Božích nepriateľoch – démonoch: „...aj démoni veria, ale sa desia.“ *Antiteista* sa snaží bojovať na ich strane, na strane démonov (Božích nepriateľov), a má teda tiež dôvod „desiť sa“ – veď si dobrovoľne zvolil, že stojí na strane vzbúrencov proti všemocnému Bohu, suverénnemu Pánovi celého vesmíru. Typic-

platí o človeku, ktorý sa už definitívne rozhodol. Ak sa rozhodol pre alternatívu Božiu ponuku odmietnuť, potom u neho už nemožno hovoriť o „podvedomom náboženstve“ alebo o „nevedomom Bohu“. Taký človek prešiel vedome do opačného tábora, stal sa antiteistom, je „neduchovný“, animálny. Nemá teda zmysel u neho hľadať nejakú „duchovnú dimenziu“, a preto počítať s ňou napr. pri psychoterapii (resp. očakávať úspech u takéhoto človeka pri logoterapii) musí viesť k sklamaniu.

Ak si ujasníme, o čo pri premene mysle ide, a aké sú jej dôsledky, ľahko pochopíme aj inú vec: prečo psychiatri, spomínaní v predchádzajúcej kapitole (a ich súčasní nasledovníci) nenachádzajú u svojich pacientov pri svojich psychoanalýzach duchovnú dimenziu. Oni ju tam totiž nehľadajú, pretože ju nepoznajú (nenašli ju pri svojich auto-psychoanalýzach). Čo tam (vo svojom „nevedomí“) nachádzajú, sú pudy, ktoré sú zhodné s pudmi zvierat: sexuálne, či iné túžby po slasti alebo po ovládaní iných; niekedy sa možno „ozve“ aj akési „nadja“, ktoré však pre nich nie je rozhodujúce, dokonca ani želateľné, pretože „narúša“ ich predstavu normálnej „ľudskej“ psychiky (ktorou je podľa nich jej animálne fungovanie).

Napriek vyššie uvedeným rozdielom medzi (vedeckou) logoterapiou a (náboženskou) metanoiou, ktoré sú dané ich postavením, ich zaraďením, a nakoniec aj terminológiou, je medzi nimi veľmi úzky vzťah. Napokon z toho, čo bolo napísané v predchádzajúcich odsekoch (vrátane citátu samotného V. Frankla), to plynie jednoznačne. Tu by som mohol k tomu ešte dodať, že sa môžu niekedy dokonca dopĺňať: napr. človek znovuzrodený (s premenenou myslou) môže mať tiež občas psychické problémy, pri ktorých by mu mohla pomôcť logoterapia; a naopak, metanoia môže vyriešiť problémy človeka, ktorému žiadna psychoterapia (vrátane logoterapie) nepomohla.

Preto v ďalšom texte tejto kapitoly sa budem venovať obom, a to jednak v zmysle vyjasnenia si pojmov, pretože nie všetko, čo má rov-

kým príkladom antiteistu (veľmi militantného, a navyše vulgárneho) je darvinista R. Dawkins. Pozrime sa, ako sa on díva na utrpenie. Vo svojej knihe *River Out of Eden* (Rieka z Raja) píše, že utrpenie nikdy nemá zámer ani zmysel, pretože vlastne všetko, čo sa v nás a s nami deje, nie je ani dobré, ani zlé, ani kruté, ani láskavé, ale všetky veci sú jednoducho bezcitné, bez zámeru – teda ľahostajné aj voči všetkému utrpeniu. Tvrdí: „Kategórie ako dobro a zlo sú nezmyselné vo svete, v ktorom žijeme.“ Cituje básnika podobného zmysľania ako on, A.E. Housmana: „Príroda, bezcitná, hlúpa príroda sa nestará ani nevie“, a dodáva: „DNA ani nevie, ani sa nestará. DNA iba je. A my tancujeme podľa jej muziky.“

Týmto ľudom akosi uniká fakt, že ten ich „egoistický a vypočítavý diktátor, podľa ktorého muziky tancujú“ (t.j. DNA, ktorá podľa nich vznikla, ako ostatne vraj i samotný život, „náhodou“), je vlastne veľmi inteligentný. Síce používa svoju inteligenciu sebecky, amorálne, no bezosporu je to inteligencia (veľmi zložitý, inteligentný program); veď podľa tvrdenia Dawkinsa a iných, ovláda ľudí, vybavených inteligentným mozgom... Alebo azda nie? („Kvalita argumentácií“ týchto ľudí totiž núti pochybovať, žeby sa zrodili v inteligentných mozgoch).

naký (alebo podobný) názov, znamená vždy presne to isté, jednak kvôli vzájomnému podporení názorov a záverov, ktoré vznikli úplne nezávisle na sebe, v absolútne odlišných kultúrnych, náboženských, spoločenských podmienkach, a pravdaže, aj pri neporovnateľných osobných životných „osudoch.“

Pri uvádzaní spomínaných rozdielov mi vôbec nepôjde o konfrontáciu s V. E. Franklom. Nemienim kritizovať človeka, ktorého si vysoko vážim, a s ktorým v mnohom (*takmer* vo všetkom) súhlasím. Dôkazom toho nech sú veľmi časté citácie z jeho kníh,¹ ktorými dopĺňam niektoré kapitoly. Ide mi však hlavne o vysvetlenie nášho prístupu, ktorý je v niečom predsa len trochu odlišný... To môže súvisieť s našou odlišnou profesiou, ale aj s tým, komu (najmä) sme adresovali svoje knihy.

Hoci tu musím pripomenúť, že žiaden autor knihy (najmä tzv. „vážneho“ žánru) nemôže vopred určiť, ani predvídať, ktorí ľudia sa stanú (prevažne) jej čitateľmi. Na základe vlastnej skúsenosti musím povedať, že je to tak dobre, že sa to môže ukázať byť výhodným, optimálnym: viackrát sa mi napr. stalo, že moja kniha zaujala úplne inú skupinu ľudí, než tú, ktorej som ju pôvodne chcel (predovšetkým) venovať. A práve toto – úspech u ľudí, u ktorých som to nepredpokladal – môžem dnes (teda *ex post*) považovať za jej síce neplánovaný, ale skutočný úspech – dokonca za skutočné naplnenie jej poslania.

EŠTE NIEČO O ZMYSLE, O UTRPENÍ a o NIEKTORÝCH „DUŠEVNÝCH PROBLÉMOCH DUCHOVNÝCH ĽUDÍ“

Zmysel, utrpenie, zmysel utrpenia...

O zmysle vo Franklovom chápaní tu bolo popísané dost' – podstatná časť kapitoly venovanej jeho logoterapii je venovaná práve jeho ponímaniu „zmyslu“. Ostatne aj názov jeho psychoterapie – „logoterapia“ by sa dal preložiť ako „terapia zmyslom“ („liečba pomocou hľadania a nachádzania zmyslu“). Frankl totiž, ako som sa už zmienil, dáva mno-

¹ V. E. Frankl: *Hľadanie zmyslu života. Napriek všetkému povedať životu áno*. Bratislava: Eastone Books, 2011. 138 s.; *Co v mých knihách není. Autobiografie*. Brno: Cesta, 1997. 117 s.; *Člověk hledá smysl. Úvod do logoterapie*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství J. Kocourek, 1994a. 88 s.; *Der Mensch vor der Frage nach dem Sinn. Eine Auswahl aus dem Gesamtwerk*. München, Zürich: R. Piper & Co. Verlag, 1979. 311 s.; *Lékařská péče o duši. Základy logoterapie a existenciální analýzy*. Brno: Cesta, 1994. 237 s.; *Psychoterapie a náboženství: hledání nejvyššího smyslu*. Brno: Cesta, 2007. 87 s.; *Psychoterapie pro laiky*. Brno: Cesta, 1998b. 158 s.; *Vůle ke smyslu. Vybrané přednášky o logoterapii*. Brno: Cesta, 1994. 212 s.; V. E. Frankl a P. Lapide: *Bůh a člověk hledající smysl* (v orig. *Gottsuche und Sinnfrage*). Brno: Cesta. 2011. 110 s.

hovýznamovému gréckemu slovu „logos“ význam „duch“ i „zmysel“ (nem. Geist, Sinn).

Frankl síce rozlišuje medzi rôznymi „zmyslami“: hoci sa zaoberá predovšetkým zmyslami partikulárnymi (čiastočnými), týkajúcimi sa konkrétneho človeka v konkrétnej situácii, neraz hovorí aj o tzv. „nad-zmysloch“, napr. o zmysle (ľudského) života a sveta (stvorenia). Pre logoterapiu, ako Frankl opakovane zdôrazňuje, je dôležitý najmä ten prvý: zmysel, ktorý sa týka momentálnej situácie a konkrétneho človeka, zmysel, ktorý je neopakovateľný, a ktorý sa neustále mení so zmenou situácie („z hodiny na hodinu“). Pripúšťa síce, že medzi partikulárnymi zmyslami, a celkovým zmyslom (zmyslom života) je istý vzťah (ako napr. medzi jednotlivými políčkami filmu, a celým filmom), ale ihneď dodáva, že ten celkový zmysel je nepoznatelný: človek ho môže poznať iba na smrteľnej posteli, a často ho nepozná vôbec. Niet sa čo potom diviť, že dochádza k takým záverom, aké prezentuje vo svojich odborných spisoch: veď ak chcel byť „profesijne objektívny, nestranný“, potom svojich pacientov posudzoval z rovnakého hľadiska. No ak nerobil medzi nimi zásadný rozdiel – v tom zmysle, že u každého predpokladal okrem psychickej aj duchovnú úroveň (dimenziu) života (mysle) – potom nemohol postrehnúť, a ak aj postrehol, nemohol (vlastne zdráhal sa) verejne publikovať,¹ že ide o ľudí diametrálne rozdielných: hoci telesne i duševne podobných, predsa len zásadne sa líšiacich v tom podstatnom: jedni dosiahli duchovnú dimenziu mysle, u iných však táto úplne chýba. Inými slovami: u jedných došlo k „zmene mysle“ (k metanoi), u iných nie. Ale práve preto nie je možné na obe skupiny aplikovať rovnaké kritériá (a pochopiteľne ani očakávania napr. pri hľadaní a poznávaní zmyslu), teda ani robiť rovnaké závery na základe dosiahnutých výsledkov liečby.

Na to, že Franklovi zrejme nebola neznáma tá základná (celková) premena mysle človeka (metanoia), dá sa usudzovať z nasledujúceho textu. Citujem:

„...(existuje) optimizmus napriek tragickým aspektom, napriek **tragickej triáde, ktorá pozostáva z utrpenia, viny a smrti**. Pretože je na nás, aby sme aj tieto veci obrátili v niečo pozitívne, že *utrpenie* premeníme vo vnútorný triumf, že *smrteľnosť* budeme vnímať ako podnet k zodpovednému konaniu, a ak vďaka *vine* vyrastieme, preto-

¹ Vlastne to aj postrehol a publikoval: vo svojich knihách totiž neraz poukazuje na veľký rozdiel medzi ľuďmi z rovnakého prostredia a s podobnými osudmi (napr. medzi jednotlivými väzňami, ale aj medzi väzňami). No tie rozdiely nepripisuje (alebo sa aspoň o tom nezmiňuje) tej zásadnej premene (metanoi), ktorou niektorí prešli, iní nie, a ktorá mení postoje ľudí, ale aj celý ich život – robí z nich iných ľudí.

že sa staneme inými, zušľachtíme sa. Teda zo *smrti* zodpovedné konanie, z *viny* premena, a z *utrpenia* vnútorné oslobodenie. Preto existuje optimizmus napriek tragike.“

O čom inom tu Frankl hovorí, ak nie o premene mysle – o metanoi? Ibaže ju vníma ako dôsledok (iba) tragickej situácie (niečoho, čo patrí do tzv. „tragickej triády“: utrpenie, vina, smrť). Svedčí o tom aj ďalšie veta, ktorá pochádza z jeho rozhovoru s rabinom Lapidem):

„Nieкто potrebuje „zaucho zhora“, či už v podobe choroby, nehody, nejakej straty, aby začal premýšľať.“

Plne s tým súhlasím, veď, čo iné môže mať na mysli tým „zauchom **zhora**“, ak nie zásah Boha (Jeho Duchu). V čom sa rozchádzame, je iba toto: ja tvrdím, že tým podnetom k zmene človeka nemusí byť iba to „zaucho“ (čiže utrpenie, vina, smrť), ale často aj menej drastické situácie – záleží, ako ich človek vníma a rešpektuje. Písal som o tom v knihe „PREMENY“, hoci som nepoužil priamo výraz „zaucho“, ani pojem „tragická triáda“: tvrdil som tam (a na základe skúseností vlastných i mnohých iných ľudí, na tom trvám), že niektorému človeku stačí, ak mu Boží Duch zašepká, na iného musí zakričať, ďalším musí zatriať alebo aj bolestivo („šibnutím prútom“) mu pripomenúť, čo je pre neho dobré.

Takto som to sformuloval v zveršovanej parafráze na Žalm 23,1-4:

Mám všetko potrebné, lebo Boh môj tu je,
ako dobrý pastier, tak ma opatruje.
Pastva je zelená i dosť čerstvej vody.
Na pastvách a cestách, po ktorých ma vodí,
občerství mi dušu – zbaví mračien sivých...
Božie cesty, to sú cesty spravodlivých.
Ak teda príde mi v živote kráčať snáď
aj údolia smrti desivou, čiernou tmou,
nebudem sa, Bože, ničoho zlého báť...
Veď, Pane, viem dobre, že Ty si tu so mnou:
Tvoja je palica, čo ma podopiera...
(ňou je Tvoje slovo, ňou je moja viera).
No vďaka Ti zato, že **aj prút Tvoj tu je**:
keď treba, že moje kroky usmerňuje.

Áno – „palica a prút“: je tu Božia opora, ale keď treba, je tu aj Jeho napomenutie – „šľahnutie prútom“. Jedno i druhé je dobré a potrebné. Ak človek nepocituje možnosť oprieť sa o Boha, a nevníma jeho napomenutia (ktoré môžu byť niekedy i nepríjemné), pravdepodobne už úplne stratil spojenie, kontakt s Bohom, nie je „synom, o ktorého sa Otec stará“ – čo sa normálne prejavuje jednak tým, že mu pomáha, a jednak tým, že ho vychováva, a tak chráni od chybných krokov (pozri o tom citáty z *Listu Židom 12,6-12* a z *Príslovi 3,11-12* na strane 96).

Chcel by som však zopakovať, že to „šľahnutie prútom“ („zaucho“) nie je niečo obligátne – niektorému človeku stačí jemnejší podnet, napr. slovo, príklad alebo vlastná skúsenosť. Sú však ľudia, ktorí sú na toto všetko hluchí a slepí, a reagujú iba na intenzívnejší (bolestivejší) podnet (ktorý môže mať charakter aj utrpenia). No a konečne sú takí, na ktorých neplatí nič.

Mali by sme vedieť, že ocitnúť sa v zložitej životnej situácii nie je beznádejné, a že aj nepríjemné veci, dokonca utrpenie v živote človeka má zmysel. Ibaže ten zmysel treba hľadať, porozumieť Božiemu plánu, ktorý je často iný ako ten, ktorý si pôvodne človek naplánoval.¹ Môžeme si však byť istí, že ten Boží plán je nielen dobrý, ale že v danej situácii je tým najlepším. No On ho nebude presadzovať, uskutočňovať násilu. Tu veľa záleží na konkrétnom človeku: ten môže Boží plán prijať, spolupracovať na jeho uskutočnení, ale ho môže aj odmietnuť, prekaziť, zámerne narušiť. No potom musí znášať aj následky, a neobviňovať Boha za niečo, čo je dôsledkom jeho vlastného chybného rozhodnutia.

Teba upozorniť na to, že Boh vo svojom Slove nikde nesľubuje človeku život bez problémov a bez utrpenia, ale sľubuje mu, že bude pri ňom, keď bude „*kráčať temným údolím*“ alebo keď „*pôjde ohňom*“ (to sú najčastejšie biblické metafory pre utrpenie – pozri napr. Ž 23 a Iz 43,2). Píše sa tam, že človek bude „*kráčať*“ (že „*pôjde*“) – považujem to za dôležité: **človek musí „kráčať“** – aj tu ide o metaforu: myslí sa, samozrejme, „kráčanie“ v duchovnom zmysle; a všimnite si, že tu nejde o nejaké skoky, ale o chôdzu, kráčanie (o *pohyb* rovnomerný, stály, ale hlavne dopredu smerujúci); len človek nesmie zostať stáť (či ležať), nech by bol v akejkoľvek nepriaznivej (alebo naopak „pohodlnej“) situácii. Pretože tak môže očakávať, že aj Boh „pôjde s ním“, bude jeho oporou, pomocou, záchranou. Čiže ak očakávaš, že Boh bude kráčať s tebou, je samozrejmé, že aj ty musíš kráčať s Ním.

O tom, že utrpenie môže byť pre človeka užitočné, som sa už zmienil, tu by som chcel uviesť niektoré príklady:

Máš nezodpovedané niektoré dôležité otázky vo svojom duchovnom živote? Napríklad: Chceš vedieť, kto vlastne si, aké sú tvoje silné a slabé stránky? Chceš mať empatiu, aby si mohol pomáhať trpiacim, zraneným ľuďom? Chceš mať takú hlbokú dôveru v Boha, ktorá ťa ochráni pred sklamaniami života? Ani na jednu z týchto otázok nenájdeš úplnú odpoveď, ak neprejdeš utrpením: Niet iný spôsob, ako poznať, akým v skutočnosti si, ak neprejdeš skúškami. Niet iný spôsob, ako skutočne cítiť s inými trpiacimi,

¹ Aj keď ten zmysel dlho nemôžeme nájsť, a aj keď pomoc neprichádza (ba práve vtedy!), treba „kráčať“ (v duchovnom živote) ďalej. Práve v týchto situáciách sa totiž najlepšie môže dokázať opravdivosť našej viery (ktorá nie je len poznaním, presvedčením, ale aj vernosťou Bohu a dôverou v Boha, a to v každej situácii). Práve vtedy totiž môžeme dokázať, že náš vzťah k Bohu nezávisí iba od toho, čo od Neho dostávame, ale je takým, akým je **preto, že je to NÁŠ BOH**.

ak si sám netrpel. Niet iný spôsob, ako skutočne dôverovať Bohu, ak si sám nebol v situácii, keď si bol odkázaný výhradne na Jeho pomoc.

Rôzne príručky profesionálnych i samozvaných psychológov radia ľuďom v takých situáciách: *Nemysli na to, nemysli negatívne, ale pozitívne..., uvoľni sa, relaxuj*, alebo učia rôzne „techniky ovládania mysle“. Apoštol Pavel však, naopak, radí ľuďom, aby usilovali o *Boží pokoj*. A ten človek nedosiahne tým, že sa vyhne „negatívnym myšlienkam“. Ignorovaním faktov by vlastne odmietol čeliť tomu, čo skutočne tu je, čo ho trápi. Možno by mu to pomohlo načas, ale nikdy nie natrvalo.

Ty teda nesmieš ignorovať fakty, ale musíš získať silu čeliť skutočnosti, silu, čo ťa pozdvihne a prenesie ťa ponad ňu. Preto neplatí „nemysli“, ale naopak, veľa premýšľaj. Napr. o tom, aký je zmysel života (i toho tvojho), prečo si vlastne tu, odkiaľ si prišiel a kam kráčaš, o Bohu, o Jeho plánoch pre svet – o pláne spásy, a neprestávaj v modlitbách, študovaní Písma, a ak si niečo konal v duchovnej oblasti, pokračuj v tom. Skrátka *usiluj o Boží pokoj tým, že neprestaneš „kráčať s Bohom“*.

Boží pokoj vyžaduje teda myslieť – veľa premýšľať. Zatiaľ čo *primitívny pokoj*, ktorý ponúka svet, vyžaduje nemyslieť (potlačiť myslenie či už alkoholom, drogami, prikázaním si, že „nebudem myslieť na to“, alebo relaxom, rozptýlením, technikami ovládania mysle atď.).

Vráťme sa ešte na chvíľu k Franklovi:

Ako vieme, Frankl venoval vo svojich knihách veľa miesta pojmom „zmysel“ a „utrpenie“, a to často v ich vzájomnej súvislosti. Nemôžeme sa tomu diviť, keď uvážime, čím všetkým v živote prešiel. Jeho životná skúsenosť bola veľmi ťažká, ale aj veľmi hodnotná – má význam nielen pre jeho teóriu a jeho liečebnú metódu (logoterapiu), ale celkom iste aj ako príklad pre mnohých ľudí s podobným životným príbehom.

Preto si znovu stručne pripomeňme Franklov návod na hľadanie zmyslu v rôznych situáciách života (vrátane prežívania utrpenia):

„Človek môže nachádzať zmysel orientáciou na tri skupiny hodnôt:

- 1. Tvorivé hodnoty**, zamerané na prácu, dielo, službu Bohu, ľuďom.
- 2. Zážitkové hodnoty**, zamerané na prežitie krásy prírody, umenia, predovšetkým však vzťahov (láska).
- 3. Postojové hodnoty**, zamerané na znášanie obmedzujúcich, náročných situácií, z ktorých niet úniku (teda na utrpenie!). Človek utrpeniu dáva hodnotu tým, že k nemu zaujme statočný, odvážny, dôstojný postoj.

Napriek tomu, že si vysoko vážim Franklovu skúsenosť s utrpením i s hľadaním (a nachádzaním) zmyslu – a rovnako aj to, ako tieto empirické poznatky spolu s teoretickými vedomosťami a vlastnou spirituali-

tou dokázal zužitkovať pri tvorení a aplikovaní novej liečebnej metódy, logoterapie – napriek tomu si myslím, že si môžem dovoliť istú korekciu jeho vyššie uvedeného „návodu na hľadanie hodnôt“. Sú totiž aj skúsenosti iných, nie menej dôveryhodných ľudí ako Frankl. Tie neprotirečia jeho poznatkom, ale ich dopĺňajú. Napr. v tom, že k hľadaniu (a nájdeniu) zmyslu, a to nielen partikulárneho (konkrétnej situácie), ale aj zmyslu života, môžu priviesť nielen existenciálne zážitky (napr. niektorý z jeho tzv. „tragickej triády“), ale aj niečo celkom iné. Závisí to od človeka, ale nielen od neho (!), ako som o tom písal v knihe *PREMENY*, a ako sa o tom zmieňujem aj v tejto knihe.

Ja by som teda tie **hodnoty, ktoré treba hľadať v živote, a najmä v zložitých životných situáciách (vrátane utrpenia)** – vychádzajúc z oných troch Franklových skupín hodnôt – upravil takto¹ :

1. Správne postoje (u Frankla: „postojové hodnoty“). Som presvedčený, že nielen „v obmedzujúcich, náročných situáciách, z ktorých niet úniku (teda napr. v utrpení)“, ale v každej (no pravdaže, najmä vo vážnej, zložitej) situácii, musí človek zaujať správny postoj, a to taký, že ju nebude chápať ako „náhodu“ (šťastnú alebo nešťastnú), alebo ako „nevyhnutný osud“, s ktorým sa nedá nič robiť. A že ak sa bude pýtať: „prečo?“, potom v oboch zmysloch tejto otázky: v zmysle „za čo?“ (čo som urobil?), a tiež v zmysle „pre čo?“, t.j. „načo?“ (čo mám urobiť?). Často si to vyžaduje hodne premýšľania, meditovania i modlitieb. Výsledkom je nájdenie zmyslu... – a z toho vyplývajúce činy...

2. Zmysluplné činy (u Frankla: „tvorivé hodnoty“). Mám na mysli činy v tom najširšom slova zmysle (činy fyzického i psychického charakteru), ale vždy zmysluplné, a nikdy nie iba v svoj prospech (egoistické), ale zamerané *na prácu, dielo, službu Bohu, ľudom* – čiže nesmie prestať ono „kráčať“, ale najmä „*kráčať s Bohom*“. Pri využití talentu, prostriedkov, možností (hoci možno obmedzených alebo aj časovo limitovaných). Ak naše „talenty boli zakopané“, alebo nedostatočne využívané, tak ich treba naplno zhodnotiť, ako je to len v danej situácii možné! – v zmysle Ježišovho podobenstva. (*Mt 25,14-30*).

Možno sa divíte, že tu neuvádzam Franklove „zážitkové hodnoty“, hoci on k nim radí aj lásku. Ja nie. Totiž keď ja píšem o láske (a venujem jej aj v tejto knihe dosť miesta), vždy mám, na rozdiel od Frankla, na mysli lásku agapé, a tá nie je „zážitkom“ (citovou záležitosťou), ale postojom a službou (činmi).² Teda s láskou ako hodnotou počítam, sa-

¹ Treba však mať na mysli, že ja, na rozdiel od Frankla, mám tu na mysli hlavne zdravých duchovných ľudí (ktorí, pravdaže, tiež občas môžu mať telesné i psychické problémy).

² Viac si o agapé povieme neskôr.

mozrejme, aj ja, ale ona je zahrnutá v oboch mnou uvedených skupinách hodnôt (v správnych postojoch i v zmysluplných činoch).

V súvislosti s týmto – s hľadaním a nachádzaním zmyslu, teda so zmenou mysle človeka, čiže s jeho znovuzrozením (narodením sa „z Ducha“) by som chcel uviesť dva citáty Ježiš Krista:

Prvý je z *Mk 1,15*: „...pokánie čiňte a verte v evanjelium!“¹

Druhý citát je z rozhovoru Ježiša s učným, ale nechápajúcim Nikodémom (*J 3,7-8*): „Čo sa narodilo z tela, je telo, a čo sa narodilo z Ducha, je duch.² Nediv sa, že som ti povedal: Musíte sa znova narodiť. Vietor veje kam chce: počuješ jeho hlas, ale nevieš odkiaľ prichádza, a kam ide. Tak je to s každým, kto sa narodil z Ducha...“³

Toľko stručne k „zmyslu a utrpeniu“. K téme sa vrátim neskôr v kapitolách, venovaných praktickým otázkam („kazuistike“): napr. ako je to s „náhodami a zámermi“, so „stroskotanými plánmi“, s „hodnotami a pseudohodnotami“, s „radosťou a šťastím.“

Takto postupne, aj prostredníctvom Frankla (hlavne jeho koncepcie zmyslu a utrpenia), sme sa dostali „od psychiatrie (resp. od psychiatrov) k noológii“. A v ďalších kapitolách už pri nej zostaneme: budeme sa venovať predovšetkým faktom a úvahám o duchovnom živote človeka (vrátane niektorých problémov, s ktorými sa ČLOVEK – homo sapiens spiritualis, môže stretnúť), čo však neznamená, že sa nebudeme opakovane vracieť aj k ostatným dimenziám života človeka: psychickej (animálnej), somatickej (vegetatívnej, resp. biologickej v užšom slova zmysle). Pretože spolu súvisia, navzájom sa ovplyvňujú: tvoria celok – človeka = „živú dušu“.⁴

¹ Slovom „pokánie“ sa niekedy prekladá grécke slovo „metanoia“, ktoré však doslovne znamená „zmena mysle“.

² Inými slovami: „duch človeka“ – to je to, čo človek dostal od Ducha Božieho (čo „sa narodilo z Ducha“) – vtedy, keď sa človek znovuzrodil, t.j. „narodil sa z Ducha“ (keď prešiel metanoiou, t.j. zmenou mysle). Z toho však vyplýva: ak sa človek nenarodil „z ducha“, ale iba „z tela“, ak neprešiel metanoiou – zmenou mysle, potom nie je duchovný (chýba mu duchovná dimenzia – úroveň mysle).

³ Ježiš tu použil „slovnú hračku“: gr. slovo „Pneuma“, ktoré my prekladáme „Duch“, je v origináli homonymum, označuje i vietor (a tiež dych). Teda: tak ako sú nepredvídateľné smer a pôsobenie vetra (pneuma), rovnako je to s Duchom (Pneuma) Božím: u niekoho koná tak, u iného inak. Skúsenosť jedného človeka s jeho znovuzrozením – narodením sa z Ducha (a následným nájdením zmyslu života – mohli by sme dodať) teda nemožno zovšeobecňovať.

⁴ „Duša živá“ je biblický pojem, a znamená celého človeka (jeho telesnú i duševnú stránku). Pri smrti človeka zomiera teda „živá duša“ (t.j. sóma i psyché). To až grécka platónska filozofia zaviedla dualizmus: začala oddeľovať telo (zlé a smrteľné) a dušu (dobrú a nesmrteľnú). Nezamieňajte si však dušu s Duchom! (O tom podrobnejšie na inom mieste).

PREMENA MYSLE

Tejto otázke sa venujem vo viacerých svojich knihách, najpodrobnejšie v PREMENE (METANOIOÓZY),¹ a aj tu sa k tejto téme opakovanne vraciam, predsa však ešte aspoň stručne zopakujem a zhrniem: Zmena mysle (gr. *metanoia*) je nevyhnutnou podmienkou toho, aby sa človek stal Božím dieťaťom (synom/dcérou), a aby mohol mať odôvodnenú nádej na spásu. Človek nie je schopný sám od seba prejsť touto radikálnou a úplnou premenou, ktorá zahŕňa celého človeka – to ako myslí, hovorí a koná. Je to dielo Ducha Božieho.² Táto premena je ponúknutá každému človeku, nie však rovnakým spôsobom, a za rovnakých okolností. A človek sa slobodne rozhoduje, či túto ponuku (Boží dar) prijme, alebo odmietne. Ak prijme, Duch Boží zmení jeho myseľ, človek sa stane duchovným (jeho myseľ nadobudne novú úroveň, dimenziu), a Boží Duch sa stane jeho pomocníkom, radcom a utešiteľom. To znamená, že odmenou za to, že človek prijal tento Boží dar, je okrem nádeje života v Božom kráľovstve (po vzkriesení), aj Božie požehnanie, t.j. Jeho priazeň, ochrana a pomoc (v tomto živote). Tak, ako to – môže sa niekto opýtať – že takýto človek môže mať problémy? Odpoveď nie je jednoduchá; dá sa rozdeliť minimálne na dve časti: 1. zlyhanie (resp. nedôslednosť) človeka, 2. otázka spojená s tzv. teodíceou.³

1. Bola premena opravdivá a úplná? Čo tým myslím? Niekedy sa môže stať, že človek pod vplyvom silných emócií (napr. pri evanjelizačnom podujatí) „vystúpi dopredu“. To, čo si vypočul, ho oslovilo, a on si uvedomí svoju hriešnosť a potrebu sa zmeniť. Všetko sa však odohráva rýchlo, a iba na úrovni emócií. Neskôr však, keď sa zapne naplno rozum, uvažovanie, možno si taký človek pomyslí, že sa „unáhliť“. Nakoniec hľadá „kompromis“: „polepším sa“, t.j. zanechám zlé, to najhoršie, ale niečo (to „príjemnejšie“) si predsa len ponechám... Teda je to s ním, ako s pacientom postihnutým infekčnou (bakteriálnou alebo parazitárnou) chorobou, ktorý si vezme liek, ale nedolieči sa; subjektívne ťažkosti sa možno zmiernili, ale malé množstvo choroboplodných baktérií (alebo parazitov) v organizme zostalo. A tie sa množia, a po nejakom čase ochorenie recidivuje.

¹ Vyd. MB.knihy-benjan v r. 2019. 166 strán (pozrite: www.knihy-benjan.sk alebo ponuku internetového knižkupectva Martinus, s.r.o.).

² Židovský rabin P. Lapide hovorí: „Boh je ten hlas vo mne, ktorý ma povoláva, aby som sa stal tým, kým som určený sa stať.“ (Cit. z knihy „Bůh a člověk hledající smysl“). Či nehovorí o tom istom? Veď ak ja píšem, že to koná v nás (a s nami) Duch Boží, neznamená to nič iné, ako že to koná *Boh prostredníctvom svojho Ducha* (teda tou Božou silou, ktorá pôsobí v myslí človeka).

³ *Teodícea* (z franc. *théodicée*, od gréc. *theos* – Boh a *dikaíos* – spravodlivý) znamená vysvetľovanie, prečo je na svete zlo; napriek tomu, že Boh je spravodlivý a všemocný.

Človek teda musí byť dôsledný: staré musí umrieť, aby sa nové mohlo narodiť. A musí byť aj ostrážitý. Diabol totiž neumrel, stále sa pokúša získať korisť.

Preto, čo ako dôležité je premenenie mysle (ktoré môže byť niekedy rýchle, inokedy môže trvať aj dosť dlho), nestačí „jednorazová akcia“, a potom už nič... Pravdaže, *najprv sa treba obrátiť (nabrať správny smer), ale po obrátení sa treba aj vykročiť – a po prvom kroku musia prísť ďalšie* (plynulá chôdza). Človek musí trvalo spolupracovať s Duchom svätým, aby sa jeho myseľ („srdce“), jeho konanie zdokonaľovalo, jeho status Božieho dieťaťa upevňoval.¹ Ak by však Ducha Božieho, ktorý je v ňom prítomný začal ignorovať, či dokonca proti nemu bojovať – bolo by to rúhanie sa proti Duchu. A Ježiš Kristus predsa povedal, že človeku môže byť veľa odpustené, dokonca i rúhanie – s jednou výnimkou: „...*rúhanie proti Duchu nebude odpustené.*“ (Mt 12,31).

2. Teodicea. Prečo Boh dopustí vo svete zlo a utrpenie? Ved' vieme, že Boh je láska, že je milosrdný, a navyše aj všemocný. Tejto otázke (resp. odpovediam na ňu) je venované veľa kníh. Aj ja sa vo viacerých mojich publikáciách touto zdanlivo „kontroverznou“ otázkou dosť podrobne zaoberám. „Kontroverznou“ aj preto, že je nesprávne položená, a to najmenej z dvoch dôvodov:

a. Prečo obviňovať Boha za niečo, s čím nemá nič spoločné?² Ved' najviac zla vo svete pôsobí človek. Boh mu dal slobodnú vôľu.³ Tak prečo ju potom nepoužíva dobre (podľa pravidiel, ktoré mu predsa Boh poskytol), ale rozhoduje sa často na základe egoistických motivácií, či priamo podľa toho, čo mu našepkáva odveký nepriateľ Boha, diabol. Tu by bolo treba nahradiť otázku „teodicey“ otázkou „antropodicey“: nepýtaj sa teda „pre-

¹ Teda ani tu, ako pri väčšine vlastností a schopností človeka, neplatí „čierno-biely obraz“, ale „celá škála sivých“: duchovný život znovuzrodeného kresťana môže byť na rôznej úrovni dokonalosti, a môže sa časom zdokonaľovať – ale, žiaľ, i upadať. Apoštol Pavel to občas prirovnáva aj behu: na dlhšej trati nestačí rýchly štart, je potrebná aj vytrvalosť a trpezlivosť. (G 5,7; 2Tím 4,7).

² Dovoľte k tomu citáť od rabína P. Lapida: „Ludské pokolenia so svojimi náboženskými spolkami slovo *Boh* roztrhali; zabíjali preň a umierali preň; akoby všetko to zlo nieslo jeho stopy, jeho krv. (...) Ľudia maľujú karikatúry, a píšu pod ne „Boh“. (...) iní zas prezentujú svoje egoistické záujmy, a často pochabé názory (...) ale aj tí, ktorí to zakazujú, a stavajú sa na odpor proti tomu bezpráviu a zlu, sa tiež radi odvolávajú na splnomocnenie „Boha“. To nemôžeme ignorovať: my môžeme a musíme to v súčasnosti pošpinené a rozbité zdvihnúť zo zeme a napraviť...“ (Z knihy Bůh a člověk hledající smysl)

³ Na prípadnú otázku „Tak prečo Boh dal človeku slobodnú vôľu?“ je pomerne ľahká odpoveď: Preto, aby Mu bol podobný, aby nebol ako automat alebo ako zvier, ktorého správanie je riadené iba pudmi.

čo to Boh dopustil, ale „prečo som to ja (alebo iný človek) dopustil“? A odpoveď na takúto otázku by ťa možno zahanbila.

b. Prečo pokladať za zlé všetko, čo je nepríjemné, napr. bolestivé? Ved' nie všetko nepríjemné je aj zlé. Liek môže mať nepríjemnú chuť, operácia môže byť bolestivá, a predsa v niektorých situáciách zachraňujú život. O utrpení, ktorému v tejto knihe venujem dost' miesta, vieme, že môže mať zmysel (môže dokonca, ako spomínaný nepríjemný liek, pomôcť: zlepšiť život, či ho dokonca zachrániť. A to nielen tento krátký život na Zemi, ale život večný). Môžeme potom také dočasné utrpenie (či už telesné alebo psychické) nazývať zlom?

VIERA, LÁSKA, NÁDEJ

O tejto známej trojici kresťanských cností som v minulosti písal opakovane, a pomerne podrobne,¹ preto teraz iba stručne zhrniem to najpodstatnejšie, a viac sa zameriam na najčastejšie chyby a omyly pri interpretácii, no i pri bežnom používaní (žial', i zneužívaní) týchto pojmov, ktoré nachádzame v jednej z najčastejšie citovaných častí Biblie – v 13. kapitole Prvého listu apoštola Pavla korintským kresťanom.

Viera

Rôzne *druhy viery* (z hľadiska vzťahu k Bohu):

1. Viera *intelektuálna*. Tá je trojaká: (a) presvedčenie o existencii osobného Boha (teisti), (b) presvedčenie o existencii „neosobného boha“, ktorý síce stvoril svet, ale zanechal ho jeho „osudu“ (deisti), (c) nepoznanie Boha a „viera“ v Jeho neexistenciu (ateisti).²

2. Viera *démonská*. Je to presvedčenie („viera“) o existencii Boha i Jeho Zákona, ale Jeho vedomé, zámerné nerešpektovanie, či dokonca vzbura, boj proti Nemu (anti-teisti).³

¹ Napr. v knihách „Ateizmus→teizmus→kresťanstvo“ alebo „...Semper reformanda...“ alebo „Základné cnosti, vlastnosti a povinnosti kresťanov“. (Pozri www.knihy-benjan.sk).

² Ateisti sú v podstate dvojakí: 1. „**antiklerikalisti**“, ktorí nesúhlasia (často oprávnene) s názormi, a neraz aj so spôsobom života niektorých predstaviteľov cirkvi, a tento svoj odpor demonštrujú tým, že sa prehlasujú za „neveriacich“ (niekedy sa pridružia k nejakému nekresťanskému, najčastejšie pohanskému kultu), 2. **praví ateisti** – t.j. tí, čo nepoznajú Boha (majú o ňom skreslené predstavy, ktoré získali možno doma, v škole, alebo si ich vytvorili sami – často ide o „rozprávkového“ alebo čisto „antropomorfného boha“). Žijú teda bez Boha (sú **ateisti**). Netreba ich zamieňať s anti-teistami.

³ **Anti-teisti** sú tí, ktorí proti Bohu bojujú, čo samo o sebe svedčí o tom, že o ňom vedia; ved' predsa rozmýšľajúci človek nebude bojovať proti niekomu (niečomu) o kom (o čom) je presvedčený, že neexistuje.

3. Viera *pohodlná* alebo *naivná* (viera v „lacnú milosť“). Je to márne dúfanie (neodôvodnená nádej) v Božiu milosť, pretože sa ignoruje (niekedy sa vôbec nepozná) Jeho Zákon. Takáto viera vedie k životu bez nasledovania Ježiša Krista, bez kríža, a bez pokánia. Je to viera „mŕtva“, teda vlastne žiadna.

4. Viera *zachraňujúca* (živá kresťanská viera). Je to nielen presvedčenie o existencii, pravdivosti a spravodlivosti Boha (t.j. poznanie Boha na základe Jeho zjavení),¹ ale aj neotrasiteľná **dôvera** a **vernosť**, dúfanie *v jediného pravého Boha, a v toho, ktorého poslal, t.j. v Božieho Syna Ježiša Krista (J 17,3)*. Teda absolútne žiadne „koketovanie“ s inými „bohmi“, „bôžikmi“ a modlami. Ide o vieru vychádzajúcu z Božích zaslúbení, ale tiež rešpektujúcu Božiu jedinečnú zvrchovanosť a Boží zákon (najmä prikázania, ako ich poznáme z Dekalógu).

Sola fide – iba viera...

...a ďalšie „sola...“: *sola gratia, sola Scriptura, solus Christus, soli Deo gloria*² – to sú výrazy, ktoré stručne vyjadrujú základy reformačného zápasu o slobodu človeka v Kristu. Podľa Písma, ktoré jediné (**sola Scriptura**)³ je v tejto veci naším relevantným zdrojom informácií, môže byť človek zachránený iba na základe Božej milosti (**sola gratia**). Celé Písmo možno vnímať ako Zákon a Evanjelium: Zákon vedie človeka k poznaniu, že je úplne v moci hriechu, takže nie je schopný stať sa „občanom“ *Božieho kráľovstva, ktoré sa už priblížilo (Mk 1,15)*. Evanjelium hlásané Ježišom Kristom je však dobrou správou, že človek môže toto svoje zlé postavenie zmeniť, a to prostredníctvom *pokánia* (premeny mysle) a *viery v Evanjelium (Mk 1,15)*. Takto človek môže obnoviť svoj status pred Bohom – stať sa Božím dieťaťom, aby mohol raz *„vojsť do Božieho kráľovstva“ (J 3,3-7)*. Stačí teda, ak prijme túto vieru⁴ (**sola fide**), prinesenú nám Kristom, t.j. Božím „Pomazaným“ – ktorý je naším *jediným sprostredkovateľom (solus Christus) s Bohom (1Tim 2,5)*, ktorý je *jediným, pravým (J 17,3)*, a preto len jemu patrí sláva (**soli Deo Gloria**)!

¹ Hlavne Písma, slov a činov Ježiša Krista a stvorenstva (ale aj podľa konania Boha vo svete).

² T.j. **iba vierou** (môže byť človek spasený), **iba** (Božou) **milosťou** (môže byť človek ospravedlnený), **iba Písmo** (je základom viery), **iba Kristus** (je cestou k Bohu, a tak aj našou spásou), **iba Bohu** (patrí) **sláva**.

³ Nie každý, kto si myslí alebo prehlasuje, že sa drží zásady sola Scriptura, skutočne rešpektuje pravé, čisté Písmo, často sa riadi iba určitou, tradičnou interpretáciou Písma – jeho viera a konanie teda nemá základ v Písme, ale v tradícii.

⁴ Pravdaže, so všetkým, čo k viere patrí. Povedali sme si, že viera znamená nielen byť presvedčený o existencii Boha, ale aj dôverovať Bohu, cítiť si Ho a byť Mu verný – a podľa toho aj konať: t.j. rešpektovať Božiu vôľu, byť Mu poslušný. O tom všetkom podrobnejšie neskôr.

Poznámka: Ako sme si povedali, slová *viera*, *veriť*, nachádzajúce sa v Písme (SZ i NZ) môžu znamenať:

1. byť presvedčený o existencii (či neexistencii) niečoho,
2. byť presvedčený o pravosti¹ (či nepravosti) niečoho
3. dôverovať niečomu (niekomu) a byť mu verný

Pravá viera v Boha, samozrejme, v sebe zahŕňa všetky tieto významy, a navyše všetko, čo z nich vyplýva. Z toho, čo bolo napísané vyššie, možno niekto už tuší, čo tým mienim, predsa sa však domnievam, že tu treba pripojiť krátky komentár:

V dnešnej dobe, ako všetci vieme, sa antiteisti snažia útočiť predovšetkým na obsah prvého významu slova *veriť*: vieru v existenciu Boha nahrádzajú vierou v Jeho neexistenciu.² – pričom „argumentujú“ často vedou. Keby to nebolo tak vážne a tragické (najmä pre nich samotných), mohli by sme sa iba nad týmto ich „argumentovaním“ pousmiať:

Argumentujú totiž často „prírodnými vedami“, ktoré sú v tejto veci úplne nekompetentné: ony totiž skúmajú prírodu – aká je a ako funguje (prírodné „zákony“), no absolútne nemôžu nič zistiť o jej pôvode, ani o tom, prečo funguje práve takto, a nie inak. To všetko je obsahom úplne inej dimenzie skutočnosti, ktorú nie je možné skúmať žiadnymi prístupnými metódami prírodných, ani spoločenských vied. Odmietajú *veriť* v niečo, čo nemožno priamo (alebo s pomocou prístrojov) dokázať našimi piatimi zmyslami, a pritom mnohé veci akceptujú, ktoré sú rovnako zmyslami nevnímateľné, a ich existenciu možno dokázať (a o ich vlastnostiach usudzovať) iba nepriamo – napr. podľa ich pôsobenia na iné veci,³ čiže ako sa prejavujú („zjavujú“). No aj Boh sa dá poznať, okrem iného, podľa Jeho pôsobenia (v prírode, v histórii ľudstva, či vo vnútri ľudí, v ktorých je prítomný Jeho Sv. Duch) – ide tu o rôzne Jeho „zjavenia.“

Mnohí odmietajú racionálne kresťanstvo, a sú ochotní *veriť* (niekedy až bigotne) v mnohé veci nedokázané (v rôzne „teórie“, presnejšie v hypotézy), niekedy až absurdné: niektorí ateisti a anti-teisti dokonca akceptujú rôzne iracionálne povery (okultistického alebo synkretického charakteru, dokonca bájky z pohanskej, predkresťanskej éry). Veda a viera v Boha, na rozdiel od tvrdenia niektorých ľudí, sú úplne zlučiteľné.⁴

¹ a o tom, čo s pravosťou súvisí: o **pravdivosti**, **spravodlivosti**...

² Áno, aj presvedčenie o neexistencii Boha je istým druhom „viery“ (ak za vieru považujeme niečo, čo nemožno dokázať nejakou vedeckou metódou). Pravdaže, spolu s odmietnutím viery v existenciu Boha, automaticky strácajú zmysel aj ďalšie dva významy viery: viera v Božiu pravdu (spravodlivosť) a dôvera v Neho.

³ Príkladov by bolo možné uviesť mnoho, no tu spomeniem aspoň gravitáciu, rôzne druhy energie, niektoré druhy žiarenia.

⁴ Rozpor nie je medzi vierou a vedou, ale medzi niektorými teológmi, a niektorými vedcami: tými teológmi, ktorí dogmaticky trvajú na nesprávne vyladených slovách Písma, a tými ved-

Hoci, ako som uviedol, všetky tri uvedené významy slova *verit'* sú dôležité, predsa v rôznych situáciách alebo historických obdobiach môže dominovať jeden z nich. Práve sme si povedali, že v súčasnosti, sa apologetika (obrana viery) zameriava hlavne na prvý význam slova *verit'* (na dôkazy jestvovania a konania Boha), pretože sme svedkami sústredeného boja Božích nepriateľov, spochybňujúcich samotnú Jeho existenciu.

Ale napr. u starých Hebrejov to bolo úplne inak. Vtedy zrejme nebolo človeka, ktorý by veril v neexistenciu Boha. Problémy boli skôr s vernosťou a dôverou voči Nemu. Nevera sa teda prejavovala v občasnom preberaní kultov pohanských božstiev, a v malej dôvere v svojho Boha (ktorým je, ako vieme, JHVH). Takáto nevera je rozšírená, pravdaže, aj dnes, no netýka sa ateistov (antiteistov), ale tzv. kresťanov (formálnych, „papierových“), teda tých, ktorí sa síce ku „viere“ hlásia, ale často vôbec nevedia, čo to skutočná viera je.¹

Sola fide, resp. solam fide (iba vierou)?

Prečo teraz ten otáznik, keď iba pred chvíľou bol použitý výkričník? Pretože podobne ako hyperbola (zveličenie, prehnanie), aj takého skrátené (heslovité) vyjadrenie nejakej skutočnosti môže mnohých pomýliť. A v minulosti (vtedy, keď sa to bralo doslovne, teda v podstate „redukované“) to skutočne narobilo veľa nedorozumení a škôd. Vo svojich knihách som sa tým zaberал dosť podrobne, teraz teda iba krátko pripomeniem:

„Sola fide“ (a ostatné heslovité prehlásenia) platia iba vtedy, keď sa berú tak, ako boli pôvodne myslené. Konkrétne napríklad „sola fide“ platí iba vtedy, ak sa vierou nemyslí iba „presvedčenie o existencii Boha“, ale ak ide o **vieru v plnom zmysle tohto slova** (ako sme ju pred chvíľou charakterizovali). Navyše viera musí mať svoj dôvod, predmet a obsah:

1. Nie je pravda, že tam, kde končí rozum, začína viera. Presný opak je pravdou. *Viera má racionálny základ – opiera sa o spoľahlivé informácie:* napr. o svedectvá dôveryhodných osôb a o historické fakty (zaznamenané v Písme, ale aj v iných spoľahlivých zdrojoch), tiež o skúsenosti (empíriu) vlastné alebo iných ľudí, ale i o vedecké poznatky, svedčiace napríklad o prítomnosti tzv. inteligentného designu v celej prírode,² čo pravdaže pred-

cami, ktorí sa správajú veľikášsky, hoci sa držia hypotéz, ktoré sa stále viac zriedujú a rozpadávajú. Prítomní mnohí z nich nielen nevedia nič o Bohu (o tom skutočnom, nie o nejakej karikatúre boha, ktorý sa možno nachádza v ich predstavách), ale často nemajú jasnú predstavu ani o skutočnom stave súčasných prírodných vied v iných odboroch, ako je ten ich. A vrcholom ich popletenej mysle je, že niektorí z nich na jednej strane vehementne bojujú proti Bohu, a na druhej strane sa utiekajú napr. k jóge, zenu alebo k iným okultným či pohanským praktikám.

¹ Aj dnes niektorí „kresťania“ nielenže Bohu nedôverujú (nespoliehajú sa na Neho), ale sú Mu často nevernými, pretože koketujú s rôznymi pohanskými kultmi, s okultizmom a pod.

² Design („dizajn“) znamená „zámer“ (plán). Mnohé veľmi zložité systémy (napr. biologické, ale nielen ony) by nikdy nemohli vzniknúť „náhodou“ (ako sa mnohí naivne domnievajú). Vyžadujú totiž pre svoj vznik aj „informáciu“, nielen hmotu a energiu (ostatne aj pôvod a „správanie

pokladá hlbšie poznanie zloženia a fungovania (anatómie a fyziológie) živých organizmov, najmä človeka, a aspoň základné vedomosti o fungovaní zložitých prírodných systémov (teda isté poznatky napr. z oblasti geológie, ekológie, meteorológie, astronómie atď.). Pravdaže, viera môže existovať (a to opravdivá a veľmi cenná) aj bez týchto posledne menovaných vedomostí, ale vždy sa musí opierať o niečo spoľahlivé. Verenie v niečo absolútne iracionálne a ničím nepodložené, to nie je viera, to je povera.

2. Viera musí mať *predmet*: nám tu ide o vieru v *Boha*, vieru (dôveru a vernosť) *Bohu*. Tým je daný „*predmet viery*“. Iné už sú predstavy o Bohu. Tie sa veľmi líšia, a zďaleka nie všetky spĺňajú podmienky pravej viery. Ale o tom sa podrobnejšie zmienim neskôr.

3. Pod *obsahom* viery tu myslím predovšetkým to, ako sa viera realizuje, prejavuje navonok. Ak povieme, že ide o „konanie podmienené vierou“, môžeme tým myslieť nielen rôzne rituály, ale napr. aj spôsob života a vzťahy podmienené (alebo ovplyvnené) vierou, tzv. „skutky“. Áno, ide tu aj o známu kontroverznú otázku vzťahu *viery* a *skutkov*. Som presvedčený, že ľudia, ktorí problém vyhocujú tak, že ho stavajú v zmysle „buď – alebo“: „viera *verzus*¹ skutky“, nikdy poriadne nečítali Písmo. Tam sú totiž opakovane zdôrazňované a vyžadované **viera *aj* skutky!** A to v Starej i Novej zmluve, ústami prorokov, Ježiša Krista i apoštolov (vrátane apoštola Pavla). Zdôrazňoval to i Luther, o ktorom si niektorí myslia, že to on bol autorom predstavy, že stačí viera bez skutkov.² Samozrejme treba si vysvetliť význam oboch slov *viera* i *skutky*: sú totiž napr. **skutky kultové** a sú **skutky lásky**. Medzi prvé patrí dodržiavanie istých kultových predpisov (obriezka, obete, sviatky, dodržiavanie stravovacích predpisov a pod.), medzi skutky lásky patrí to, čo sa prejavuje dodržiavaním prikázania o milovaní Boha a blížneho (ako seba samého): teda v podstate to, čo poznáme z prikázaní Dekalógu: *Milovanie a ctenie si jediného pravého Boha* (milovanie Boha sa dokazuje najmä plnením jeho prikázaní), neznevažovanie ho (napríklad aj zobrazovaním, t.j. v podstate vytváraním Jeho karikatúr, pretože Boh je nezobraziteľný), neznevažovať Jeho meno, dodržiavanie dňa v týždni, venovaného nie práci, ale Jemu, ctenie si tých, ktorí sú človeku po Bohu najbliž-

sa“ hmoty a energie – vrátane tzv. prírodných zákonov, sa nedá vysvetliť iba „náhodou a dlhým časom“). Pri biologických systémoch si ako príklad vezmeme hociktorý orgán, napr. oko, alebo funkčný fyziologický systém, napr. nervový, hormonálny, hemokoagulačný atď. Sú tak komplikované, že nikdy nemôžu vzniknúť postupným skladaním svojich „súčiastok“. Môžu totiž fungovať iba vtedy, keď sú kompletné. Ak by chýbala čo len jedna maličká súčiastka „vyvíjajúceho sa“ systému (napr. orgánu), nefungoval by, a podľa evolučnej teórie by sa ho organizmus zbavil, ako nefunkčnej, zbytočnej anomálie (mutácie), a to už v nasledujúcej generácii (ak by ona „anomália“ pre svoju závažnosť vôbec dovolila, aby tá „nasledujúca generácia“ vznikla). Čo však znamená, že by nebolo možné pokračovať v ďalšom „vývoji“.

¹ verzus = kontra, t.j. „proti“. T.j. „buď-alebo“ (znamená to, že jedno vylučuje druhé).

² Luther napr. prehlásil: „Nemožno oddeľovať skutky od viery, tak ako nemožno oddeliť žiar a svetlo od ohňa.“ A pridám aj výrok známeho „lutherského“ teológa (a mučenika) D. Bonhoeffera: „*Len poslušný verí, len veriaci poslúcha*“.

ší – v prvom rade rodičov, a potom iných starších ľudí. A pokiaľ ide o ostatných *blížnych*: byť láskavým a milosrdným (aj k nepriateľovi), pomáhať tomu, kto pomoc potrebuje, a dodržiavať všetky morálne zásady spoluzitia medzi ľuďmi: neublížovanie druhým na tele, na majetku, narušením manželskej vernosti, ba ani slovom (o. i. napr. falošným svedectvom).

Toto všetko patrí pod pojem VERIŤ. Ak niekto tvrdí, že verí v Boha, a nerešpektuje Ho (Jeho pravidlá), klame iných, a často aj sám seba.

Môže vzniknúť otázka: keď teda „viera a skutky“, potom, *čo skôr*?

Odpoveď má dve časti: U človeka znovuzrodeného je to jednoduché: jeho viera je taká, že skutky úplne automaticky z nej vyplývajú – teda viera je tu „prvá“, skutky nasledujú – sú „druhé“ (v poradí, nie „druhoradé“ v zmysle významu).

Úplne inak je to však u človeka hľadajúceho, pripravujúceho sa stať sa ozajstným kresťanom. Ten musí *začať tým, čo môže ovplyvniť svojou vôľou*. A viera tým nie je: nemožno predsa niekomu (ani svojej mysli) prikázať: Ver! Veď viera je Boží dar – Boží Duch musí pripraviť „srdce“ (myseľ) človeka, a vložiť do neho vieru. Ale čakať na to nečinne by bolo tým najhorším, čo by človek mohol spraviť. Musí začať konať *to, čo môže ovplyvniť svojou vôľou – a to sú práve skutky lásky*. I keď budú nedokonalé, i keď sa človek často „potkne“, musí sa snažiť čo najlepšie konať to, čo Boh od ľudí požaduje (teda minimálne dodržiavať prikázania Desatora). Spočiatku to bude možno ťažké, ale po zmene mysle (metanoi), po „novom narodení sa z Ducha“ sa to zmení: človeka už ani nenapadne, žeby konal proti vôli nebeského (teraz už aj svojho) Otca.

Pre lepšie pochopenie možno pomôže príklad: vezmime si napr. plavca alebo vodiča nejakého dopravného prostriedku... Niekam smeruje – je sústredený na cieľ a na cestu k nemu, pritom vôbec nevenuje sústredenú pozornosť činnosti svojich údov (zložitej a koordinovanej práci svojich končatín), hoci bez tej práce rúk a nôh by jeho plávanie, či jazda neboli vôbec možné. Nevenuje im pozornosť nie preto, žeby neboli potrebné, ale preto, že to robí automaticky. Úplne inak je to so začiatočníkom: ten sa musí veľmi sústreďovať na to „čo s rukami, a čo s nohami“. Ak jeho plávanie (jazda) nie sú spočiatku plynulé, dokonalé, nájdu sa radcovia: nemysli na to, čo robíš rukami, myslí na cieľ. Ale takéto rady sú nezmyselné – dovtedy, kým to „nepriđe samo“, kým sa pohyby nestanú „reflexmi“ (kým neprejdú do podvedomia). Podobne je to s vierou: skutky sú ako tie pohyby rúk a nôh. Viera (dokonalá) nemusí myslieť na dobré skutky, ale ich automaticky koná. Avšak začiatočník, ak by nekonal to, čo sa od neho požaduje, nikdy by nedospel k skutočnej viere (podobne ako plavec alebo vodič, keby to, čo koná, od samého začiatku nemal pod kontrolou svojho vedomia a vôle, nikdy by sa naučil plávať/riadiť vozidlo).

Túto časť o viere zakončím takto: Kresťanská viera má svoje špecifiká. Najdôležitejšími podmienkami, ktoré musí spĺňať, je: *po prvé*, že sa musí zakladať na pravde, na správnom, biblickom poznaní. Ak by viera stavala na lži, fantázii, omyle alebo povere, viedla by k sklamaniu, ku skutočnej tragédii – nebola by onou zachraňujúcou vierou, ale poverou, nevedla by k životu, ale k smrti; a *po druhé*, že nemôže byť mŕtva, nečinná, že sa nemôže prejavovať iba v slovách a gestách, ale v činoch.

O tom, či je tvoja viera tou pravou, zachraňujúcou, svedčí aj to, ako sa u teba prejavujú ďalšie dve tu uvedené kresťanské cnosti – *láska a nádej*: 1. Miluješ naozaj Boha nadovšetko, čiže poslúchaš ho? (Lebo láska k Bohu sa prejavuje predovšetkým v poslušnosti voči Nemu). A miluješ svojich blížnych? (Je to vidieť na tom, čo konáš?) 2. Svoju nádej skladáš vždy v svojho nebeského Otca? (Lebo viera je, ako sme si povedali, aj dôvera).

Končím dvoma citátmi z dialógu Frankl – Lapide:

„Veriť znamená za niečo sa vydať telom i dušou. Veriť, v latinskom *credere* je odvodenina od *cor dare* dať srdce, odovzdať srdce. V gréčtine sa veriť povie *pisteuein*, a to je nakazené intelektualizmom, pretože to viac-menej znamená: pokladať niečo za pravdu, za spolupôsobenia hlavy a srdca. V hebrejčine znamená veriť *hă-âmin*, a to znamená úplnú **dôveru, ktorá je bezpodmienečná**. Veriť vo význame „veriť, že...“ v hebrejčine vôbec neexistuje. Slovo, „**veriť**“ sa v *biblickej hebrejčine* spája **iba s tretím pádom: Verím mu**. Bodka. Nezávisle na tom, čo sa môže diať. Tu máte štyri rôzne významy slova veriť v etymológii štyroch jazykov. Môže to byť intelektuálny význam, darovať srdce, byť prisľúbený, alebo to môže byť **dôvera, ktorá nepozná hraníc**, a je preto neotrasiteľná ako skala. Všetko toto je obsiahnuté v slovese „veriť“.

Bohužiaľ, na slove „veriť“ zostáva v nemčine (aj v češtine a v slovenčine – pozn. autora) zlá príchut' nevedenia. Keď poviem „verím, že je Boh“, zaznieva v tom súčasne s tým: „Ale neviem to“.

S vierou je to ako s ohňom: Malý plamienok v silnom vetre (víchre) zhasne, veľký oheň sa ešte viac rozhorí: **slabá viera** v koncentračnom tábore **zhasla**, ale silná viera, doslova by sme mohli povedať **pravá viera**, tá sa **posilnila**.

Je nezmyselné nútiť niekoho do viery. V tom vidím veľkú chybu niektorých konfesii. Hovorí sa: „*Musíš veriť! A keď neuveríš, budeš zatratený.*“ Z *psychologického hľadiska ide o to najhoršie, čo možno niekomu vykonať: Namiesto toho, aby som Boha ukázal ako hodnoverného, docielim pravý opak: vyzerá teraz ako komický starý muž, ktorý kladie dôraz na to, aby som práve ja v neho veril. A ak nie, nahnevá sa, a zatratí ma. Ak Boha predstavíme ako takéhoto pedanta, tak sa pre Boží obraz v očiach človeka – napríklad dieťaťa – urobí to najhoršie, čo je len možné. Chce, aby som veril? No prosím, tak teda budem veriť, keď mu tým preukážem milosť... Ale to predsa nemôže byť pravá viera, pretože tá nemôže ignorovať zámernosť, ktorá vychádza z hodnovernosti viery, z dôveryhodnosti Toho, komu verím.“*

Láska

Láska je najväčšou, dá sa povedať základnou cnosťou kresťana,¹ majúceho pravý vzťah k Bohu, lebo On sám „je Láskou“ („*Ten, kto nemiluje, nepozná Boha, pretože Boh je láska – 1J 4,8*), je súčasne najistejším **poznávacím znakom** kresťana (Ježiš hovorí: „*Podľa toho všetci poznajú, že ste moji učeníci, ak budete mať lásku jedni k druhým*“ – *J 13, 35*), ale aj **najväčším Božím prikázanim**: prvým prikázanim je *láska k Bohu*, druhým *láska k blížnemu* (*Mk 12,28-31*).

Keďže je slovo láska veľmi frekventované, mohlo by sa zdať, že každý človek (kresťan i nekresťan) pozná presne jeho obsah, zmysel. Nie je tomu tak. Lebo tá láska (či už nežná, romantická alebo vášnivá, „živočišna“, telesná), ktorá je tak často ospevovaná (raz sentimentálne, inokedy frivolne alebo vulgárne) v ľudových a populárnych piesňach, v operetách a operách, ktorá je námetom mnohých („brakových“, ale aj veľmi hodnotných) románov a filmov, nemá s láskou v biblickom zmysle (s *agapé*) nič spoločné.

Biblické jazyky (hebrejčina a gréčtina) majú – na rozdiel od slovenčiny – pre *lásku* (resp. *milovať*) niekoľko výrazov.² V starozmluvných (hebrejských) textoch sa najčastejšie používa výraz *‘áhab* (*‘hb*), ďalšie výrazy sú *chášak*, *‘ágab*. Tieto slová sa však len výnimočne používajú na označenie Božej lásky. Tu sa častejšie používajú výrazy *racham*, *chánan*, *chesed* (prekladajú sa: milovať, zmilovať sa, byť ústojivý, milosrdenstvo a pod.). Gréčtina (jazyk Novej zmluvy) má pre lásku štyri výrazy: *e’ros*, *storge’*, *fili’a*, *aga’pe*.

Prvý výraz (*eros*) znamená vášnivú lásku vedúcu k zmyslovému opojeniu (extáze) – je to „horúci (spalujúci) cit“, podmienený pudom (najčastejšie, ale nie výlučne, pohlavným). Druhý výraz (*storgé*) označuje prirodzenú náklonnosť so starostlivosťou, s akou sa stretávame medzi príbuznými (napr. rodičmi a deťmi). Obidve tieto lásky sú „biologické“ (podmienené pudmi). Slovo *eros* sa v Biblii nepoužíva, druhý výraz (*storge*, *stergo*) je použitý niekoľkokrát, napr. v *R 12,10* v podo-

¹ „*Teraz teda zostáva viera, láska a nádej, tieto tri, ale najväčšia z nich je láska.*“ (*1Kor 13,13*)

² Aj slovenčina síce disponuje viacerými výrazmi – napr. pre prejavovanie lásky máme tri slovesá milovať, ľubiť, mať rád. Tieto však bývajú používané promiskue, ako synonymá. Zriedka teda býva rešpektovaná jemná významová odlišnosť medzi nimi (možno i preto, že tá odlišnosť je – na rozdiel od niektorých iných jazykov – príliš malá, takže ľudia s menej vypestovaným jazykovým citom ju ťažko postrehnú). Pokiaľ ide o podstatné mená, v slovenčine sa používa vlastne iba jedno „univerzálne“ slovo – láska, a to často i tam, kde by možno boli vhodnejšie iné výrazy (napr. náklonnosť, zamilovanosť, starostlivosť alebo – na druhej strane – pohlavná vášeň, sex a pod.).

be *filo'storgos*; alebo v *2Tim 3,3*, kde sa hovorí o tom, že v posledných dňoch budú ľudia „*bez* (prirodzenej) *lásky*“ (grécky *a'storgoi*).

Tretí a štvrtý druh lásky (*filia* a *agapé*) sú – na rozdiel od predchádzajúcich dvoch (ktoré vlastnia aj zvieratá) – typicky ľudské (čiže nie sú prejavom inštinktov), teda ich treba pokladať za cnosti. *Filia* (*filein*, *fileo*) je akýsi „teplý cit“, duševná spriaznenosť, s ktorým sa stretávame napr. medzi priateľmi.¹ V Písme je tento výraz použitý viackrát, napr. keď sa Ježiš spytuje Petra „*miluješ ma?*“ (*J 21,15-17*); niekedy je súčasťou zložených slov (napr. *filadelfia*, t.j. bratská láska).

Najdôležitejším pre nás je štvrtý z uvedených výrazov: prekladatelia Biblie (SZ) z hebrejského do gréckeho jazyka (Septuaginta) prekladajú *'áheb*, *'ah^abá* slovami *agapé* (*agapan*, *agapao*). Takáto láska sa neprejavuje citmi (emóciami), ale činmi – to nie je vášeň, ani romantický vzťah, ani „spriaznenosť duší“, ale služba, pomoc, záchrana, milosrdenstvo. Práve *agapé* je tou láskou, ktorá sa vyžaduje od kresťanov.

Kresťanská láska často býva porovnávaná (niekedy dokonca zamieňaná) s tromi ušľachtilými (a obdivovanými) citmi, resp. vzťahmi – s láskou romantickou, materskou a so vzťahom medzi priateľmi. Je to omyl. *Romantickú lásku* nemožno považovať za vzťah, ktorý by bolo možné označiť výrazom *agapé*. Aj romantická láska je totiž cit, podmienený pohlavným pudom, hoci tento nemusí byť navonok nápadný (býva tu totiž často zámerne potlačovaný). Romantická láska („románová“, „operetná“, „básnická“) je teda – podobne ako sexuálna vášeň – láskou erotickou (i keď jej literárne spracovanie obyčajne nebýva – na rozdiel od „umeleckých“ opisov sexu – vulgárne). Rozhodne nemá byť „proto-

¹ Vzťah medzi priateľmi možno oprávnenne nazvať láskou; má všetky jej vlastnosti, patrí k najčistejším, najnezištnejším vzťahom medzi ľuďmi (priateľskou láskou však neoznačujeme homosexuálny vzťah – ten patrí k erosu, a to k jeho chorobným, perverzným prejavom). Priateľstvo (láska medzi priateľmi) nie je to isté, čo kamarátstvo. Kamaráti sú tí, čo sú navzájom spojení spoločnou činnosťou alebo záujmami (napr. v zamestnaní, v škole, v klube, v spolku, v politickej strane a pod.); priatelia sú si vnútorne blízki, „duchovne spriaznení“ – majú niečo spoločné (názor, záľubu, vieru), čo iní s nimi nezdieľajú, a čo ich robí navzájom si veľmi blízkymi (a oddeľuje ich od ostatných – i od kamarátov).

Ešte jedna poznámka k používaniu (či zneužívaniu) slova priateľ: s týmto slovom sa v ostatnom čase začalo diať niečo podobné, čo postihlo kedysi výrazy „láska“ a „milovať“, ktorými v snahe použiť eufemické namiesto drsných výrazov pre vulgárnu skutočnosť – sa začal označovať obyčajný sex. Teraz sa slovami priateľ / priateľka začali nazývať „sexuálni partneri“ – ľudia rôzneho pohlavia, žijúci v mimomanželskom intímnom vzťahu (čiže v konkubinate; v biblickej reči: v smilstve, cudzoložstve), pre ktorých má slovenčina iné primerané označenia (z tých slušných spomeniem napr. milenec / milenka, frajer / frajerka). Škoda, že sa takýchto „jazykových prešľapov“ dopúšťajú často aj novinári a iní ľudia, ktorých „pracovným nástrojom“ je slovo (jazyk); mali by si ho viac vážiť, a dbať o jeho čistotu a jednoznačnosť.

typom“ (ani vzorom) kresťanskej lásky. Ani iná obdivovaná *láska* – *materská*, ktorá býva – ešte častejšie ako spomínaná láska romantická – považovaná za „prototyp“ kresťanskej lásky (je obetavá, dávajúca, „nezištná“), nie je vzťahom typu agapé. Materská láska sa totiž líši od agapé v dvoch podstatných veciach: 1. materský vzťah je – podobne ako erotika – tiež podmienený pudom, tentoraz materským („materská láska“ je vlastná aj zvieratám) – je to teda prirodzená danosť, nie cnosť, 2. materská láska je zameraná *len* na *vlastné* dieťa (nie je teda takou nezištnou ako sa na pohľad zdá, naopak je exkluzívna, a často egoistická: matka môže napr. milovať *svoje* dieťa, a súčasne nenávidieť „cudzie“ deti). Materská láska je skratka typická *storgé*, nie agapé.

Filia (teplý vzťah, láska, náklonnosť) medzi priateľmi (vnútorne spriaznenými ľuďmi) sa najviac podobá láske agapé, v jednom sa však od nej zásadne líši – filia je (podobne ako *storgé*) „exkluzívna“, je zameraná na jednu alebo niekoľko osôb (človek miluje touto láskou iba „objekt svojho priateľstva“, k ostatným ľuďom môže byť ľahostajný alebo dokonca nepriateľský), agapé však nerozlišuje medzi objektmi (netýka sa iba priateľov, ale aj nepriateľov).

Agapé – na rozdiel od iných tu spomenutých lások – si nikdy nevyberá objekt lásky, nie je „exkluzívna“ (vyžaduje sa láska aj k nepriateľovi), neprejavuje sa ani „ospevovaním“, vychvalovaním (či už úprimným alebo neúprimným, odôvodneným alebo nekritickým) objektu, ani osobnými sympatiami (prijemnými citmi a pocitmi subjektu vzbudzovanými objektom lásky), ale konkrétnou pomocou, nezištným konaním dobra, najmä ak sa „objekt“ ocitne v núdzi, nebezpečenstve, a to bez ohľadu na to, či sú medzi subjektom a objektom prítomné nejaké pozitívne alebo negatívne citové väzby.¹

Takáto je agapé vo vzťahu k ľuďom (k blížnym), vo vzťahu k Bohu je to trochu inak.

Láska k Bohu sa prejavuje najmä **poslušnosťou** – životom podľa Božích pravidiel (1J 5,3; 2J 6). Povieme si o tom podrobnejšie neskôr.²

Teraz sa však vráťme ešte k **láske k blížnemu**. Ježiš Kristus ju definoval v podstate takto:

¹ Treba možno zdôrazniť, že jeden druh lásky nevyklučuje prítomnosť iného. Je len prirodzené, že napr. v kresťanskej rodine okrem lásky agapé budú mať uplatnenie aj lásky eros, *sorgé*, a že aj kresťania môžu medzi sebou udržiavať priateľstvo (vzťah, označovaný ako filia), ale nikdy by tam nemá chýbať agapé – lebo práve táto nezištná a nevyberajúca si láska by mala modifikovať aj tie ostatné (napr. v tom zmysle, že ich pozbaví egoizmu, a že sa nikdy nestane vulgárnou)..

² Podrobne o poslušnosti, ako konkrétnom naplňaní lásky k Bohu píšem v knihe „Fakty a úvahy o autorite a poslušnosti“. (Pozri: www.knihy-benjan.sk)

Miluj svojho bližneho tak ako seba (*Mt 19,19*), t.j. správaj sa k inému tak, ako chceš, aby sa on správval k tebe (*Mt 7,12; L 6,31*).

Toto je veľmi výstižná charakteristika kresťanskej lásky (agapé): konať bližnemu iba dobro (i sebe chceme iba dobro; ak sme rozumní, prijmeme dobro i keď nie je príjemné); keď sme v nebezpečenstve prijmeme pomoc od hocikoho – a rovnako hocikomu (nie iba vybraným „objektom“) máme poskytovať pomoc aj my; i nezištnosť pomoci najlepšie oceníme, ak sa ocitneme v núdzi (keď sme v roli prijímateľov) – a to isté sa očakáva od nás, keď sme v roli poskytovateľov pomoci.

Kresťanskú lásku teda možno identifikovať podľa troch charakteristických znakov: **a)** *koná vždy dobro*, **b)** nie je „exkluzívna“, t.j. *nevyberá si objekt* (môže ním byť aj nepriateľ), **c)** *je nezištná*, nepočíta s odmenou (ani s opätovaním alebo s akýmkoľvek prejavmi vďačnosti).

Kresťanská láska je teda vzťah (nie cit!), ktorého podstatou je snaha konať druhému dobro. Tu však možno treba vysvetliť, čo sa myslí tým „dobro“. Majme na pamäti, že dobré nemusí byť vždy príjemným. Dobro je dokonca často nepríjemné: napr. upozornenie na chyby, pokarhanie alebo i potrestanie za zlý čin a pod. (podobne ako chirurgický zákrok, ktorý zachraňuje život, býva nepríjemný, ale potrebný, teda dobrý). A naopak, to, čo je príjemné, býva často zlé, hriechne, pretože uspokojuje neraz iba žiadosti tela, márnivosť a samolúboosť. Ale nemusí ísť iba o tzv. hedonistické „vyžívanie sa“, niekedy môže byť zlé konanie zdanlivo „chvályhodné“. Vezmime si príklad tak typický v nedávnej minulosti (mám však obavu, že nielen v minulosti): rodičia, aby zabezpečili svojmu dieťaťu prijatie na školu, a neskôr „bezproblémovú kariéru“, okradnú ho o to najcennejšie – o vieru v Boha, o poznanie evanjelia Pána Ježiša Krista. Ich konanie nie je motivované láskou (ako si istotne myslia), ale rodičovským pudom, ktorý vlastnia aj zvieratá. Podľa tohto pudu konajú, keď zabezpečujú svojim mláďatám materiálne zistenie a bezpečnosť (potravu, útulok, ochranu). Ak rodičia konajú iba tak, ako spomínané zvieratá, ale nemyslia na duchovný život svojich detí, na ich spásu, teda na to, čo má najväčšiu hodnotu, v skutočnosti ich nemilujú (v zmysle kresťanskej lásky – agapé).

Najväčším nepriateľom kresťanskej lásky je prehnaná *láska k sebe – egocentrizmus* (v súčasnej „modernej“ reči aj *selfizmus*).

„Vlastnými deťmi“ egocentrizmu sú *egoizmus, pýcha*, a potom druhá tvár pýchy – *závisť* (je to vlastne „neukojená pýcha“).

Egoizmus, pýcha a závisť sú najčastejšími príčinami najrôznejších hriechov a nešťastia: sú prekážkami lásky, príčinami nepriateľstva, bezohľadnosti, lakomstva, pomstivosti, rôznych zločinov, krádeží, ba i vrážd... Jediná láska *agapé* je nezištná, ostatné spomínané lásky sú viac či menej egoistické (najviac *eros*, menej často *storgé*, výnimočne i *filia*); iste i preto bývajú (najmä prvé dve) tak často sprevádzané zlom,

hriechom i nešťastím „milujúceho“ aj „milovaného“ (čo býva „vd'ačným“ námetom rôznych umeleckých diel, najmä románov).

Pýcha – najčastejší prejav egocentrizmu – vedie okrem iného k neposlušnosti voči Bohu: k bezbožnosti i k pokrytectvu (predstieranu „dobrých skutkov“ len kvôli uznaniu a obdivu). Skutok, aj keď sa zdá byť na pohľad dobrým, ak je motivovaný pýchou, stráca hodnotu, je skutkom zlým! **O tom, či je skutok dobrý, nerozhoduje ani tak jeho „vonkajší efekt“, ako motivácia, pohnútka, ktorá k nemu vedie.**

Zmysluplný, a teda aj spokojný, šťastný život závisí v podstate od dvoch vecí: od stanovenia si správnych priorít a od pravého poznania. Každý človek si na to, čo je pre neho prioritou, vždy nájde čas – uprednostní to pred všetkým, čo mu ponúkajú jeho zvodcovia vonkajší (diabol, svet) alebo vnútorní (žiadosti tela). Prioritou každého človeka by mal byť jeho správny vzťah k Najvyššej Autorite vo vesmíre, k Tvorcovi všetkého, k Darcovi života, a potom jeho vzťah k iným ľuďom. A obsahom jeho poznávania by malo byť najmä to, ako tento vzťah realizovať, usporiadať, udržiavať. Nie je to vždy ľahké, a bez pomoci Ducha Božieho je to nemožné. Túto pomoc však Boh človeku ponúka – ide len o to, aby ju človek neodmietol. (*Mt 5,28; 15,19-20; Mk 7,21-23*).

Zhrniem:

Nezabúdajme, že vzťah človeka k Bohu a iným ľuďom má byť založený na láske. (*Mt 7,21. 26; J 15,14*). Treba však vedieť, čo sa slovom „láska“ rozumie; lebo, čo ako neuveriteľne to znie, málo ľudí vie, čo je to tá pravá láska, ktorá je tak často v Božom slove spomínaná. Slovom „láska“ sa totiž u nás často označujú veľmi rozdielne veci, vzťahy. Preto, čo sa u nás označuje slovom „láska“ má grécky jazyk štyri rozličné výrazy: eros, filia, sorgé a agapé. A tá láska, o ktorú tu ide, je posledne menovaná – agapé.

Teda láska k Bohu a láska k blížnemu má (musí!) byť u kresťana na prvom mieste – sú to dve hlavné Božie príkázania, z ktorých vlastne vyplývajú všetky ostatné. (*Mt 22,36-40*)

Láska k Bohu spočíva v úcte, vernosti, a hlavne v poslušnosti voči Nemu (*1J 5,3; 2J 6; J 14,15; J 15,10; Mt 5,17; 12,50*), t.j. v zachovávaní Jeho príkazov a zákazov, ktoré nachádzame v Božom slove (najmä v tej podobe, ako ich interpretoval Ježiš Kristus (*Mt 7,8-9. 13; J 14, 21.24*), a to bez ohľadu na okolnosti a predpokladané dôsledky.¹

Láska k blížnemu (agapé) spočíva v snahe konať to, čo je pre neho dobré (*J 13,34-35; 15,12-13.17; Mk 9,41; Mt 25,40.45-46*). Pritom majme

¹ Podrobnejšie o tom píšem v knihe **Fakty a úvahy o autorite a poslušnosti**.

na myslí, že konať treba to, čo je dobré (nemusí to byť vždy príjemné), a to nielen v materiálnej, telesnej, ale aj duševnej a duchovnej oblasti.

Poznámka: Aj Frankl hovorí o láske. Pripisuje jej veľký význam – zaraďuje ju medzi tzv. **zážitkové hodnoty**, ktoré popri **tvorivých** a **postojových** hodnotách sú dôležité aj v jeho logoterapii, pretože človek má hľadať a nachádzať zmysel práve v niektorej zo spomenutej trojice hodnôt. Pripomením v krátkosti niečo z jeho názorov na tieto veci (je to krátky citát z kapitoly, uvedenej v 1. časti knihy):

Frankl píše: Nepýtajme sa, čo ešte môžeme od života očakávať, ale **čo život očakáva od nás!**

Človek môže nachádzať **zmysel orientáciou** na **tri skupiny hodnôt**:

- **Tvorivé hodnoty**, zamerané na *prácu, dielo, službu Bohu, ľuďom.*
- **Zážitkové hodnoty**, zamerané na *prežitie krásy prírody, umenia, predovšetkým však vzťahov (láska).*
- **Postojové hodnoty**, zamerané na *znášanie obmedzujúcich, náročných situácií*, z ktorých niet úniku (teda na **utrpenie!**).

Pokiaľ ide o „zážitkové hodnoty“, tu Frankl za najhodnotnejší ľudský zážitok pokladá práve **lásku**. On však, na rozdiel od toho, čo sme si povedali o rozdieloch medzi rôznymi druhmi lásky, nerozlišuje, či ide o vzťah medzi milencami, priateľmi, o rodičovskú lásku, alebo o lásku na duchovnej úrovni – službu druhým alebo oddanosť odbornej práci v službe spoločnosti. V tomto s Franklom nesúhlasím: som presvedčený, že tým, že nerozlišuje medzi rôznymi druhmi lásky, vlastne znejasňuje svoju koncepciu. Veď nie každá „láska“ je rovnako cenná ani zmysluplná. Napr. láska erotická (medzi milencami) môže byť veľmi egoistická, a vôbec nemusí napĺňať kritériá vyššieho (transcendentálneho) zmyslu (skôr zapadá do Freudovej koncepcie sexuálnej, pudovej motivácie človeka).

Opak lásky – egoizmus

Ak by ste mali nájsť opozitum ku slovu láska, väčšina z vás by asi zvolila slovo nenávisť. V podstate by ste mali pravdu, keby... keby ste mali na mysli lásku (a nenávisť) ako cit, nie ako vzťah v zmysle agapé. Ak však máme na mysli lásku (o ktorú nám tu predovšetkým ide), potom opozitum lásky je *egoizmus*, poprípade tiež *nezáujem* (o druhého).

O egoizme (a dnes módnom tzv. „selfizme“) som dosť písal vo viacerých článkoch i vo svojich predchádzajúcich knihách (vrátane poslednej **PREMENY – METANOIÓZY**). Nebudem sa opakovať, ale radšej tu uvediem, čo o tomto síce starom, ale v súčasnosti veľmi aktuálnom probléme hovoria „naši známi“, opakovane tu citovaní V.E. Frankl a P. Lapide. (Citát je z knihy „Gottsuche und Sinnfrage“)¹:

¹ Vyšla v roku 2011 v českom preklade pod názvom *Bůh a člověk hledající smysl*.

Lapide: „Slovo egoizmus ma privádza k tým dnes tak „populárnym“ slovám: „seba-uskutočnenie“, „seba-rozvíjanie“, „seba-realizácia“. Tieto moderné slová by som nazval „*egológiou*“ – snahou povýšiť egoizmus na „vedu“, a návodom ako sa stať neľuďom. V múdrych citátoch rabinov a Ježiša Nazaretského, ktorý bol tiež rabin (jeho blízki ho oslovujú rabbi – učiteľ), je pravý opak: „*Kto by si chcel zachovať svoj život, stratí ho, a kto ho stratí, zachová si ho.*“ (L 17,33)

Pri pátraní po zmysle týchto zvláštnych slov, ma napadá paralela s Talmudom (Ta'anith 66a): „Čo má človek robiť, aby žil? Odpoveď: Zabije sám seba (tzn. zabije svoj egocentrizmus). A čo má človek urobiť, aby zomrel? Odpoveď: Nech žije sám pre seba (tzn. utopí sa v egoizme).“

Obe miesta hovoria o tom, že **človek, ktorý žije len sám pre seba a existuje len sám pre seba, je teda odkázaný len na „sebarealizáciu“, sa nakoniec pokriví, zhrubne a duchovne odumrie**. Ono „Ja“, ku ktorému sa primýká, degeneruje v akési „To“ bez lásky a bez života, pretože jeho duša nemôže žiariť a pôsobiť na ostatných, tak ako to vyžaduje jej podstata. Naproti tomu slobodný človek, ktorý sa snaží sám seba prekročiť, ktorý sa dáva ostatným, ten v tej rozdávannej láske nakoniec nachádza obšťastňujúce seba-nájdenie. Cesta ku šťastiu, chce Ježiš povedať (celkom v zmysle rabínskej skúsenosti), vedie ďalej od „Ja“-hľadiska k hľadaniu „Ty“, ktoré potom nachádza svoju „korunováciu“ vo väčšom „My“.

To, že si tu teológia a psychológia podávajú ruku, dokazuje i neznámy sibírsky zajatec, ktorý napísal svoju skúsenosť v troch riadkoch na pohľadnici:

Hľadal som Boha, a On sa mi vyhol. Hľadal som svoju dušu, a nenašiel som ju. Hľadal som svojho brata, a našiel som všetkých troch.“

Nádej

Tretia z trojice Božích darov, ľudských cností, ktoré sú nevyhnutné pre život kresťana, je podľa apoštola Pavla **nádej** (1Kor 13,13). Ale nielen „podľa Pavla“ – slovo nádej sa v Písme opakuje veľmi často (celkom môžeme slová *nádej* a *dúfať* nájsť v Božom slove asi 150-krát. A to v dvoch formách alebo významoch – pozitívnom: ide o nádej *pravú* (*oprávnenú*), a v negatívnom zmysle: to je „nádej“ *falošná, márna*. (Ostatne, toto platí aj pre prvé dve cnosti – vieru a lásku).

Aspoň stručne si ukážme, aký rozdiel je medzi nimi – medzi nádejou dobrou, oprávnenou, a dúfaním falošným, márnym, zavádzajúcim.

Nádej sa musí vždy opierať o niečo pevné, pravdivé a spoľahlivé. Opierať sa o niečo neisté, nespoľahlivé, či dokonca neskutočné, vysnené, alebo o niečo dokázateľne zlé, je prejavom hlúposti, bláznovstva alebo úplnej skazenosti.

Je rozumné opierať sa o Toho, kto **môže a chce pomôcť** – čiže má možnosť, moc, a tiež vôľu, ochotu pomôcť (je milosrdný), o Toho, kto

túto moc a vôľu opakovane preukázal (je absolútne spoľahlivý; o čom ostatne svedčia aj historické fakty a vlastné skúsenosti).

O našom *Bohu*, o našom nebeskom Otcovi vieme, že je nielen Pôvodcom (Stvoriteľom) všetkého, že je všemocným a vševediacim – teda, že **môže všetko**, ale tiež, že On sám je „Láskou“, je milosrdný, milostivý – teda, že **chce**, túži nám pomôcť, chce zachrániť každého, kto sa na Neho spolieha, kto Ho a Jeho pomoc neodmietne.

Človek môže pomôcť (niektorý viac, iný menej, ale žiaden nie vo všetkom), niektorý možno i *chce* (ale nie vždy, a nie každému). Preto „*Je lepšie utiekať sa k Hospodinovi, ako dúfať v človeka.*“ (Ž 118,8).

Diabol tiež niekedy ponúka „pomoc“. No to je jeho veľké klamstvo, podvod; veď on už zo svojej podstaty nemôže poskytnúť pomoc ozajstnú a trvalú. Možno, že v niečom aj „pomôže“ človeku, ktorý sa obráti na neho alebo na jeho pomocníkov (démonov a ľudí, ktorí im slúžia): možno, že človek s ich pomocou napr. získa podvodom bohatstvo, možno sa mu s pomocou okultistickej „liečebnej metódy“ uľaví v jeho chorobe, možno sa mu vyplnia niektoré z jeho hriešnych žiadostí – ale napokon človek vždy za to draho zaplatí, často už tu na zemi, a vždy po skončení svojho krátkého pobytu na nej: zaplatí za diablovu „pomoc“ stratou spásy, záchrany – života.

Preto spoliehať sa, dúfať, skladať nádej v niekoho iného ako v Boha, je zlé, márne, nerozumné a nebezpečné, ale **zlé je aj nedúfať vôbec, strácať nádej**. Veď vieme, že súčasťou pravej viery je aj **dôvera v Boha**. A dôverovať Bohu, to je mať neotrasiteľnú nádej, že sa splnia všetky zaslúbenia, ktoré sú súčasťou Zmluvy („starej“ i „novej“). Tie sa týkajú jednak našej spásy, nášho života večného, ale aj pomoci a ochrany v tomto časnom živote. Treba však vedieť, že nie všetko sa musí diať tak, ako si to možno predstavujeme my: Boh vie oveľa lepšie ako my, čo najviac potrebujeme, aj ako to najspoľahlivejšie získame, a tak nás do cieľa, k naplneniu našich potrieb (zdôrazňujem *potrieb*, teda nie žiadostí a hriešnych túžob!) môže viesť úplne inými cestami, ako sme si „naplánovali“. To by sme si mali uvedomiť, a nikdy neprestať veriť, mať pevnú nádej, že nás napokon k cieľu privedie. Veď On nám dáva nielen to, o čo prosíme, ale aj pridá mnoho dobrého, potrebného, o čo sme možno zabudli, alebo si netrúfali prosiť.

Nádej je zameraná vždy do budúcnosti, ale je vo veľmi úzkom vzťahu s minulosťou. Medzi minulosťou, súčasnosťou a budúcnosťou je úzky vzťah, nemožno jedno izolovať od iného. Čas plynie ako rieka.

Opäť k tomu pár myšlienok „našich dvoch diskutujúcich“:

„Rieka nikdy nezostane stáť. Myslí sa tým ono dynamické. Hebrejec vlastne nikdy nezostáva stáť, je zamilovaný do budúcnosti...

...aj tetragram,¹ je vlastne slovné vyjadrenie minulosti, súčasnosti a budúcnosti – pôsobenia – stávania sa, ukazuje nádej, hoci plne prijíma aj ono „ešte nie...“

Tato synchronicita sa ukazuje už v tom, že sa na jednej strane dočítame: „Videl si moje budúce skutky, ešte skôr než som tu bol.“ Boh má teda budúcnosť už teraz v rukách. Na druhej strane ale vidíme, že všetko, čo urobíme, zažijeme, čo pretrpíme, je spätne uzavreté do minulosti, z ktorej nič nikto nemôže ukradnúť. Čo raz vykonáme, keď sa chopíme jedinečnej príležitosti k naplneniu zmyslu, to sme vykonali navždy, zvečnili sme to, stvorili sme to do minulosti, kde je to zakonzervované, uchované.

My obvykle vidíme iba pominuteľnosť, strnisko pominuteľnosti, a nevšímame si plné stodoly, kde sme uložili úrodu.

Dokonca všetky trápenia sú uložené v minulosti. Všetko je uložené, uchované u Pána. *Na jednej strane uchoval Boh všetky naše minulé slzy, a na druhej strane je to tak, že už dlho má u seba celú budúcnosť.*

Nádej a modlitba veľmi úzko spolu súvisia. Frankl napr. hovorí:

„Modliť sa pre mňa znamená vidieť veci „sub specie aeternitatis“, teda úplne nezávisle na mne. Modlitba je pre mňa oveľa viac požehnaním k tomu, aby som veci videl v určitej perspektíve, že by možno mohli mať nejaký zmysel, navzdory tomu aké sú strašné. Často si spomeniem na jednu formuláciu: *Človek je tou bytosťou, ktorá vynašla plynové komory, ale je i tou bytosťou, ktorá práve do týchto komôr vstupovala s modlitbou na perách.* A tu sa musíme opýtať, čo len dobrého si títo ľudia mohli vyprosovať, o čo úpenlivo prosiť, o čo mohli žobrať? O nič! Veď vedeli veľmi dobre, že splynovanie na poslednú chvíľu nikdy nikto nezastavil. Ale práve preto to bola tá prvá modlitba: to *fiat*, to *amen*,² to bezpodmienečné, čo sa pri tom vyslovuje.

Uzavriem pripomenutím oprávnenia nádeje nás, kresťanov:

Pamätajme, že „*Ten, kto vzkriesil Pána Ježiša, vzkriesi aj nás s Ježišom...*“ (2Kor 4,14), a že...

...teda pre nás, kresťanov existuje nádej, že môžeme mať radosť, pokoj, istotu, a byť v bezpečí aj uprostred tejto zúfalej doby. Boh bol, je, bude vždy ten istý. A je tu navyše nádej, že Kristus sa čoskoro vráti – **MARANATHA!** Veď práve toto, t.j. **blížkosť Božieho kráľovstva** je hlavným obsahom jeho evanjelia. Biblia ju nazýva aj „*blahoslavená nádej*“, a jej podstatou je, že jedného dňa bude nové nebo a nová zem, že Boh bude vládnuť, že Jeho kráľovstvo zvíťazí. A my – Jeho deti máme oprávnenú nádej, že budeme pri tom.

¹ Tetragram = štyri písmená, t.j. JHVH (hebrejsky: יהוה) – meno, ktorým sa Boh predstavil Mojžišovi. Prekladá sa obyčajne „Som, ktorý som“, správnejšie: „Som ten istý, ktorý tu vždy bol, a ktorý tu vždy bude“ (t.j. večný a nemenný).

² *Fiat* = tak sa staň! (želanie). *Amen* = tak je (súhlas).

PREDSTAVY BOHA

Autorita a poslušnosť

Nielen medzi skupinami veriacich (cirkvami), ale aj medzi jednotlivcami (príslušníkmi tej istej konfesie, denominácie) sú veľké rozdiely v tom, ako si predstavujú Boha, o ktorom vyznávajú vo svojom kréde, že v Neho veria. V akého Boha teda veria? Ak by sme pátrali po tom, ako si ho predstavujú, boli by sme asi veľmi prekvapení tou pestrou, a veru i čudnou paletou predstáv. Ale väčšina z nich má jedno spoločné: obsahuje nejaké antropomorfné prvky. Či už telesné, možno i „rozprávkové“ (napr. dedo s dlhou bradou), alebo psychické: dobrý, láskavý, zhovievavý, ľahostajný k našim priestupkom (nie ako otec, skôr ako „starý otec“, ktorý všetko nevidí, a čo vidí, to prepáči), alebo naopak veľmi prísny, trestajúci (akýsi „policajt a prokurátor v jednej osobe“...). Veľmi to závisí aj od veku a vzdelania „respondenta“, od prostredia v ktorom žije, ale najviac od toho, či je to človek duchovný, či študuje Písmo, alebo o ňom nemá žiadne predstavy (možno okrem niekoľkých tých zjednodušených príbehov, ktoré si zapamätal z hodín náboženstva na základnej škole). Ale aj ten najvzdelanejší teológ alebo najhorlivejší „písmak“¹ si Boha nemôže reálne predstaviť. Z Písma síce pozná niektoré Jeho vlastnosti, niečo z toho, ako koná, vie o ňom, že je Stvoriteľom a Udržiavateľom všetkého, že je Zákonodarcom, a bude nakoniec Sudcom všetkých, ale nemá nijakú konkrétnu reálnu („realistickú“) predstavu o ňom. Ani nemôže mať! Ved’ ak by mal, iste by to nebol ten pravý Boh, ktorý vo svojom Zákone zakázal ľuďom, aby sa snažili nejako spodobňovať svoje božstvo (2M 20,4-5), pretože každý pokus o zobrazenie Boha (nech by bol akokoľvek umelecky hodnotný), nebol by ničím iným, ako karikatúrou pravého Boha, ktorý je nezobraziteľný a nepochopiteľný ľuďom (ktorí sa dokážu orientovať iba v „našom“ trojdimenziálnom priestore). A navyše každé zobrazenie boha zväzda k uctievaniu ľudského diela, a tak sa stáva modlou, zvädzajúcou k modloslužbe.²

Podobne je to s Jeho mysl’ou, ktorá je transcendentná, a je preto celkom nedostupná chápaniu ľudskej mysle.³ No to, čo človek potrebuje

¹ „Písmaci“ – takto boli kedysi nazývaní ľudia („laici“), ktorí študovali Písmo ex privata industria, teda nie preto, že museli, ale že sami chceli (pretože Boží Duch v nich pôsobil, že cítili túto vnútornú potrebu). A tak často poznali Písmo lepšie ako profesionáli (teológovia, farári, biskupi...), a čo je hlavné – aj žili podľa neho.

² Ako len často práve „kresťania“ (na rozdiel od iných monoteistov, napr. židov a moslimov) porušujú Boží zákaz „zobrazovaním boha“ si vyrábať modly.

³ „*Moje myšlienky nie sú vaše myšlienky, a vaše cesty nie sú moje cesty – znie výrok Hospodina. Lebo ako nebesá prevyšujú zem, tak prevyšujú moje cesty vaše cesty, a moje myšlienky vaše myšlienky.*“ (Iz 55,8-9).

pre svoj život, pre plnenie svojej povinnosti (byť „správcom“ stvorenia) i pre svoju spásu – to vševediaci a všemocný Boh dal ľuďom (tým, ktorí prijali dar Jeho Ducha), poznať, pochopiť.¹ A s tým ostatným ich iste oboznámi (podľa svojich zaslúbení) po Jom JHVH,² t.j. po definitívnom nastolení Svojho kráľovstva (ktorého príchod ohlasoval Jeho Syn Ježiš – Pomazaný, čiže Kristus).

No napriek všetkému, čo bolo konštatované pred chvíľou, chcem tu vysloviť názor, že nie je až tak dôležité, ako si kto Boha predstavuje, lebo (ako bolo povedané) každá predstava je (musí byť) nepresná. Dôležité je hlavne to, aký je vzťah medzi človekom, a jeho Bohom. A ten je závislý najmä od statusu človeka pred Bohom (čiže od toho, či človek prijal dar Božieho Ducha, ktorý premenil jeho myseľ). Iba status človeka ako Božieho dieťaťa mu totiž dáva schopnosť chápať a rešpektovať autoritu svojho nebeského Otca, ako svojho **jediného, pravého Boha** (Stvoriteľa, Dobrodinca, Záchrancu i Sudcu), ktorého si celkom prirodzene ctí, dôveruje Mu, miluje a poslúcha Ho (rešpektuje Jeho pravidlá).

Ale pozor: človek znovuzrodený síce môže (má) považovať Boha za svojho Otca, nie však za seberovného („kamaráta“), ako je to zvykom v niektorých denomináciách.³ Má to byť podobne, ako v normálnej rodine, kde dieťa miluje svojich rodičov, to znamená, že si ich ctí a poslúcha (čiže láska zo strany detí sa má prejavovať najmä **úctou, rešpektovaním autority a poslušnosťou**). Teda rozhodne nie tak, ako je to v niektorých tzv. „moderných rodinách“, kde je medzi deťmi a rodičmi tzv. „priateľský vzťah“, ktorý vedie celkom prirodzene k nerešpektovaniu autority, k neposlušnosti, a skôr-neskôr k veľkým problémom v rodine (na ktoré napokon najviac doplatia samotné deti).

Ukončím túto kapitolu rozsiahlejšími citátmi nám už známeho židovského rabína Pinchasa Lapideho,⁴ tento raz o podstate a o falošných predstavách Boha:

„Ak začnem pochybovať o skrytom, neviditeľnom a nedokázateľnom Bohu, a ak začnem hľadať dôkazy, som na úplne zlej ceste, a vlastne sa pokúšam Boha zosadiť z trónu, a na prázdny trón posadiť svoj maličký mozog. Pretože ak Ho budem chcieť dokázať, stane sa hlavným sudcom môj mozog, a Boh sa musí skloniť.

Tiež si myslím, že antropomorfické obrazy Boha, ktoré patria skôr do detských rokov ľudstva, zomreli po Osvienčime, a neviem, či ja mám za nimi vôbec banať.

¹ O čom svedčí jasná zrozumiteľnosť Jeho Zákona a Jeho Evanjelia, ktoré nám poslal prostredníctvom Mojžiša a Ježiša Krista.

² Hebrejský výraz **Jom JHVH** znamená **Deň Jahveho** („Hospodina“). Prekladá sa obyčajne „deň Pánov“, a myslia tým udalosti, ktoré sa odohrajú v posledných časoch, a príchod Božieho kráľovstva, ktoré sa už priblížilo (*Izaiáš 7, 18-25; Mk 1, 15; Lk 4, 43*).

³ Píšem o tom v knihe **POZNANIE – otázka života a smrti...** (pozri: www.knihy-benjan.sk).

⁴ Citácie sú prevzaté z knihy „Bůh a člověk hledající smysl“.

V Osvienčime celkom iste zomrel Boh v podobe dobronívneho muža s bielou bradou. Boh, starý účtovník, ktorý denne prepočítava dobré a zlé skutky ľudstva, bol spálený v Osvienčime. Boh vojvodca, ktorý vždy pochoduje s tými silnejšími bataliónmi, leží v rovnakej rodinnej hrobke ako Boh, majiteľ večnej pravdy a vševed, alebo autor vopred daného a nemenného scenára sveta. Verím, že Osvienčim nám pomohol k ozdraveniu našich obrazov Boha.

„Boh je mŕtvý“, prehlásil Nietzsche predtým, ako sa sám prepadol do temnôt svojej duše. Ak tým myslel tie čiastočne detské a čiastočne detinské predstavy Boha, mal celkom iste pravdu. Ba povedal by som, že vlastne dlhujeme kritikom náboženstva vďaka za to, že nás oslobodili od maskovaného modlárstva, a donútili nás preniknúť k zrelejšej a vyššej predstave Boha. Stručne povedané: Pokiaľ sa tvoj Boh dá opísať, definovať, vyložiť či písomne vyjadriť, je iba náhražkou Boha, a nie Bohom Bible.

Je to Boh vo mne, ktorý zo mňa chce urobiť celého človeka,¹ akým ešte zďaleka nie som. Prečo hľadáme Boha hore vo hviezdach, vo všemožných -izmoch, v celom vonkajšom svete (kde je, pravdaže, tiež), namiesto toho ho máme hľadať v našom najvnútornejšom vnútri, kde má hlas, ktorému hovoríme svedomie, kde vo mne tvorí modlitby, ktoré ma nechávajú modliť, ktorý vo mne prebúdzá túžbu modliť sa, kde ma miluje, aby som sa mohol stať sám sebou. Prečo blúdiť v dialkach, keď tento Boh sídli vo mne ako plamienok, a čaká len na to, aby skrze mňa mohol plápoliť.

Nie je ateizmus akýmsi metafyzickým postihnutím človeka, ktorý je údajne duševne, telesne i duchovne harmonický, ale chýba mu cit pre transcendentno vo vnútri neho samého?² Vertikálna zložka ľudského bytia, vďaka ktorej hľadáme hore a ideme dopredu?

Nie sú potom ateisti, ktorí Boha hlasno odmietajú kvôli človeku, kvôli zlu, s ktorým sa nemôžu vyrovnáť, alebo kvôli rovnosti tried alebo kvôli komunistickej revolúcii – a existuje celý zástup dôvodov, prečo odmietajú Boha – nie sú to ľudia, ktorí sú sami sebe odcudzení, ktorí nemajú snahu ani trpezlivosť započúvať sa do svojho vnútorného hlasu, aby sa konečne dostal ku slovu Ten, ktorého trikrát započul mladý Samuel, kým ešte nebol prorokom, dokiaľ starý Eli konečne nepochopil, že ten hlas vychádza z neho, ale zato nie je o nič menej hlasom Božím?

To, čo nemôžem zniesť na teologickej literatúre je, keď sa Bohu predpisuje, keď nejaký teológ prehlasuje: toto či ono Boh nemohol urobiť, to by nezodpovedalo jeho podstate apod. To ma hnevá. A celá teodícea je tiež podivná vec, keď prehlasuje: Aby dobro bolo rozoznateľné, aby bol vidieť kontrast, musí dochádzať i ku zlu. Nehovorím teraz o slobode človeka, hovorím o slobode Božej, ktorá je tak neustále prevracaná. To je nezmysel. Proste tvrdím: Keby Boh býval chcel, bol by stvoril svet, ktorý by protiklad dobra a zla nepotreboval.

Boh lásky, ktorý chce dobro, a mne dáva slobodu i ku zlu, je Bohom, v ktorého môžem veriť.

¹ Porovnaj s tým, čo píšem o Duchu Božom, ktorý pôsobí premenu človeka, a je po znovuzrodení (metanoi) v ňom prítomný.

² Porovnaj s tým, čo píšem o prítomnosti a neprítomnosti duchovnej zložky (úrovne) mysle u ľudí duchovných (skupina III.) a animálnych (skupina II.).

Ak je náš Boh Bohom lásky, musí byť aj vášnivým horlivcom – Boh, ktorý dáva, ale i berie; ktorý odpúšťa, ale i trestá; podporuje, ale i zakazuje. Boh bez hnevu voči hriechu, bez horlivosti pre právo, by bol apatickým bohom Grécka, ktorý tróni v nebi, a nechce nič vedieť o utrpení na svete. Pretože Boh rovnaký pre zločincov i spravodlivých, svätých i masových vrahov by bol bohom ľahostajnosti, ktorý by sa hodil skôr na Olymp alebo rímsky Panteón – ale nie k „horkokrvným“ prorokom Starého Izraela, s ktorými sa cítil úzko zviazaný i temperamentný Ježiš.

Ale vôbec si nedokážem predstaviť, že Pán Boh je niekto, kto kladie veľký dôraz na to, aby bol vyznávaný, uctievaný apod. čo najväčším počtom ľudí v nejakej konfesii.

„*Po ovoci ich poznáte.*“ – nič nemôže byť židovskejšieho, ako tento Ježišov výrok. Podobne hovorí i Jakubov list v Novom zákone: „*Viera bez skutkov je mŕtva.*“ Jasnejšie sa to nedá povedať. Viera ako alfa a omega nie je nič, viera musí byť pružinou ku skutkom, a potom je všetkým. Viera musí viesť ku skutkom. Viera, ktorá vedie len k spínaniu rúk a ku kľáčaniu, môže možno dávať pocit bezpečia. Ale na to, aby plnila vôľu Božiu tak, ako jej my rozumieme, na to nestačí. Vôľa Božia je však blahom a uzdravením tohto sveta.

Zmysel života každého človeka volá po činoch. Skutočný vzťah človeka k Bohu, ktorý dáva nášmu životu hlavný zmysel a zmysluplný cieľ, nemá v tomto svete iba svoje miesto, ale i svoj predmet: **Boh najčastejšie hovorí k človeku skrze veci a bytosti, ktoré mu On posielal do života; človek odpovedá svojím konaním, tým ako sa k týmto veciam a ľuďom stavia.** Ťažko je si predstaviť nejaký zmysel, ktorý by jednak od toho, kto ho ponúka, i od toho, kto ho hľadá – takmer automaticky – nepožadoval činnosť...

Prioritu majú tie hodnoty, zmysluplné skutočnosti, ktoré spočívajú v tom, že niečo konám, niečo tvorím, a niečo mením vo svete. Nesmiem si povedať, že nebudem nič robiť, že zostanem nečinný, lebo napr. beriem na seba utrpenie! (Napri. mám rakovinu, ale nedám sa operovať. To nejde dokopy.)

Psychológia a náboženstvo usilujú o dve rôzne veci: psychológia o duševné zdravie („blaho“), náboženstvo o spásu. Ale v hebrejčine je *blaho* a *spása* to isté slovo, pretože Hebreji *nedelia* človeka na telo a dušu. Poznajú len celistvého, komplexného človeka, takže jeho *blaho* je *neoddeliteľné od spásy*, a obe slová majú vlastne rovnaký význam.

Mohli by sme sa pýtať, či sa raz prekoná súčasný náboženský pluralizmus,¹ a na jeho miesto nastúpi náboženský univerzalizmus. Myslím si, že to nikdy nebude nejaký druh náboženského esperanta. Nikdy sa nepristúpi na univerzálnu religiozitu, ale skôr na hlbokú religiozitu osobnú, v ktorej každý nájde vlastnú, osobnú reč, s ktorou sa bude obracať k Bohu.

Potiaľ myšlienky dvoch významných židovských mysliteľov – rabína a svetovo uznávaného vedca – psychiatra a filozofa v jednej osobe.

¹ Sú dnes také snahy vo svete. Pôsobia po dvoch odlišných cestách (hoci sa ony niekedy čiastočne prekrývajú). Ide o tzv. ekumenizmus a o tzv. synkretizmus.

Uviedol som ich preto, že podivuhodne korešpondujú s názormi súčasných vzdelaných biblických kresťanov. Myslím si, že rôznosti predstáv o Bohu nie je možno zabrániť, a že vnucovať svoju predstavu iným je absolútne neprípustné (môže to viesť skôr k odporu a k ateizmu, ako k šíreniu viery). Ale napriek mnohorakým predstavám o Bohu, by sa predsa všetci kresťania (ba možno aj iní monoteisti) mali dohodnúť, aby v ich predstavách Boha nechýbali tie atribúty, ktoré žiadnej predstave o Bohu chýbať nemôžu. Bez nich by to nebol biblický Boh – Boh Abraháma a jeho potomkov (izraelského národa), Boh Ježiša Krista a jeho nasledovníkov (pravých, biblických kresťanov). Tieto Božie atribúty, a z nich plynúce dôsledky by teda mali byť **základom každého kresťanského kréda** (vyznania):

Prvé: môj Boh je **jediný**.

Druhé: môj Boh je **svätý**.

Tretie: môj Boh je **nezobraziteľný a neopísateľný**.

Štvrté: môj Boh je **večný**. (Preto reči o „narodení Boha“, o „matke Božej“, o „smrti Boha“ atď. sú blasfemiou.)

Piate: môj Boh je **pôvodcom (Stvoriteľom) všetkého**, teda aj mňa, z čoho vyplýva, že je mojím najvyšším Pánom a jedinou Autoritou, ktorej som povinný absolútnou úctou a poslušnosťou. *Čiže mojou povinnosťou a zmyslom môjho života je konať to, čo On odo mňa požaduje, a vyhýbať sa tomu, čo mi On zakazuje.*

A preto okrem spomenutých najvyšších Božích atribútov mám riešiť všetky prikázania, ktoré mi Boh oznámil prostredníctvom niektorého zo svojich zjavení:

v Písme: najmä v prikázaniach Dekalógu, ktoré dal svojmu ľudu prostredníctvom Mojžiša, ale aj tých, ktoré nám dal **prostredníctvom svojho Syna Ježiša** (v jeho evanjeliu, kázňach a príklade), **prostredníctvom svojho Ducha** (jeho pôsobením v mojej mysli a jeho napomínaním prostredníctvom môjho svedomia).

Záverom tejto kapitoly by som chcel dôrazne upozorniť na dve veci:

1. **Nerobme si z Boha modlu.** To by sa napríklad mohlo stať, keby sme sa snažili, aby sa Boh prispôbil našim plánom, nášmu rozumu, očakávali by sme od Neho napr. to, aby konal presne tak, ako si to my predstavujeme. Ale to by bolo, ako keby sme chceli zosadiť Boha z Jeho trónu, zbaviť ho Jeho suverenity a Jeho svätosti. V skutočnosti by sme usilovali o to, aby sa našim „bohom“ stala projekcia našej vlastnej múdrosti. Ak by sme si však vytvorili takého „boha“, ktorý by robil iba to, čo

my chceme, a ak by spravil niečo iné, prestali by sme sa s Ním „priateľiť“, potom by to bol falošný „boh“, bola by to vlastne naša modla.

2. *Hlavným zmyslom nášho života má byť okrem lásky k Bohu¹ a lásky k blížnym² hlavne Sláva Božia.* Tú máme nielen rešpektovať, ale každým spôsobom ju dokazovať, šíriť, a pravdaže, chrániť pred akýmkoľvek jej neznevažovaním. Ale čo je to sláva Božia? Po hebrejsky je sláva *kebod*, čo doslova znamená *váha* (v oboch zmysloch toho slova: ako „hmotnosť“, ale aj ako „závažnosť“, t.j. dôležitosť). Dá sa povedať, že slovo *sláva* je vlastne *súhrnom všetkých Božích atribútov*, teda v podstate akýmsi stručným *vyjadrením Božej podstaty* – zvrchovanej, veľkolepej, nádhernej a nedostižnej v každom smere.

Preto platí: *solí Deo gloria – iba Bohu (bud') sláva!* Z toho vyplýva, že priznávať slávu a preukazovať úctu, aká patrí iba Bohu, niekomu (niečomu) inému, je hriechom, blasfémou.

ZMYSEL má nielen situácia, ale aj život

**Zdanlivá „NÁHODA“ je veľmi často v skutočnosti ZÁMER
Nepýtaj sa iba „PREČO?“ („za čo?“), ale aj „PRE ČO?“ („načo?“)**

V 1. časti knihy, v kapitole o Franklovi bolo o zmysle a o jeho hľadani písané dost' podrobne (veď slovo „zmysel“ je už v názve psychoterapie, ktorú Frankl zaviedol³). Preto odporúčam si znovu prečítať, čo tam bolo napísané (v kapitole nazvanej **ŠTVRTÝ „VÝŠINNÝ“**, najmä od časti **Vôľa k zmyslu**). Mám k tomu iba jednu pripomienku, resp. doplnenie: v rámci logoterapie ide vždy o hľadanie najmä tzv. „parciálneho zmyslu“ (t.j. zmyslu momentálnej situácie pre konkrétnu osobu), teda nie o „vyššie zmysly“ (napr. zmysel života, sveta, t.j. stvorenstva a pod...). Frankl ich (tzv. „nadmzmysly“) síce uznáva, ale v rámci logoterapie ich v podstate ignoruje. A to z obáv, aby nebol „obvinený“, že vnáša do psychiatrie (do „vedy“) „ideológiu“ (náboženstvo).

My sa toho báť nemusíme, práve naopak, my budeme hľadať predovšetkým tieto „vyššie zmysly“. Pravdaže, s vedomím, že nie u každého je to možné. Nájst' skutočný zmysel (svojho života, a tým menej iných spomenutých vyšších zmyslov) nedokážu napr. ľudia, ktorí odmietli

¹ Nepredstavujeme si ju ako nejakú citovú záležitosť, ale ako úctu, rešpekt, a hlavne poslušnosť, čiže ako pokorný život podľa Božích pravidiel (1J 5,3; 2J 6).

² Ani v tomto prípade nejde o emócie, ale najmä o činy milosrdenstva a o pomoc tým, ktorí ju potrebujú (t.j. o lásku agapé).

³ Názov jeho „logoterapie“ je podľa jeho vlastných slov zložený z gréckych slov „logos“ a „terapia“. *Terapia*, ako vieme, je *liečba*, a viac významovému slovu „logos“ tu Frankl dáva význam „zmysel“ (ale tiež „duch“).

ponúknutú premenu mysle, a nedosiahli teda duchovná úroveň (dimenziu) života. Autor tejto knihy však už v úvode poznamenal, že s takými čitateľmi nepočíta (najmä preto, že oni sami po knihe s touto tematikou pravdepodobne nesiahnu), ale predpokladá, že adresáti knihy by mali byť predovšetkým **premenení** (znovuzrodení), a tiež **hľadajúci**, t.j. tí, ktorí stoja ešte pred tým najdôležitejším rozhodnutím v ich živote. Prečo práve títo?

Pretože aj duchovný (znovuzrodený) človek môže mať problémy (telesné, duševné i duchovné). Je vystavený, ako každý iný (ba často ešte viac), útokom sveta a diabla. Pritom sa môže ocitnúť v situácii, akú dosiaľ nezažil, a jeho rozhodovanie môže byť ťažké. Takže poznanie zásad (ktorým sa venuje hlavne táto, 2. časť knihy), ale aj podobných situácií, v ktorých sa ocitli iní, a ktoré sú opísané v Písme, alebo publikované v „kazuistikách“ a svedectvách (ktorým je venovaná 3. časť knihy) by mu mohlo pomôcť.

Hľadajúci býva na tom ešte podstatne horšie: chýbajú mu nielen vedomosti, ale aj skúsenosti, ktoré sa časom premenia na akési „reflexy“ („automatizmy“) – keď, aspoň v tých bežných situáciách, bude bezpečne „navigovaný“ vnútornou „GPS-kou“ (ktorou je Duch v jeho mysli). Je v podobnej situácii ako napr. človek, ktorý sa práve učí ovládať nejaký dopravný prostriedok (bicykel, auto): mal by byť preto trpezlivý, ale aj ochotný prijať radu a pomoc.

Nová situácia, spôsobujúca problém, môže byť očakávaná, ale niekedy príde nečakane (má často charakter „náhody“), a máva rôzne podoby (napr. nezdar, choroba, ťažká strata a pod.). Intenzita, a tým aj zásah do integrity života človeka býva tiež rôzny. Ak je príčina „nehody“ zjavná, a situácia riešiteľná bežnými postupmi (napr. nezdar opakovaním a zdokonalením pokusu, liečiteľná choroba primeraným liečebným zákrokom, nahraditeľná strata nájdením spôsobu jej kompenzácie), potom je všetko jasné... Ale to zďaleka nebýva vždy.

Niekedy je intenzita tak silná, a narušenie integrity života tak veľké, zničujúce, že „bežné“ (ale ani tie „menej bežné“, no dostupné) prostriedky nepomôžu. Vtedy stav, v ktorom sa človek ocitne, možno nazvať **utrpením**.

Keď som sa v jednej z predchádzajúcich kapitol zmienil o tzv. teodiceji, poukázal som na to, že utrpenie býva obyčajne považované za zlo, a že niektorí ľudia zaň nezmyselne obviňujú Boha. My však vieme, že tomu tak nie je, pretože: po prvé za väčšinu toho zla, ktoré sa na svete (dnes i v celých dejinách ľudstva) udialo, deje, a ešte udeje, je zodpovedný človek, a po druhé, že nie všetko, čo je nepríjemné (čo bolí), je aj zlé.

Pri utrpení by sme si teda mali položiť otázku: „Prečo?“ – v zmysle: „Čo zapríčinilo moje trpenie?“ Niekedy je odpoveď veľmi jednoduchá: napr. ochorel som preto, že som sa správal nerozumné, porušoval som zásady živosprávy, nedodrжал som zásady ochrany pred nákazou a pod.; alebo utrpel som stratu, lebo som sa správal nezodpovedne, bol som ľahkomyselný a pod. Potom hľadať a nájsť zmysel utrpenia je veľmi jednoduché: je to poučenie, výstraha pred opakovaním nerozumného a ľahkomyselného, čiže zlého spôsobu života, či rozhodovania sa v budúcnosti.

To „prečo?“ tu má však dvojaký význam: okrem „za čo?“ (za čo pláťím svojou bolesťou?), je tu aj „pre čo?“ v zmysle „načo?“ (kvôli čomu trpím, aký to má zmysel?). Odpoveď na „za čo?“ je: za svoju nezodpovednosť, hlúposť; odpoveď na „načo?“ je: pre poučenie...

Avšak to „pre čo?“ („načo?“) môže mať aj iný, hlbší zmysel:

Sú prípady utrpenia, ktorého príčinu nepoznáme, keď na otázku „prečo?“ v zmysle „za čo?“ je nemožné nájsť odpoveď. Neuspokojujeme sa však nikdy s odpoveďou: „Náhoda“. Neverte „v náhody“! Je to zjednodušené zbavovanie sa premýšľania, a niekedy aj zodpovednosti. Je to spôsob uvažovania ľudí, ktorí nedokážu vec domyslieť, je to znak ľudí, ktorí sa chcú zbaviť nejakej zodpovednosti. Najlepšie to vidíme napr. u tých, ktorí prijímajú „za svoju“ absurdnú predstavu (hypotézu) o vzniku (sveta, života, druhov, a všetkých zložitých systémov prírodných, biologických a iných) „náhodou“, k čomu obyčajne pridávajú ešte „dlhý čas“.¹

Rovnako je to s náhodami v dejinách ľudstva, ale aj v živote každého človeka (niekoľko príkladov si uvedieme v 3. časti knihy). Treba iba uvažovať, hľadať (dívaj sa do minulosti, porovnávať alternatívy, a ich skutočný alebo predpokladaný dopad). A keď aj nenájdeme odpoveď na to „za čo?“, v každom prípade sa musíme pokúsiť odpovedať na otázku „načo?“ (t.j. Za akým účelom? Aký to má zmysel? Čo pozitívne môže priniesť moje utrpenie, a môj postoj k nemu?). Tu si však nevystačíme so „situačným zmyslom“ (hľadaním okamžitého dôsledku a pragmatického zmyslu danej situácie u konkrétneho človeka), tu musíme (hlavne v tzv. existenciálnych situáciách) uvažovať o vyššom zmysle – o zmysle života (a o všetkom, čo s ním súvisí). Niekedy sa nám to podarí, inokedy až ex post (môže to byť až po desiatkach rokov) objavíme pravý zmysel, prečo sa niečo odohralo tak, ako sa odohralo, a to často v rozpore s našim plánom, pôvodným zámerom (teda na naše

¹ Čo tú absurdnosť ešte zväčšuje, pretože ako vieme (na základe 2. vety termodynamiky, resp. zákona o narastaní entropie uzavretých systémov), dlhý čas vedie iba k zväčšeniu neusporiadanosti a k degradácii systémov, a nie k ich zdokonaľovaniu, či dokonca vytváraniu nových, zložitejších.

sklamanie). **No dodatočne zistíme, že sa to vlastne odohralo podľa toho najlepšieho možného scenára (a v náš prospech!), hoci sme vtedy o ňom ani len netušili.**¹ Ale stane sa, že pravý zmysel, hoci tam celkom iste je, my nezistíme. (Neskôr si to ukážeme na príbehu Jóba.) Nemôžeme sa tomu diviť, pretože Božie zámery, a Jeho konanie je pre človeka často nepochopiteľné: „...*veď moje myšlienky nie sú vaše myšlienky, a vaše cesty nie sú moje cesty – znie výrok Hospodina (Iz 55,8).*“²

Môžeme to prirovnať k rozdielu medzi myslením dospelého človeka a jeho malého dieťaťa. Veď koľko vecí, ktoré robí rodič, je pre dieťa úplne nepochopiteľných! Vráťane tých, ktoré sú pre dieťa veľmi nepríjemné, a pritom sú potrebné, sú v záujme, na prospech dieťaťa (napr. osobná hygiena, popripade návšteva lekára s nepríjemnými injekciami a pod.).

Alebo druhý príklad: Kedysi som to prirovnal k ceste plnej zákrut po členitom teréne. My vidíme len na krátky úsek cesty (po najbližšiu zákrutu), ale Nieкто, kto „je hore“, nad nami, vidí na celú cestu, a tak vidí aj možné prekážky na našej plánovanej trase (o ktorých my nemáme ani tušenia), preto „nám nariadi obchádzku“, smer, ktorý sa nám nepozdáva (možno aj proti nemu protestujeme), ale v skutočnosti je to jediná možnosť, ako prísť do cieľa cesty čo najbezpečnejšie.

Iste poznáte biblický príbeh Jozefa, Jákovovho syna. Koľko ťažkých chvíľ, koľko utrpenia musel zažiť (keď ho bratia chceli zabiť, no napokon ho hodili do cisterny, potom bol predaný do otroctva, odsúdený a väznený...). Bol oddaný Bohu, prosil Ho znova a znova o pomoc, ale Boh neodpovedal, akoby bol skrytý. No Jozef napriek všetkému neprestal Boha vzývať a dôverovať Mu. Koľko pozoruhodných „náhod“ muselo nasledovať, jedna po druhej, v jeho živote, aby sa napokon stal faraónovým správcom, ktorý zachránil tisícky ľudí (vrátane svojho otca Jákoba a svojich bratov – otcov dvanástich izraelských kmeňov). Jozef spoznal účel svojho utrpenia, a všetkému celkom porozumel až po mnohých rokoch – keď svojim bratom (plným strachu, že sa im bude pomstiť), ktorí prišli za ním kúpiť obilie, čo ich a ich rodiny zachránilo od smrti hladom, hovorí: „*Nebojte sa! Či ja tu stojím namiesto Boha? Vy ste, pravda, zamýšľali proti mne zlé, ale Boh to obrátil na dobré, aby tak učinil, čo je dnes zjavné: totiž aby mnohých ľudí zachoval nažive.*“ (1M 50,19-20).

Ak aj vám nedá Boh presne to, o čo prosíte, vedzte, že Vám dáva presne to, o čo by ste prosili, keby ste vedeli to, čo vie On, t.j. účel. John Newton napísal: „*Všetko je potrebné, čo On zosiela. Nič nemôže byť potrebné, čo On zadržiava.*“ A apoštol Pavol to formuloval takto:

¹ Uvažujem, kedy sa asi dozvieme konečný výsledok, a tým aj pravý zmysel, súčasnej situácie pandémie Covid19 (túto poznámku vkladám v apríli 2020). Mám na mysli odpoveď na „načo?“, pretože odpoveď na „za čo?“ sa mi zdá (v dnešnom skazenom svete) úplne jasná.

² Apoštol Pavel v liste rímskym kresťanom (11,33) to vyjadril takto: „*Ó, hĺbka Božieho bohatstva, múdrosti a poznania! Aké nepochopiteľné sú jeho súdy, a aké nevyspytateľné jeho cesty.*“

„My vieme, že milujúcim Boha, povolaným podľa rady (Božej) všetky veci slúžia na dobro.“ (R 8,28). Teda „všetky“: aj tie neprijemné, aj tie bolestivé, aj tie, ktorým možno nerozumieme.

Na záver tejto kapitoly ešte dva príklady z Ježišovho príbehu, ktoré môžu dokresľovať to, o čom bolo písané v predchádzajúcich odsekoch:

Sám náš Pán Ježiš Kristus musel prejsť strašným utrpením. A vo veľkej úzkosti dokonca aj on prosil Boha, aby ho zbavil toho „horkého kalicha“ utrpenia – hoci vzápätí dodáva: „*avšak nie ako ja chcem, ale ako Ty.*“ (Mt 26, 39). Vieme, že účel jeho utrpenia bol nesmierny – pre nás, pre celé ľudstvo.

A celkom na koniec k ďalšej epizóde z posledných chvíľ Ježiša Krista, plných strašného utrpenia, komentár dvoch židovských vedcov (teológa Lapideho a vedca Frankla):

„Veľký žalostný žal židovskej liturgie, ktorý Ježiš vyslovil pri svojom umieraní – *Eli, Eli lama sabachtani. Eloi, Eloi, lema sabachtani?* (Mk 15,34) – čo sú počiatočné slová Žalmu 22. – bývajú často nesprávne prekladané. Vo všetkých nemeckých prekladoch (i v slovenských a českých – pozn. autora) sa uvádza: Bože môj, Bože môj, **prečo** si ma opustil? Hebrejsky je to však takto: Bože môj, Bože môj, **pre čo** si ma opustil? A rozdiel je „dva svetelné roky“. Pretože ono „prečo si ma opustil“ má pôvod v pochybách o Bohu, Boha to spochybňuje, obracia sa smerom do *minulosti*, na *motiváciu*, zatiaľ čo ta istá otázka, ako je už tri tisícročia tradovaná v hebrejčine, a čo Ježiš celkom iste vedel, *sa díva do budúcnosti*, nespochybňuje Boha, ale *kladie otázku Bohu, ktorá zmysel tohto utrpenia síce už nepochybne predpokladá, ale človek by sa rád dozvedel účel toho, že mu je práve toto, a takto naložené.*

Inými slovami: *Žalm 22 nenastoluje otázku teodicey*,¹ ako sa nesprávne opakuje v rôznych teologických knihách, ale tento verš, žalm pri umieraní Ježiša, a nespočetného množstva iných Židov, *nastoluje otázku patodicey*, Božieho pôsobenia. Božieho bytia v „Ty“. *Nepochybniteľne akceptuje Boží vyšší zmysel, ale chce poznať aspoň časť z Božieho celku, zmysel svojho utrpenia v celkovom Božom pláne spásy.*

Povedali sme si, že ak hľadáme zmysel nášho utrpenia, niekedy sa musíme pýtať „prečo?“ (za čo?), inokedy „pre čo?“ (načo? za akým účelom, cieľom?) – ale stane sa, že nenájdeme odpoveď vôbec. Dovoľte uviesť stručne parafrázu Jóbovho príbehu:

Jób bol zbožný, bohabojný muž, a veľmi sa mu darilo: bol bohatý, zdravý, mal vydarené deti. Boh ho mal rád. Ale satan prišiel s pochybnosťami: Jób má byť začo zbožný, keď sa mu tak darí, ale čo, ak stratí tie dary Božieho požehnanja (bohatstvo, zdravie, deti) – bude aj potom verný Bohu? A tak Boh povolil satanovi, aby Jóbovi odňal všetky tie spomínané dobrodenia – len na život mu nesmie siahnuť. A stalo sa: Jób postupne prišiel o bohatstvo, o deti, a napokon o zdravie. Prežíval také utrpenie, že mu jeho žena vyčítala a „radila“: „...ešte sa držíš svojej bezúhonnosti? Rúhaj sa Bohu a zmri“.

¹ *Teodicea* je snaha o akési „ospravedlňovanie Boha“ (vysvetľovanie, prečo dopúšťa utrpenie).

Ale Jób odpovedal: „...vravíš ako nejaká bláznivá žena. Dobré prijímame od Boha, a zlé by sme nemali prijímať?“

Potom ho prišli potešiť priatelia. Ale ich „potešovanie spočívalo vlastne v napomínaní a poučovaní (presne tak, ako to robia aj dnes niektorí kresťania, hoci – to treba uznať – veľmi často s dobrým úmyslom). V podstate ho všelijako učene a „zbožne“ presviedčali, že má iste niečo „na rováši“, nejaký skrytý hriech – a toto všetko je odplatou – preto sa má kajat’ a zmeniť sa! No nemali pravdu, a preto rady priateľov Jóba neutešili, ale ešte viacej rani- li, a tiež nahnevali.

V priebehu strašného utrpenia prešiel Jób rôznymi fázami duševného a duchovného rozpoloženia: veľkou odovzdanosťou do rúk Boha, nechápaním Božieho konania (pýta sa, prečo sa hriešnikom vodí dobre, a on boha- bojný trpí), ale i priamymi výčitkami voči Bohu (a vyčítanie nemá ďaleko k obviňovaniu).

Nakoniec mu Boh odpovedal, a to dôrazne, a opakovane. Nevysvetlil mu však dôvod jeho utrpenia, ale zato ho „vykázal do istých medzi“: v podstate mu ukázal „kto je kto“: Kto a aký je všemohúci Boh, a kto je on, úbohý človek: „*Kde si bol, keď som kládol základy zeme? ... Poznáš ty zákony neba, alebo ty určuješ jeho vládu na zemi? ... Ty mňa chceš obviňovať, aby som sa ospravedlnil?*“ Nakoniec Boh kára aj jeho „utešiteľov“, pretože nemali pravdu, hovorili o tom, čomu nerozumeli. Ale je im ochotný odpustiť, ak sa bude za nich modliť Jób.

A Jób uznáva Božie napomenutie (a nakoniec prosí aj za svojich „utešiteľov“, ktorí vlastne iba zväčšovali jeho utrpenie): „*Uznávam, že Ty všetko môžeš, a nijaký Tvoj zámer nemožno prekaziť ... hovoril som o tom, čomu som nerozumel, o veciach, ktoré mi boli príliš divné a neznáme. Preto odvolávam, a kajám sa v prachu a popole.*“

„*Jahve¹ zmenil Jóbov údel vtedy, keď sa modlil za svojich blízkych. Zdvohnásobil Jóbovi všetko, čo mal predtým.*“

Jób trpel, hoci nevedel začo, ani načo... – ale vytrval: jeho vytrva- losť, vernosť Bohu, a to aj za tých najnepriaznivejších okolností, je prí- kladom a vzorom nezištnej vernosti k Bohu. Hoci nerozumel Božiemu konaniu, hoci sa Ho s horkosťou pýtal „prečo?“, hoci mu dokonca robil výčitky, nikdy neprestal s Bohom komunikovať (modliť sa), inými slo- vami: „kráčal stále, napriek všetkému s Bohom“.

Jób je našim veľkým príkladom viery:² Byť verný Bohu, neopustiť Ho (modliť sa, pokračovať v čítaní Písma a v iných duchovných aktivi- tách), milovať Boha nie preto, že človek od Neho niečo dostal, alebo, že niečo od Neho očakáva, ale PRE NEHO SAMOTNÉHO, pretože je

¹ V našich prekladoch, ignorujúcich Božie meno (ktoré je v pôvodných textoch) je „Hospodin“.

² Podobne ako iní veľkí starozákonní hrdinovia, napr. Abrahám, Mojžiš, Dávid a mnohí iní... Aj preto, okrem iného, máme pozorne čítať SZ.

BOHOM! V tomto je Jóbov príbeh, jeho vytrvalosť, jeho vzťah k Bohu, vzorom a potechou pre tisícky ľudí, ktorí sa ocitli v ťažkej situácii, a ktorí tento Jóbov príbeh čítali vo svojich Bibliách.

Okrem skúšky Jóbovej viery, *bolo zrejme práve toto – príklad vytrvalosti a vernosti viery – napriek všetkému – hlavným účelom Jóbovho utrpenia. Ten však môžu poznať tí, čo čítajú jeho príbeh a nachádzajú sa v podobnej situácii, no on – Jób ho, pochopiteľne, poznať nemohol.*

PRAVDA A TOLERANTNOSŤ

Pravý, pravda, správny, spravodlivý – slová jazykovo príbuzné, známe a jednoznačné. Známe – veď kto by nepoznal ich význam? Ale naozaj pozná? Jednoznačné – ale naozaj? Hovorili sme si o nejednoznačnosti viacerých známych frekventovaných slov (slovenských – napr. *láska*; i cudzieho pôvodu – napr. *logos*), vieme teda, že ak sa stretne s takýmto slovom, treba uvažovať... inak môžu rôzni ľudia chápať jednu vetu veľmi rozdielne. A rovnako je to s pravdou (a s príbuznými slovami). Navyše sú tu niektoré prívlastky (či už majú tvar prídavných mien, zámen..., napr. *relatívna, moja...*), ktoré význam tohto slova (týchto slov) ešte viac relativizujú. Logika nám hovorí (a v istom zmysle má pravdu), že musí platiť: **pravda je len jedna!** Ale...

...je ňou práve tá moja (naša) pravda?

...platí v rôznych obdobiach, v rôznych častiach sveta, a v rôznych spoločenstvách ľudí tá istá pravda?

Pravdaže, treba rozlišovať medzi pravdou a „pravdou“: čo je pravdou v matematike (napr. $2+2=4$), platí vždy a všade; ale s pravdou, ktorá platí napr. vo filozofickom, morálnom a právnom systéme, je to už iné: tam môže byť „pravda“ (a tak aj „správnosť“ a „spravodlivosť“) mnoho – záleží na období, mieste, prevládajúcim politickým, ideologickým a náboženskom systéme..., a pritom všetci (alebo takmer všetci), nezávisle na kultúrnom prostredí a prevládajúcej paradigme, uznávajú, že platí aj akási transcendentná pravda. Ale tá je ľuďom nedostupná – práve preto, že je transcendentná. Ľudia sa k nej môžu viac alebo menej priblížiť, ale aj veľmi sa od nej vzdialiť. (Aby som použil už uvedený príklad: jedni tvrdia, že $2+2$ je 5, iní 3, ale ďalší napríklad 20, a sú aj takí, ktorí tvrdia, že 0). A často sú presvedčení, že práve tá ich pravda je tou pravou. No ten, kto tento zmätok pozoruje objektívne (viac-menej nezávisle), musí uznať, že musí platiť: nikto nemôže tvrdiť, že len on jediný (alebo skupina ľudí, s ktorými je zajedno) má sto-percentnú pravdu. V podstate ju nemá nikto. Ale čo s tým? Ako môžu ľudia spolu nažívať, kooperovať, rešpektovať sa navzájom, keď v takej podstatnej veci sa nezhodnú?

A tu sme sa dostali vlastne k ďalšiemu slovu z nadpisu – „tolerantnosť“. Doslovne „znášateľnosť“, teda nie „súhlas“, ale iba „dobrá vôľa pripustiť (alebo povoliť) niečo“. To znamená: za to, že niečo tolerujem, ma nikto nemôže obviňovať, že s tým súhlasím, či že to dokonca propagujem! Pravdaže, aj tolerantnosť má svoje hranice: nemožno tolerovať niečo, čo ohrozuje (vážne poškodzuje alebo obmedzuje) niekoho iného. Je to ako so slobodou: sloboda je skutočnou slobodou dovtedy, pokiaľ nepoškodzuje nikoho, pokiaľ neohrozuje, neobmedzuje slobodu iných. Tým poškodením, ohrozením, obmedzením (pri tolerantnosti i pri slobode) sa myslí nie azda iba poškodenie telesné, ale aj psychické, duchovné, spoločenské... Tolerovať možno niečo alebo všetko. Tolerovanie všetkého (aj toho, čo výslovne poškodzuje iných), to nie je tolerantnosť, ale „tolerantizmus“. Zvrátená ideológia vychádzajúca z relativizmu. Môže sa týkať všeličoho: správania sa, morálky, módy, ale aj ideológie a náboženského presvedčenia. V každom prípade je tolerantizmus (absolútny relativizmus) škodlivý, a teda neprípustný v akejkoľvek usporiadanej spoločnosti.

Platí teda: tolerantnosť áno, tolerantizmus nie! Presne tak ako je to so slobodou: sloboda áno, liberalizmus nie! Myslím, že každému je jasné, ako to myslím. A vie si aj predstaviť ako by to dopadlo pri absolútnej, ničím neobmedzenej „slobode“: napr. doprava (hlavne na našich preplnených cestách) by nebola vôbec možná, keby nejestvovali (alebo boli ignorované) dopravné predpisy (ktoré regulujú správanie sa vodičov, v istom smere vlastne „obmedzujú ich slobodu“). Uvediem však aj menej triviálny príklad, kde to nie je také jednoznačné (aspoň nie „na prvý pohľad“):

Dalo by sa predpokladať, že ľahšie by sa mali navzájom tolerovať ľudia, ktorí majú v najpodstatnejšej veci (v „svojej pravde“) k sebe bližšie ako k ostatným skupinám ľudí. V praxi tomu tak však často nie je. Napr. rôzne skupiny monoteistických náboženstiev (židia, kresťania, moslimovia) by mali mať k sebe bližšie (a teda sa aj viac tolerovať), ako napr. k ľuďom, ktorí sú polyteistami alebo ateistami... Ale aká je skutočnosť? Medzi tými, čo sa hlásia k potomkom Abraháma (či už v biologickom alebo v duchovnom zmysle), a tým sa prirodzene hlásia aj k Bohu, s ktorým Abrahám komunikoval, ktorého uctieval a poslúchal, sú teda v podstate „súrodencami“, panuje často najväčšia nenávisť, nepriateľstvo. Prečo? Pretože každý z nich prehlasuje tú svoju čiastkovú pravdu za jedinú pravú, a každého iného považuje za zradcu, odpadlíka. Čo je samozrejme nezmysel. Veď, kto iný, ako samotný Boh, môže rozhodnúť, ktorá z tých „právd“ je najbližšie k tej Jeho – Božej pravde. A či nie je práve Jeho zámerom, aby ľudia rôznych národov, etník, žijúci často vo veľmi odlišných podmienkach, aby títo rozdielni ľudia uctievali Jeho – Jediného nie jediným, ale každý svojim spôsobom. Samozrejme, ak mu budú verní, poslušní, a ak splnia ostané Jeho požiadav-

ky. Prečo by napr. svetský panovník musel odmietat' a trestať svojich poddaných, ktorí sú mu verní a poslušní len zato, že nie sú rovnako vzdelaní, rovnako temperamentní, že mu slúžia rôznymi spôsobmi (jedni manuálne, iní duševne, ďalší ako umelci atď.).

Uvedený príklad nepochopiteľnej nenávisťi medzi (našťastie nie všetkými, iba niektorými) ľuďmi troch monoteistických náboženstiev je príkladom nebezpečnej a nezmyselnej intolerancie, nadutej pýchy. Niet pochýb o tom, že zdrojom (alebo pôvodcom) takejto netolerantnosti nemôže byť nikto iný, ako nepriateľ všetkých, ktorí uctievať jedného Boha – satan.

Pre mňa osobne je oveľa milší (a teda aj viac „tolerovateľný“) ten, kto uctieva toho istého, jediného pravého Boha ako ja, i keď patrí do úplne inej náboženskej a etnickej skupiny (a teda aj jeho spôsob uctievania Boha je iný), než ten, kto žije vedľa mňa, ale uctieva iných bohov (nezáleží koľkých a ako ich nazýva, ani na tom aké kultické úkony vykonáva) alebo popiera Boha (toho, ktorý sa nám zjavil vo svojom Slove a iných svojich zjaveniach). Práve u takýchto ľudí (nezávisle na tom, ku ktorej ľuďmi ustanovenej „organizácii“, či cirkvi sa hlásia) treba hovoriť o zrade Boha, o nevernosti, neviere. Možno to potvrdiť početnými citátmi z Božieho slova. Spomeňme tu však aspoň prvé, t.j. hlavné Božie prikázanie: „...*nebudeš mať iných Bohov okrem mňa!*“ Akékoľvek popieranie nielen Božej existencie, ale aj jeho jednosti (a jedinečnosti) je u Boha *neverou* (na niektorých miestach Biblie je to nazvané slovom „smilstvo“, resp. „cudzoložstvo“).

Hovorili sme dosiaľ o „tolerancii konfesijnej“, o duchovnom porozumení, znášateľnosti, a o tom, čo v tejto oblasti ľudí zblížuje, a čo rozdeľuje. Aj o tom, že ľudia, pre svoju nevedomosť a duchovnú nevyzretosť (presnejšie: pre absenciu duchovnej dimenzie svojej mysle), bývajú netolerantní, a tak často „v mene Boha“ porušujú prvé, ale aj druhé najdôležitejšie Božie prikázanie (t.j. nielen *lásku k Bohu*, ale aj *lásku k ľuďom*). Dokonca sú schopní „v mene Boha“ iných zabíjať. Nemám teraz na mysli iba moslimských hrdlořezov, ale aj nesmierne krutosti, ktoré v podstate len nedávno (z historického hľadiska) páchali „kresťania“ nielen na pohanoch, ale aj na iných kresťanoch: náboženské vojny, kruté mučenia, pomalé (aby bolo čo najbolestivejšie) vraždenie, nazývané eufemicky popravami, a iné neslýchané zverstvá. Je absurdné, že sa takíto ľudia vôbec opovážili nazývať sa kresťanmi (a že niektorí i dnes tieto ich zverstvá ospravedľujú).

Okrem konfesijnej (náboženskej) existuje však aj – nazvime ju – „tolerancia občianska“, t.j. spolužitie, znášanie sa nezávisle na ideológii, na národnosti a rase... Ľudia obdarení duchovnou dimenziou mysle sú schopní takejto tolerancie, nikdy sa neznižia k otvorenému nepriateľstvu a nenávisťi. A to aj vtedy, keď v duchovnej oblasti zotrávajú prísne oddelení. Čo je v poriadku, lebo platí: „*Neťahajte cudzie jarmo*

s neveriacimi! Ved' čo má spravodlivosť spoločné s neprávosťou, a aké spoločenstvo má svetlo s tmou?" (2Kor 9,14)

Sloboda i tolerantnosť musia „brať ohľad“ na iných, a musia byť zodpovedné. Inak povedané: musia byť v istom zmysle ohraničené, obmedzené. To si mnohí neuvedomujú (nechcú si to pripustiť), a tak zneužívajú slobodu, menia ju na „svojvoľnosť“, anarchiu, relativizmus. Je toľko oblastí, v ktorých sa nejako stretávajú rôzne záujmy ľudí, a kde preto treba starostlivo dbať o to, aby sa dodržiavali zásady, chrániace záujmy iných, že ich tu nemožno vymenovať. To však od žiadnej knihy ani nemožno očakávať. Na to sú legislatívne systavy jednotlivých štátov. Tie obsahujú zákony, ktoré stanovujú hranice, po ktoré možno zísť, ale i sankcie, s ktorými po prekročení tých hraníc treba počítať. Tu, keďže sa zaoberáme hlavne duchovnou sférou, možno iba naznačiť, kde sú hranice tolerantnosti a slobody tých ľudí, o ktorých sa tu opakovane zmieňujem – ľudí s duchovnou úrovňou (dimenziou) mysle i celého života.

Ako v sekulárnej oblasti platí Zákonník (súbor zákonov prijatých parlamentom alebo niekde možno ešte monarchom), tak i v duchovnej oblasti platí Zákon – vydaný najvyšším Zákonodarcom. Sú ľudia, ktorí zákon nedodržiajú, niektorí vedome a arogantne, iní sa snažia pre svoje svojvoľné správanie nájsť ospravedlnenie. V sekulárnej oblasti napr. politické (boj za slobodu, za spravodlivosť, za národnú alebo inú slobodu...), v náboženskej oblasti sú to často napr. z kontextu vytrhnuté biblické citáty, ktoré akoby spochybňovali Zákon, robili ho v istom období, a za istých podmienok neplatným.¹ A tento postoj prezentujú ako „biblický“ (hoci ním spochybňujú to, čo je tým „najbiblickejším“ – totiž Božiu vôľu, ktorá je najjednoznačnejšie prezentovaná práve v Jeho Zákone. Myslím tým jeho etický Zákon (upravujúci vzťah človeka k Bohu a vzájomné spolužitie ľudí), teda nie tzv. kultický zákon alebo predpisy hygienické, upravujúce správanie sa ľudí za istých historických a špecifických podmienok (napr. za ich mnohoročného putovania púšťou, alebo v podmienkach trvalého ohrozenia pohanskými nepriateľskými susedmi). ZÁKON a EVANJELIUM! Spoločne! To nie sú alternatívy, ale niečo, čo nerozlučne patrí k sebe. Len pripomeniem celkom známou (ale často nerešpektovanú) skutočnosť, že samotný Ježiš, o ktorom vieme, že nám priniesol Evanjelium, jednoznačne prehlásil: „*Nedomnievajte sa, že som prišiel zrušiť Zákon alebo prorokov. Nepri-*

¹ Možno ste počuli niektorých hovoriť o tzv. „dobe Zákona“ a „dobe milosti“, resp. o tom, že za určitých podmienok Zákon netreba rešpektovať (dokonca, že jeho dodržiavanie môže „škodiť spásu“ – toto je napr. nápad aj teológa Amsdorfa – písal som o tom v niektorých predošlých knihách. Rovnaký ráz má aj „kritika kamenných dosiek“ J. G. Reisingera, o ktorej píšem v knihe ...SERMPER REFORMANDA“).

šiel som zrušiť, ale naplniť!“ (Mt 5,17), a tiež: „*Nie každý, kto mi hovorí Pane, Pane, vojde do kráľovstva nebeského, ale (iba ten), kto plní vôľu môjho Otca nebeského.*“ (Mt 7,21).

Na koniec tejto kapitoly pripojím opäť citát, ktorý nám ukáže, čo si myslí tento raz o tolerancii (ale tiež o pravde, svedomí, a o zodpovednosti pred Bohom) Frankl:

„Nemôžem stopercentne vedieť, či mám alebo nemám pravdu, rovnako tak môže mať pravdu ten druhý, jeho svedomie môže mať pravdu, a nie moje. To nie je relativizmus, ale podpora tolerancie. Pretože fakt, že sa moje svedomie môže myliť, neznamená, že jedinečná pravda neexistuje, ale znamená to len to, že nikto nemôže vedieť, či má pravdu on sám, alebo niekto iný. Samozrejme, že **existuje len jedna pravda**. Môže ju mať len jeden. Ale nikto nemôže vedieť, či je to práve on, kto ju má. Musí si ale stáť za svojím, konať to, čo mu káže svedomie, a zároveň počítat s tým, že sa môže myliť.

K relativite: Verím v objektivitu pravdy, objektivitu určitej zmysluplnosti konkrétnej situácie, s ktorou sa stretávame, a zároveň verím v relativitu, ale v inom zmysle ako filozofia, keď všeobecne hovoria o relativite. Skrátka **verím, že existuje objektívna pravda a pravdivosť, ale vždy je trochu relatívna v tom zmysle, že je v relatívnom pomere k určitej osobe alebo situácii.**

Niektó vyhlasuje: „Mám pravdu, a nikto iný ju nemá“. Roky, možno desaťročia, som hľadal nejakú zrelú **definíciu tolerancie**. Zamestnávala, ba obťažovala, ma otázka: Či to, keď som tolerančný, nevedie k relativizmu. Alebo či tolerancia vlastne priamo z relativizmu nepramení. A po dlhom tápaní som zaujal nasledujúce stanovisko: Mám počúvať svoje **svedomie**. To mi hovorí, čo mám, a čo nemám robiť. Popripade, čo mám opustiť. Svedomie ...sa ale môže i myliť. Až do chvíle, keď budem na smrteľnej posteli, nebudem vedieť, či to, čo mi svedomie radilo, bolo správne. **Definujem svedomie ako orgán zmyslu, nie ako zmyslový orgán – teda nie ako zariadenie organizmu, ktoré mu pomáha vnímať veci v jeho okolí, ale ako orgán, ktorý človeku pomáha poznať jedinečný zmysel danej situácie.** *Svedomie si pritom musí počínať intuitívne.* A to je dar. Pokiaľ je ale človek tak odkázaný na svoje svedomie, keď hľadá zmysel konkrétnej situácie, a pokiaľ v tej istej chvíli stále ešte nevie, či sa jeho svedomie v danej situácii mylí, a či nie, musí toto riziko omylu vziať na seba.

Ateista by na to povedal: to je predsa na smiech, to je *vnútorný monológ*, hovorím predsa sám so sebou. **Psychoanalytik** by povedal: vedíme dialóg so svojím *nad-ja*. Niektó iný povie: hovoríme so svojím *svedomím*. A náboženský človek k tomu dodá: ja tomu hovorím *Boh*.

Inými slovami nenáboženský človek je ten, kto poníma svoje svedomie ako psychologický fakt, ten, kto sa pred týmto faktom akoby jediným podstatným zastaví – a zastaví sa predčasne, chcelo by sa povedať, pretože svedomie považuje za konečnú inštanciu, ktorej sa má zodpovedať. **Svedomie ale nie je to posledné, voči čomu je človek zodpovedný; nie je to posledná inštancia, ale predposledná. Svedomie mi hovorí, za čo som zodpovedný, ale nie voči komu.**

A ja verím, že to nie je len nejaká realita, ale nejaká super-osobná entita, nejaká nad-osoba, ktorá musí byť minimálne osobou. Čo je na tom zlého?"

Práca, služba

Práca bola u nás ešte nedávno považovaná za nielen právo, ale i povinnosť človeka, a „preukazovala sa jej česť“ (aspoň v oficiálnom pozdrave). Bola to ideológia, a bolo v tom dosť pokrytectva. To treba uznať. Ale predsa to len malo isté pozitíva – aj to treba uznať. Dôkaz je „poruke“: súčasné pomery, ktoré sú pravým opakom toho, čo bolo. Pravdepodobne preto, aby ukázali, akí sú „zásadoví v boji proti starému“ – naši súčasní vládcovia sa postarali o to, že tu už nie je žiadne právo, ani žiadna povinnosť pracovať: ťažké pomery pre poctivých ľudí, ktorí sú často nedobrovoľne nezamestnaní, ale úplný raj pre lenivcov a príživníkov. Taký je trend, a mnohí kresťania to berú ako fakt, schvaľujú to, súhlasia s tým. Ale čo na to Písmo? Od 3. kapitoly Prvej knihy Mojžišovej (Genesis) sa celou Bibliou tiahnu ako tá povestná „červená niť“ výroky o práci človeka, o povinnosti pracovať (celých šesť dní v týždni). Práca sa kedysi (ešte kým nejestvovali rôzne sociálne systémy) považovala u zdravého človeka za niečo úplne samozrejmé, za nevyhnutnú podmienku jeho života. Vyjadruje to aj ap. Pavel známou vetou: „...*ak niekto nechce pracovať, nech ani nej!*“ (2Tes 3,10). A on sám, apoštol Pavel, ako je známe, okrem obrovskej evanjelizačnej a vyučovacej práce, nevyhýbal sa ani práci telesnej (Sk 18,3). Treba pripomenúť aj slová samotného Ježiša: „*Môj Otec pracuje až dosiaľ, aj ja pracujem.*“ (J 5,17). Keď teda pracuje Boh, keď pracoval Jeho Syn a náš Pán Ježiš (a nebola to iba práca kazateľa, ale ako vieme mnoho rokov predtým sa venoval aj ťažkej telesnej práci ako tesár pri stavbách), a keď pracovali všetci apoštolovia..., aj my by sme ich v tom mali nasledovať. A to nielen dovtedy, pokiaľ nedosiahneme dôchodkový vek, ale dovtedy, pokiaľ pracovať môžeme, pokiaľ nám náš Pán poskytuje dosť síl telesných a duševných na to, aby sme ich používali v práci pre Neho a pre iných ľudí!

O potrebe pracovať nemožno pochybovať. Je tu však aj otázka: aká by to mala byť práca? Odpoveď je pomerne jednoduchá: **Akákoľvek, ak je užitočná.** Slovo „akákoľvek“ je dôležité, pretože len vtedy môže ľudské spoločenstvo jestvovať, ak sa jeho príslušníci budú venovať rozličným prácam (každý podľa jeho schopností, vedomostí a zručností! Aj slovo „užitočná“ je dôležité, lebo sú aj „práce“ neužitočné, dokonca škodlivé (sem patria napr. práce konané iba pre vlastný prospech alebo pre zábavu, činnosti deštruktívne, škodiace alebo iných ohrozujúce). Práca by vlastne mala byť v podstate službou (Bohu alebo iným ľuďom). Pravdaže, službou v tom širšom slova zmysle; teda nielen ak je človek

v priamom vzťahu s tým, komu slúži (službou je teda napr. aj práca na poli, v továrni a pod.), na druhej strane je takou užitočnou prácou (službou) napr. aj práca ženy v domácnosti – teda všade tam, kde sa človek podieľa na tvorbe niečoho, čo slúži iným. Teda nepatria sem rôzne hobby, najmä samoučelné, neužitočné, „práca“ v „šoubiznise“ (najmä takom, ktorý šíri amorálnosť a zločinnosť), ale ani v armáde – ak len nejde o nutnú obranu vlasti. Teda napr. činnosť žoldnierov (aj tých novodobých) v cudzích krajinách celkom isto nemožno považovať za užitočnú a bohumilú prácu, práve naopak.

Iste sa pamätáte, že aj Frankl počíta tzv. tvorivé hodnoty medzi tie, ktoré sú dôležité pri hľadaní zmyslu (či už situácie alebo života). A všimli ste si iste, že ich charakterizuje takto: *tvorivé hodnoty, zamerané na prácu, dielo, službu Bohu, ľuďom*. V tomto sa s ním úplne stotožňujem.

Keďže tu však bola spomenutá služba Bohu a služba ľuďom, žiada sa niečo doplniť na vysvetlenie: medzi týmito dvoma službami je totiž istý rozdiel:

Naša služba Bohu (gr. *dúleuein*) musí vyplývať z nášho vzťahu k Nemu – a to je vzťah lásky, ale aj úplnej závislosti. To, pravdaže, predpokladá rešpektovanie Jeho autority a vôle. A vyžaduje to našu poslušnosť, t.j. plnenie Božích požiadaviek, dodržiavanie Jeho príkazov a zákazov.

Naša služba ľuďom (gr. *diakonein*) má byť založená na našom vzťahu k blížnym – vzťahu založenom na láske – agapé; má sa teda prejavovať predovšetkým na ochote pomôcť tým, ktorí pomoc potrebujú.

Trpezlivosť, vytrvalosť

Aj trpezlivosť patrí k vlastnostiam, ktoré majú v živote kresťana veľký význam, hodnotu. Netrpezlivosť môže viesť k pocitom nespokojnosti, nešťastia, k nenaplneniu očakávaní, nádejí, a napokon i k neviere.

Dôležitosť trpezlivosti je v Písme mnohokrát zdôrazňovaná; v niektorých prekladoch Biblie je však na tých miestach pozitívne slovo „vytrvalosť“. No medzi trpezlivosťou a vytrvalosťou, hoci v niektorých súvislostiach naozaj môžu byť vnímané ako synonymá, je niekedy zreteľný rozdiel. Napr. v *utrpení* (o ktorom v tejto knihe tak často uvažujeme) je dôležitá hlavne trpezlivosť. Vo *viere* i v *láske* je dôležitá hlavne vytrvalosť (hoci i tu je občas potrebná aj trpezlivosť). A ako je to pri *nádeji*, resp. pri očakávaní niečoho dôležitého? Práve o trpezlivosti v súvislosti s čakaním (očakávaním) sa tu chcem zmieniť podrobnejšie.

Začnem myšlienkami známeho evanjelistu, kazateľa (autora zaujímavej knihy „Dýka a kríž“) Davida Wilkersona, ktoré vyslovil vo svojom článku „Čakanie na Boha“ (preložil a na webe¹ uverejnil M. P.).

Uvediem tu niekoľko úvodných viet:

„Naozaj dôveruješ Bohu? Pretože najťažšia časť viery je tá posledná polhodina... práve vtedy umiera tvoja tvrdohlavosť.“

Kráľ Saul a jeho netrpezlivosť

Som presvedčený, že málo kresťanov sa považuje za netrpezlivých. Väčšina pravých nasledovníkov Ježiša prizná, že ešte nedorazili, že ešte nie sú tak podobní Kristovi ako chcú byť. Povedia vám, že existujú oblasti v ich životoch, ktoré potrebujú veľké zlepšenie. Avšak **málo kresťanov v sebe rozozná istú formu netrpezlivosti, ktorá je vo svojej podstate duchovná.**

Je ťažko rozoznateľná, a aj v životoch najvernejších Božích služobníkov dokáže spôsobiť zmätok. Naozaj ovplyvnila cestu mnohých veriacich. Aby som vám to pomohol pochopiť, naznačím, že netrpezlivosť je istá forma pýchy. Túto definíciu odvodzujem priamo z Písma: pýcha je nezávislosť, pokiaľ pokora je závislosť.

Druh pýchy, o ktorej hovorím, je netrpezlivosť čakať na Boha, aby zasiahol vo svojom vlastnom čase a svojím vlastným spôsobom. Ponáhľať sa, znamená vziať veci do vlastných rúk. Po desiatkach rokov v službe som presvedčený, že toto je jedno z najväčších pokušení akéhokoľvek skutočného kresťana: konať narychlo na vlastnú päsť, keď sa zdá, že Boh nekoná dostatočne rýchlo.

Jedeným z tých, ktorí nedokázali čakať na Boží čas je kráľ Saul.

Saul spáchal tento hriech v Gilgale, v začiatkoch svojho kraľovania nad Izraelom. Prorok Samuel pomazal Saula za kráľa, a teraz títo dvaja muži diskutovali o veľkej vojne, ktorá čakala Izrael proti Filištíncom...“

...dopoviem to vlastnými slovami: Saul sa pripravoval na rozhodujúci boj, a Samuel mu oznamoval Boží plán. Netrpezlivý kráľ v ohrození veľkou presilou nepriateľov čakal na proroka, ale ten neprichádzal. Saul preto začal boj skôr, nepočkal na čas, ktorý mu prostredníctvom Samuela stanovil sám JHVH. – A boj prehral!

Prehrala ju vlastne Saulova netrpezlivosť – jeho nedostatočná dôvera v Boha, neposlušnosť voči Nemu.

To je biblický príklad toho, ako netrpezlivosť človeka môže narušiť Boží plán, a tak viesť k stroskotaniu dôležitej veci, ktorú človek zamýšľal uskutočniť (a ktorá sama osebe mohla byť dobrá, prospešná). Wilkerson to demonštruje aj vlastnou skúsenosťou, keď on sám chcel urýchliť istú vec, ktorá bola naozaj potrebná... ale svojou netrpezlivosťou to „uponáhľal“, a tak zmaril jej uskutočnenie.

Koľkí z nás by mohli podať podobné svedectvo?!

¹ www.biblickykrestan.sk

Nie je dobré byť netrpezlivým, a je veľmi zlé nedôverovať Bohu.

Niekedy až po mnohých rokoch (nie tak rýchlo ako to zakúsil nešťastný Saul) môžeme zistiť, že Božie rozhodnutie v určitej veci (udalosti), ktoré sa nám vtedy nepozdávalo (možno sme to nejakým spôsobom Bohu vyčítali, ako nevypočutie prosby), bolo tým najlepším, čo sa vtedy mohlo stať. Aj tu je dôležitá trpezlivosť – neunáhliť sa s úsudkom („súdom“), ale počkať na to, aký bude konečný výsledok. Hebreji museli čakať 40 rokov na to, aby prišli do zaslúbenej zeme – lebo nedôverovali Bohu (v ekumen. preklade je, že Ho *znevažovali* – 4M 14,23). Pretože nedôverovali Bohu, a tým Ho znevažovali, celá ich generácia (vrátane Mojžiša) napokon do zaslúbenej zeme nevstúpila. Vstúpila tu však nová generácia – tí, čo sa narodili počas putovania púšťou, a neboli zaťažení hriechom znevažovania Boha.

Pokora

Pokora patrí medzi najdôležitejšie vlastnosti kresťana. Je zdôrazňovaná v SZ i NZ:

Žalmista konštatuje: *Hospodin sa ujíma pokorných, a bezbožných ponížuje až na zem. (Ž 147,6)*

Ježiš nás napomína: „...učte sa odo mňa, lebo som tichý a pokorný srdcom, a nájdete odpočinutie pre svoje duše.“ (Mt 11,20)

„Varujte sa prejavovať zbožnosť pred ľuďmi preto, aby vás obdivovali. Inak vás nečaká odmena od vášho Otca, ktorý je v nebesiach.“ (Mt 6,1)

Apoštolovia Jakub a Peter nás upozorňujú, že *Boh je proti pyšným, a že milosť preukazuje pokorným. (Jak 4,6; 1Pt 5,5)*

Pokora sa vyžaduje od všetkých kresťanov. Pokorní sú často dávaní za vzor, naopak pyšní sú kritizovaní, a pýcha (ktorá je opakom pokory) je odsudzovaná. Keď Ježiš hovorí o tom, čo všetko zlé pochádza z toho, „čo vychádza z vnútra človeka, (a) poškrvňuje ho“, spomína výslovne aj pýchu (Mk 7,22). Inokedy upozorňuje (niekedy explicitne, inokedy implicitne), že pyšní majú oveľa menšiu šancu získať spásu (účasť v Božom kráľovstve), ako pokorní a ponížení (Mt 20,27; L 14,11).

Tretí z biblických citátov v úvode tejto kapitoly (Mt 6,1) môže možno niekoho prekvapiť. Veď mnohí sa domnievajú, že za „prejavovanie zbožnosti“ na verejnosti („pred ľuďmi“) dostanú od Boha uznanie, odmenu. A tu Boží Syn hovorí, že tomu bude práve naopak. Prečo? Lebo tu ide o pýchu! Naozaj aj „zbožnosť“, ak sa stane niečím, čím sa človek „zviditeľňuje“, ostentatívne predvádza pred inými (možno poznáte takých ľudí) býva niekedy prejavom primitívnej bigotnosti, inokedy vy počítavosti, ale veľmi často aj pýchy.

Takáto „zbožnosť“ – napr. konanie „dobročinnosti“, ktorým sa niektorí radi chvália nielen pred okolím, ale ešte radšej v tlači, televízii a pod., alebo pohrdanie tými, ktorí sú navonok „menej zbožní“, no niekedy aj modlenie sa na verejnosti (typickými pre týchto ľudí sú veľmi dlhé modlitby, „vyšperkované“ rôznymi „rečnickými ozdobami“) – takéto „zbožné“ konanie nebýva motivované úctou a poslušnosťou voči Bohu, ale zisťnosťou (snahou získať si obdiv ľudí, poprípade „urobiť si reklamu“). Boh odmieta takéto pokrytectvo: v Písme môžeme čítať, že Mu je milší človek, ktorý sa svojou dobročinnosťou nechváli (ktorého „*almužna zostáva v skrytosti*“ – Mt 6,4), ten, ktorý zo svojej modlitby, resp. svojho „uctievania Boha“ (presnejšie zo svojho „pobožnostkárskoho“ správania sa) nerobí „divadlo pre iných“, ale „*keď sa modlí, vojde do svojej izbičky (komôrky), a zavrie za sebou dvere.*“ (Mt 6,6).

Dnes je v móde pod zámenkou predchádzania „komplexu menejcennosti“ ísť do extrému – vzbudzovať v ľuďoch (často už v malých deťoch) „komplex viacejcennosti“, t.j. pestovať v ľuďoch pýchu a egocentrizmus. Niekedy sa pri šírení tohto diabolského učenie používa cudzí výraz „self psychológia“, „selfizmus“¹ (na ňom je založená aj „liečebná metóda“ tzv. dianetiky).² nielen žiadne tresty, ale ani kritika, iba chválenie a odmeňovanie. Takého pestovanie nekritickosti, „nedotknuteľnosti“, pýchy a nadradenosti už od útleho detstva, vychováva z ľudí často bezcitné monštrá, ktoré sú postrachom svojho okolia, a veľkým bremenom spoločnosti normálnych ľudí, a to nielen pre svoju nepríjemnosť, ale aj preto, že sú často zdrojom konfliktov, nepriateľstva v kolektíve, ktorý mal to nešťastie, že sa v ňom nachádzajú takíto ľudia „s komplexom viacejcennosti“. Pýcha a závisť sú totiž najväčšími nepriateľmi lásky, milosrdenstva, empatie, spolupráce, harmónie, ktoré sú nevyhnutné pre správne fungovanie akéhokoľvek spoločenstva ľudí.

Okrem toho sú pýcha a egoizmus prekážkou na ceste človeka k Bohu. Jednoznačne teda patria k najväčším nepriateľom každého človeka.³

Skôr než sa ktokoľvek z ľudí dostane do Božieho kráľovstva, musí sa pokorný skloniť pred Bohom, priznať, že je hriešnik, a že potrebuje od Boha milosť v Kristovi. Nikto nemôže prísť k Spasiteľovi s pyšným srdcom, a nikto nemôže byť spasený bez Spasiteľa. Preto byť pokorným je jednou z podmienok spásy. Skrátka: pýcha je cestou do pekla.

¹ Pozri si na internete môj článok „O diabolskom „kulte JA“, čiže o „self-psychológii“ (selfizme“).
Link: http://knihy-benjan.sk/15_kult_ja_selfizmus.pdf

² Pozri moju knihu „Fakty a úvahy O ŽIVOTE...“. <http://www.knihy-benjan.sk/zivot.htm>

³ Podrobnejšie si o tom môžete prečítať v kapitole „Veľký hriech: pýcha...“ v mojej knihe „...O VIERE KREŠŤANOV...“ : http://www.knihy-benjan.sk/viera_krestanov.htm

Seberealizácia, šťastie a radosť

Ako je to s tak často zdôrazňovanou potrebou seberealizácie, a tiež s honbou mnohých ľudí za šťastím?¹

Seberealizácia je vlastne možná len vtedy, keď ja sám sa stratím, zabudnem na seba. A aby som sa realizoval, musím k tomu nutne mať nejaký **dôvod**. Ten spočíva v tom, že sa odovzdám nejakej veci, alebo nejakej osobe. Keď ale stratím z dohľadu tú vec alebo toho človeka, o ktorého mi ide, a vidím len seba, strácam aj dôvod sa realizovať. To je rovnaké ako s úsilím o šťastie a radosť. **Keď nemám dôvod ku šťastiu, potom nemôžem byť šťastný**. Keď sa usilujem byť šťastným, strácam to, čo by mohlo byť dôvodom k šťastiu. Pretože, čím viac sa ženiem za šťastím, o to viac ho strácam. Aby sme tomu porozumeli, musíme sa zbaviť predsudku, že človek je tu len preto, aby bol šťastný. Lebo to, čo človek v skutočnosti chce, po čom túži, je **dôvod byť šťastný**; keď ten dôvod má, potom sa dostaví pocit šťastia sám od seba. No vo chvíli, keď sa usilujem o šťastie, strácam zo zreteľa dôvod, potrebný k šťastiu, a tak sa pocit šťastia znižuje, až vymizne. Inými slovami, **šťastie** musí nasledovať (byť následkom niečoho), ale **nemôže byť samotným zámerom**.

To isté platí i o **seberealizácii**: kto si kladie seberealizáciu za jediný cieľ, nevidí fakt, že človek sa vlastne realizuje len vtedy, keď – vonku vo svete – naplňa nejaký zmysel. Inými slovami, **seberealizácia sa odvíja od stanovenia cieľa** v tom zmysle, že sa – podobne ako šťastie – uskutočňuje **ako vedľajší účinok naplnenia zmyslu**.

¹ Azda niet blahoželania, v ktorom by chýbalo pranie šťastia. Z toho vidieť, ako veľmi je vo všeobecnosti cenené. A pritom takmer každý si ho predstavuje inak.

Hebr 12,6 -12: *Lebo koho Pán miluje, toho prísne vychováva, a trestá každého, koho prijíma za syna. Vytrvajte v tom, čo slúži na výchovu, lebo Boh s vami zaobchádza ako so synmi. A ktorého syna otec nevychováva prísne? Ak ste bez takej výchovy, akú podstupujú všetci, potom nie ste synovia, ale ako nemanželské deti. Ved' aj naši telesní otcovia boli prísnymi vychovávateľmi, a vážili sme si ich. Vari sa nepodriadime omnoho viac Otcovi duchov, aby sme mali život? Otcovia nás krátky čas vychovávali prísne, a tak, ako sa im to videlo dobré, no on nás vychováva pre naše dobro, aby sme mali účasť na jeho svätosti. Pravda, nijaká prísna výchova v tejto chvíli sa nezdá radostná, ale trpká; neskôr však prináša ovocie pokoja a spravodlivosti tým, ktorých vycvičila.*

Prísl 3,11-12: *Syn môj, neodvrhuj Hospodinovu výchovu a nezarmucuj sa pre jeho karhanie, lebo Hospodin karhá toho, koho miluje, ako otec syna, ktorého má rád.*

Knihy MBKB

MBKB (MB.KNÍHY–BENJAN) ponúka knihy s duchovnou a s medicínskou tematikou:

- 1. ATEIZMUS – TEIZMUS – KREŠŤANSTVO** (A5, 150 strán): Kniha sa skladá zo štyroch častí: I. NEVERECTVO a VIERA (o kresťanskej viere i „viere“ nevercov), II. VIERA a KREŠŤANSTVO (nie každý kto „verí“ je kresťanom; o ceste k viere, zdolávaní pochybností a iných prekážok), III. KREŠŤANSTVO a ŽIVOT (dôležité otázky kresťanstva vo vierouke i v praxi), IV. ZMYSEL a CIEĽ ŽIVOTA.
- 2. ÚVAHY – podnety na zamyslenie pre veriacich i „neveriacich“** (A5, 92 strán): O vzťahu vedy a viery, o podstate viery kresťanov; o zdraví i chorobe; o pomoci ľuďom na pomoc odkázaným a o iných dôležitých otázkach; + vyše 60 duchovných „mini“ úvah („kvapiek“).
- 3. BYŤ KREŠŤANOM – prečo a ako?** (formát 10 x 20 cm, 30 strán): evanjelizačná brožúra.
- 4. MOJE KRÉDO – v čo, komu a prečo verím** (A5, 87 strán): Nie je to iba osobné vyznanie autora, ale aj pohľad na krédo (vyznanie) kresťana vo svetle (iba) Božieho slova.
- 5. POZNANIE... – otázka života a smrti** (1. vydanie: A 5, 93 strán; 2. vydanie: A5, 186 strán): Poznanie Boha a Jeho Syna je podmienkou i známkou spásy, t.j. získania večného života (podľa J 17,3). Sú tie poznania, ktoré ponúkajú vierouky rôznych cirkví, tým naozajstným, pravým poznaním? Cesta k prameňu (poznania) smeruje proti prúdu (tradícií, konvencií a dogiem).
- 6. »NOVÝ VEK« alebo KONIEC TOHTO (»STARÉHO«) VEKU?** (A5, 70 strán): Hnutie New Age – nepriateľ kresťanstva; čo mali s ním spoločné nacizmus a komunizmus? Za čím všetkým sa skrýva toto hnutie? (Ezoterika, východné kultúry, tzv. alternatívna medicína, globalizmus a i.). Aký je pohľad kresťanov na tieto otázky? Ideológia evolucionistov (darvinistov) a jej „hlinené nohy“. Niečo o érach, letopočtoch, kalendároch.
- 7. L. N. TOLSTOJ a jeho životné otázky – VIERA a UMENIE** (A5, 125 strán). Skica portrétu Tolstého – mysliteľa, reformátora, človeka–génia – a ukážky z diel posledného obdobia jeho života; čitateľ bude možno prekvapený ich aktuálnosťou – aj dnes, po zhruba sto rokoch od ich napísania.
- 8. FAKTY a ÚVAHY O ŽIVOTE ...** (A5, 108 strán). Pohľad na život, na jeho rôzne stránky, z aspektu biologického i duchovného. Kniha obsahuje VELA FAKTOV o pozoruhodnostiach života (o divoch živej prírody), o pôvode života (o spore: evolúcia verzus kreácia), o podobách života (o jeho troch úrovniach: vegetatívnej, animálnej a duchovnej), o „problémoch života“ (o chorobách, ale i o uzdravovaní a ošetrovaní) a NIEKOLKO ÚVAH o poslaní života (o jeho zmysle a cieľi) i niečo o pokračovaní života (ako je to s reinkarnáciou, atánziou a anastáziou).
- 9. FAKTY a ÚVAHY O VIERE (a niektorých problémoch) KREŠŤANOV** (A5, 308 strán). Zborník statí. Kniha je rozdelená na tri časti: I. VIERA: Úvodná časť je akousi „prvoukou vierouky“; ďalej tu čitateľ nájde „netradičnú“ exegézu vybraných častí Písma a poznámky (opäť „netradičné,“) k niektorým dôležitým teologickým otázkam (vrátane eschatológie). II. KREŠŤANIA a svet (a „svet v kresťanoch“): O tom, ako sa kresťania vyrovnávajú s *problémami* z konfrontácie so svetom. III. CIRKEV, cirkvi a náboženstvá: O *Cirkvi Kristovej* i o „cirkvách svetských“, ale tiež o *nekresťanských náboženstvách* a o *synkretických či novopohanských kultoch*. Sú tu aj state o *globalizácii* – politicko-ekonomicko-vojenskej i nábožensko-ideologickej (t.j. o *synkretických* tendenciách globalistov, skrývajúcich sa niekedy za populárny – a často zneužívaný – „*ekumenizmus*“). Čo o tom všetkom hovoria biblické proroctvá?
- 10. LISTY CIRKVI** (A5, 22 strán). V prvej časti je uverejnená polemika medzi „kresťanskými evolucionistami“ a „kreacionistom“, ktorá prebehla v r. 2002-2003 na stránkach časopisu ECAV Cirkevné listy; v druhej časti (Listy) sú kritické pripomienky autora k postojom niektorých cirkevných činiteľov k otázkam „ekumenizmu“ (synkretizmu) a evolucionizmu.
- 11. Viera ateistov a synkretistov VERZUS viera kresťanov** (A5, 96 strán). Kniha sa zaoberá veľkým svetonázorovým sporom a ponúka odpovede na výhrady (obvinenia) „kritikov“ (nepriateľov) kresťanskej viery; je rozdelená na štyri časti: I. STVORIL NÁS BOH, ČI EVOLÚCIA?

II. KONÁ BOH VO SVETE? (O zázrakoch, o prítomnosti zla a utrpenia vo svete, o „nových ľudoch“); III. ČÍM JE BIBLIA? (O vierohodnosti Biblie, o jej pôvode a význame); IV. KÝM BOL JEŽÍŠ? Bol Kristom? ČÍM JE KRISTUS? Je jedinou cestou k Bohu?

12. **Adolf von Harnack: DEJINY DOGMY** (A5, 244 strán). Prvé vydanie slovenského prekladu knihy, ktorá patrí ku „klasike“ svetovej teologickej literatúry. Autor, svetoznámy nemecký teológ, veľmi prehľadne a pôsobivo opisuje dejiny dogmy – mohli by sme aj povedať: **vývoj kresťanského myslenia** – od apoštolskej doby až po 16. stor., kedy sa – podľa autora – vývoj dogmy končí, a to trojakým spôsobom: v potridentskom katolicizme, v socinianizme a v evanjelickej reformácii. Kniha veľmi presvedčivo a pôsobivo ukazuje ako sa pôvodne jasné a jednoduché evanjelium postupne deformovalo a zatemňovalo pohanskou filozofiou, ako bola evanjeliová sloboda udusená cirkevným zákonníctvom, ako všetko nakoniec skostnatelo v rigidných, nemenných dogmách, ktoré sú často od pravého, biblického evanjelia veľmi vzdialené.

13. **KULTÚRA ZÁPADU** v agónii – **O cestách európskeho umenia a estetiky od renesancie až po ich exitus a o západnej civilizácii** vo svetle biblických prorociev. (A5, 200 strán; obrazová príloha na kriedovom papieri obsahuje 307 reprodukcii od 121 umelcov).

1. **Aké boli cesty európskeho umenia a myslenia?** Aké premeny postihli filozofické názory a umelecké štýly za posledné poltisícročie (od talianskeho quattrocenta po „modernizmus“ 20. storočia)? – 2. **Čo je a aký je humanizmus?** K čomu viedol priamo a čo spôsobil nepriamo (rôzne reakcie na humanizmus a ich dôsledky)? – 3. **Čo je a aké je umenie?** Čo o tom hovoria kresťanskí myslitelia a čo tvrdia ateistickí estetici (filozofi a umelci)? – 4. **Čo je a aká je naša civilizácia?** A aké sú jej výhľady pri prevratne sa rozvíjajúcej technike a súčasne prudko upadajúcej kultúre (estetike a etike)?

Odpovede na tieto (i viaceré iné) otázky hľadá autor tejto knihy. Pritom vychádza: – a.) zo vzájomnej konfrontácie názorov najvplyvnejších mysliteľov a umelcov rôznych svetonázorov a filozofických, resp. umeleckých smerov, – b.) zo vzájomnej konfrontácie diel umelcov svetového mena za obdobie vrcholnej renesancie až po nástup „modernizmu“ na konci devätnásteho a v prvej polovici 20. storočia, – c.) z konfrontácie faktov (historických i súčasných udalostí a spoločenských javov) s biblickými textami.

Kniha má päť častí a pomerne obsiahly prológ a epilóg. V časti I. – IV. autor sprevádza čitateľa po najvýznamnejších centrách svetového umenia obdobia od 15. do 20. storočia. V časti V., nazvanej „Ako ďalej“, sú úvahy o „prognóze“ (ďalšom vývoji) umenia a západnej kultúry vôbec. Prológ obsahuje stručný náčrt filozofických názorov od počiatku humanizmu po existencializmus a Epilóg pohľad na niektoré významné udalosti a spoločenské javy súčasného sveta cez prizmu biblických prorociev.

14. **Kamienky z mozaiky ANTROPOLÓGIE** (darwinizmus, biblická antropológia, „dynamológia“) (A5, 128 strán).

Biológia, teológia (presnejšie biblická zvesť) a fyzika poskytujú tri rôzne pohľady, resp. pohľady z troch rozličných strán (uhlov pohľadu) na vysokú „horu poznania“ života. Syntéza týchto troch pohľadov prispieva k nájdeniu najschodnejšej trasy výstupu na túto neprebádanú (a celkom iste ani úplne neprebádateľnú) horu. Okrem toho pomáha odhaliť mnohé súvislosti, ktoré sú nielen poučné, užitočné, ale aj udivujúce, nádherné.

Autor tu podáva náčrt najzákladnejších faktov, videných zo spomínaných troch pohľadov.

15. **PRÍBEHY a PRISTAVENIA (s prídavkami)**. (A5, 76 str.). Kniha s tromi malými (nie „akčnými“, ale ani nie „banálnymi“) príbehmi je určená tým, ktorí sa dokážu zamýšľať nad tým, čo prečítajú, ale aj nad tým, čo prežívajú (nad svojimi vlastnými „príbehmi“ – je skratka určená tým, „ktorí sa dokážu pristaviť“).

16. **SOLUS CHRISTUS – TOTUS CHRISTUS** (A5, 28 strán).

„Solus Christus“ (jedine Kristus) je jedna zo zásad protestantskej teológie. Znamená, že spásu môžeme získať iba prostredníctvom Krista (toto tvrdenie sa opiera o mnohé texty NZ). Ak však hovoríme „prostredníctvom Krista“, máme mať na mysli „celého Krista“ (totus Christus), nie iba jediný jeho čin, alebo jednu stránku jeho života (či dokonca len jeho smrť). Totus Christus – to sú všetky stránky a úseky príbehu Ježiša Nazaretského, ktorý ako syn človeka sa stal synom Božím, Kristom

a Pánom. To, čo bolo v priebehu času pridané k „**solus**“ (*Christus*), treba odstrániť; a to, čo bolo odstránené z „**totus**“ (*Christus*), treba k nemu opäť pridať (vrátiť)! A to aj vtedy, ak by pritom malo ísť o revíziu starých kultov a dogiem.

17. Malý príspevok... ..k... ..SEMPER REFORMANDA (A5, 400 strán).

V knihe sa píše o Božom **Svetle** (čo ním je), o Božom **Slove** (ako mu rozumieť), o Božom **Zákone** (aká je jeho záväznosť), o **Bohu** (aký je), o **Ježišovi** z Nazaretu (kým je), o **viere** kresťanov (aká má byť), o **živote** (odkiaľ je a kam smeruje). Odpovede na najzákladnejšie otázky kresťanov autor nehľadá v starovekých alebo súčasných teologických, filozofických a prírodovedeckých, faktami nepodložených špekuláciách, z ktorých epigóni ich autorov urobili „nemenné a záväzné dogmy“, ale v Božom Slove, ktoré jediné je tým pravým Svetlom, t.j. základom ozajstného poznania. Okrem toho kniha obsahuje tri **prílohy**: päť kníh „Nového Zákona“, pretlmočených do súčasného jazyka, jednu kapitolu z Harnackových Dejín dogmy a polemiku s antinomiánom Reisingerom.

18. STARNUTIE a STAROBA (2. vyd. A5, 44 strán).

O fyziológii starnutia a o problémoch (telesných, psychických i spoločenských) staroby. Dá sa staroba liečiť? A ak nie, čo sa s ňou dá robiť?

19. NEURÁLNA TERAPIA (podľa Hunekeovcov), čiže lokálne anestetiká v liečbe chronickej („patologickej“) bolesti a iných stavov, v ktorých etiopatogenéza hrá rozhodujúci úlohu neurovegetatívny systém. (A5, 160 str., 106 obr.).

V osemdesiatych rokoch 20. stor. bola v bývalom Československu oficiálne uznaná a uvedená do praxe nová liečebná metóda – neurálna terapia. Aktom tohto jej uznania a súčasne „inštitucionalizovania“ bolo schválenie založenia **Komisie pre neurálnu terapiu pri Slovenskej fyziatrickej spoločnosti** (predsedom Komisie bol autor tejto knihy).

Neurálna terapia síce používa lokálne anestetiká, ale **nie je lokálnou anestéziou**. Lokálna anestézia pomíne po 30 – 60 minútach, *účinnok neurálnej terapie však pretrváva dni, týždne, mesiace, roky, popripade je trvalý*; niekedy dôjde k náhlemu vymiznutiu všetkých prejavov chronickeho ochorenia („sekundový fenomén“) už po jedinej injekcii

Účinnok a bezpečnosť neurálnej terapie sú závislé nielen od jej správneho indikovania, od pozorného zhodnotenia klinického stavu pacienta, ale aj, ba najmä, od precíznosti vykonania liečby – teda **od toho, či sú injekcie** (niektoré z nich sú pomeme „neobvyklé“) **aplikované lege artis** (t.j. **presne a bezpečne**).

Táto veľmi účinná, a pritom nie finančne náročná liečebná metóda je dostupná prakticky každému lekárovi. Bez „sprievodcu“ by to však bolo ťažko možné. Stať sa takým sprievodcom má ambíciu táto kniha: záujemcovi by mala stať jeho „manuálom“ – **praktickým návodom** a radcom, ktorý by mu pomohol dosiahnuť vyššie spomínanú nevyhnutnú presnosť a bezpečnosť; k tomu má poslúžiť **podrobný opis všetkých základných postupov** a viac ako stovka **obrázkov**.

20. Problémy pri liečení a pri liečení sa pre chyby a omyly lekárov a pacientov... (A5, 128 str.)

Je neuveriteľné, koľko chýb a omylov sa vyskytuje v najdôležitejšej oblasti medicíny – pri liečení chorých. Chýb a omylov sa dopúšťa každý; dopúšťajú sa ich teda aj lekári (pri liečení svojich pacientov), a pochopiteľne, ešte častejšie sa ich dopúšťajú pacienti. Samozrejme, že potom musia vznikáť aj problémy, raz menej, inokedy viac závažné (predlžuje, predražuje, ale hlavne komplikuje sa liečba, ba v krajnom prípade dochádza i k ohrozeniu života).

Príčin chýb a omylov môže byť veľa, napr. nedbalosť, podcenenie niektorých faktov, únava..., no najčastejšou príčinou je *nevedomosť* (nedostatok informácií, alebo ich chybné „spracovanie“). Týka sa to ako liečiacich, tak i liečených.

Autor upozorňuje na najčastejšie oblasti problémov (chýb a omylov), ktorými sú napr. už spomenutá informovanosť, voľba metódy a načasovania liečby, užívanie liekov, životospráva, ošetrovanie chorých a starých. Nezostáva však iba pri upozornení, resp. kritike, ale autor poskytuje informácie aj o riešení niektorých problémov, no tiež o fyziologických a patologických dejoch

v organizme, ktoré by mohli pomôcť čitateľovi korigovať niektoré chybné názory a prístupy k liečbe.

21. Výber zo ZÁPISKOV chlapca, muža, starca (A5, 28 strán)

ZÁPISKY, z ktorých tento Výber pochádza a ktoré majú podtitul **O snoch a realite – o pádoch a vstávaní z prachu – o „trojdueli“ v duši (pudy verzus rozum verzus morálka) – o lás-kach a láske – o vášňach a viere**, sú stručným príbehom života jedného človeka; a to nielen opisom udalostí (intímnych, no i takých, ktoré hýbali svetom), ale tiež prebúdzania sa citov i vášní, sú obrazom dozrievania chlapca v muža, a neskôr modulácie niektorých jeho predstáv, názorov a postojov. Tento Výber obsahuje práve tie časti Zápisikov, kde sa píše o zápase troch „aktérov“ (o „trojdueli“ pudov, rozumu a morálky) vo vnútri človeka v rôznych obdobiach jeho života, a tiež o tom, „či o naplnení snov mladosti“ možno hovoriť aj vtedy, ak realita sa síce od nich diametrálne líši, ale „plody“, ktoré prináša sú vlastne „napodiv“ rovnaké, iba azda trochu „zrelšie“, než tie, ktoré boli obsahom snov mladosti.

22. Po najťažšom úseku cesty... kráčať s nami nielen ALZHEIMER (A5, 84 strán)

Táto kniha je viac ako autobiografia – je to takmer dokumentárny záznam, opis „dlhého odchá-dzania“ blízkej, milovanej osoby, a jej postupného menenia sa v priebehu šiestich rokov – od prvých príznakov choroby do definitívneho *odchodu*... Keďže autorom je lekár a obeťou choro-by jeho manželka, v knihe sa striedajú odborné pasáže s vyslovene intímnymi, poznatky lekára (skúsenosti i úvahy) o podstate choroby a možnostiach (či skôr nemožnostiach!) jej liečby s lí-čením problémov „opatrovateľa“ a neskúseného „muža v domácnosti“ a s emotívnym opisom menenia sa (psychického i fyzického) milovanej osoby, ktorá po päťdesiatich rokoch spoločné-ho života definitívne *odchádza*. Opis priebehu choroby, najmä jej terminálnej fázy, je veľmi rea-listický, je to takmer „reportáž“. Ale tento opis nie je jedinou témou knihy. V pozadí je tu aj *iný* *motív*. Je ním hľadanie odpovede na takú častú otázku mnohých ľudí: „PREČO?“ Aby však bo-lo možné odpovedať na túto otázku, je treba si vyjasniť mnohé iné: napríklad, *čo to je náhoda*, a *kedy už nemožno hovoriť o náhode*. A *ak nejde o náhodu, čo je to potom?* Práve „náhode a zámery“ – a umeniu rozpoznávania jedného od druhého (treba zdôrazniť, že z pohľadu ve-riaceho človeka) je venovaná veľká časť knihy. Podľa skúseností autora totiž práve toto môže zásadne zmeniť postoje človeka: často potom dokáže napríklad vidieť aj v neprijemných a ťaž-kých zážitkoch zmysel. Ak motivácia úmyslov a činov človeka je čistá a spravodlivá, potom – aj keď sa udalosti vyvíjajú tak, že sa mu zdanlivo nič nedarí – môže si byť istý, že napokon cieľ dosiahne; aj keď možno k nemu príde inou cestou, než tou, ktorú mal pôvodne naplánovanú.

23. Fakty a úvahy O AUTORITE a POSLUŠNOSTI (A5, 64 strán)

Treba o nich vedieť, pretože to ich absencia je hlavnou príčinou katastrofálnej morálnej krízy (a všetkého čo s ňou súvisí) súčasného sveta, najmä „civilizovaného a kultúrneho“ Západu.

24. Základné CNOTI, VLASTNOSTI a POVINNOSTI kresťanov. (A5, 32 strán)

Kniha je určená (predovšetkým) kresťanom. Ak si kresťan, skús si odpovedať na tieto tri otáz-ky: 1. Viem bezpečne, o čo by som sa mal v živote predovšetkým usilovať, a navždy si to uchovať? 2. Viem s určitosťou, akým by som mal byť v rôznych situáciách, ktoré život prináša? 3. Viem, čo by som nikdy nemal prestať konať, a to aj popri všetkých iných svojich prácach a povinnostiach?

● Ak toto nevieš, **čítaj**, aby si sa poučil – možno ti to pomôže nájsť ozajstný zmysel a neminúť hlavný cieľ života. ● Ak to vieš, a aj žiješ podľa toho, **čítaj**, aby si si to, čo je pre tvoj život naj-dôležitejšie, znova a znova pripomínal (lebo „opakovanie je matkou múdrosti“). ● No a ak to všetko vieš, ale nežiješ podľa toho, **čítaj**, aby si sa dozvedel, že tvoje ignorantsvo ti môže život nielen pokaziť (lebo ťa pripraví o to, čo je v ňom najdôležitejšie), ale ti ho môže aj úplne zničiť – pripraviť ťa oň.

25. PREMENY (METANOIÓZY) – človek môže byť ČLOVEK (A5, 176 strán)

Kniha je o **ČLOVEKU** – o nás ľuďoch. O ktorých, o akých ľuďoch? Sme predsa ľudia rôzni. A práve o tej rôznosti sa tu píše: ako sa človek líši nielen od ostatnej živej prírody, no aj od iných ľudí. Že tá naša rôznosť je síce prirodzená, ale že môže byť aj zámerne ovplyvňovaná

(v pozitívnom, ale často, žiaľ, i v negatívnom zmysle). To aký je človek, nemusí byť definitívne. Každý človek sa totiž môže zmeniť, pričom za svoju premenu (v pozitívnom i negatívnom smere) je zodpovedný vždy on sám (aj keď na jeho premene sa podieľa viacero vplyvov (síl vnútorných i vonkajších). Veľa pozornosti venuje autor práve opisu tých síl (pozitívnych i negatívnych, interných i externých), a tiež tomu ako môžu ovplyvniť, no aj zásadne zmeniť život človeka. To sú tie **PREMENY**, o ktorých v knihe ide. Nie o premeny – metamorfózy tela (vzhľadu), ale o premeny vnútra človeka, jeho podstaty, mysle (*mysel* je grécky *nus*, premena mysle je *metanoia*; z toho „*metanolózy*“). Kniha je aj o **SVETE**, o jeho premenách (metamorfózach). Tiež o tom, „čo od sveta môžeme čakať“ – dobré i zlé... a ako sa od toho zlého chrániť.

26. HLBINY a VÝŠINY v ŽIVOTE ČLOVEKA. ZMYSEL a ZÁMER vo SVETE a v ŽIVOTE (i v UTRPENÍ) (A5, 152 strán)

„Čriepky z psychiatrie a psychológie“: t.j. *niečo o „slávnych“ viedenských psychiatroch, ich školách, teóriách a metódach – najmä o V. E. Franklovi a jeho „logoterapii“; „Kamienky z mozaiky noológie“*: t.j. *o myslí (voŭς) a duchu (πνεύμα) človeka*; „Vybrané kapitoly z autobiografie“: t.j. *autentické príbehy zo života*

Toto sú názvy a stručný obsah troch častí knihy. Prvé dve časti knihy by sa dali označiť aj ako „teoretické základy“, tretia vychádza viac z praxe, zo skúseností. Sú to v podstate „osobné svedectvá“ (niektoré príbehy by bolo možno nazvať aj lekárskeym termínom „kazuistiky“). Ide vlastne o konkrétne dôkazy, že o čom bolo písané „teoreticky“, to potvrdzuje aj „prax“: jednak potvrdzuje, že to funguje, ale tiež ukazuje, ako to funguje.

V knihe je venované pomerne veľa miesta aj takým otázkam ako sú: Čo je to náhoda, osud, a čo zmysel, zámer, a akú úlohu hrajú v „hojdačke života“ – pri pádoch do hlbín a vzletoch do výšin? Aký význam pri tom má hľadanie zmyslu, porozumenie zámeru v rôznych životných situáciách, poznávanie hodnôt rôznych alternatív, a správnej voľby medzi nimi (aj ako sa napríklad týmto spôsobom vyrovnáť s utrpením)?

Knihy si môžete **objednať elektronickou poštou**:

e-mail: mb@knihy-benjan.sk

Podrobnejšie informácie o knihách, o ich cene, o zľavách a o spôsobe ich nákupu nájdete na webovej stránke: www.knihy-benjan.sk

(Všetky knihy sú aj v ponuke internetového kníhkupectva MARTINUS)

Titul **HLBINY a VÝŠINY v ŽIVOTE ČLOVEKA**

Podtitul **ZMYSEL a ZÁMER vo SVETE a v ŽIVOTE (i v UTRPENÍ)**

Autor **M. B. BenJan**

Vydal **Dali-BB pre MB.knihy-benjan** (www.knihy-benjan.sk)

v roku 2020

Vytlačil **Daliprint, s.r.o., Banská Bystrica** (www.daliprint.eu)

ISBN **978-80-8141-236-3**